शिर्षक	ग्रंथकार	विषय	विस्तार (पुर्ण/ अपूर्ण)	टिकाकार	आकार	पृष्ठे	लिपी	सामग्री	Lines per page	Letters per line	Condition & age (शके/विकम सवंत)	Additional Particulars / Remark
श्रीब्रह्मवैवर्त-महापुराण प्रथमखंड	—	पुराण	पुर्ण	-	3/12	60	संस्कृत	कागद	15	35		

M-3013

॥ अथ श्रीब्रह्मवैवर्तं महापुराणं प्रारभ्यते ॥

हिमाचल.
देवी
व्यास.
जन्मेजय राजा.

कृष्ण
राधा
विष्णु
लक्ष्मी
ब्रह्मा
सावित्री.
तुलसी
वृंदावन.
स्वाहा
अग्नि
दक्षिणा
स्वधा
वै.
क्र.
राजा
देवी

प्रस्तावना।

यत्किल भक्तभव्याभिलाषुकेण तत्रभवता नारायणेन दयार्द्रचेतसा संसारार्णवनिमग्नानां कामक्रोधाद्यतिक्रूरमकरादिभिर्भूयोभूयो भक्ष्यमाणाङ्गानां मोहादिबृहत्तरतरङ्गैस्ततः परिचालनपरिक्लिश्यमानमानवानामुद्धारकृते चत्वारो वेदाः प्रागेव प्रादुर्भावयामासिरे। तदनु च व्यासादिमहर्षिरूपिणा षट्शास्त्राणि तथयितानीति तत्तदुदारचरितैर्न के मनीषिणः संजानतेतराम्। अथ चाल्पीयःप्रयासैर्भवाब्ध्युत्तितीर्षूपकृतये भगवदवतारादिसच्चरितसद्धर्मप्रपूरितानि मित्रवदुपदेशप्रचुरसत्कथागुम्फितानि "सृष्टिश्चैव विसृष्टिश्च स्थितिस्तेषां च पालनम्। कर्मणां वासना वार्त्ता मनूनां च क्रमेण च॥ वर्णनं प्रलयानां च मोक्षस्य च निरूपणम्। उत्कीर्त्तनं हरेरेव देवानाञ्च पृथक्पृथक्॥ दशाधिकं लक्षणं च महताम्परिकीर्त्तितम्" इति स्वलक्षणलक्षितान्यष्टादशमहापुराणानि महर्षिव्यासरूपेण श्रीभगवतैव प्रणिन्यिरे। तानि च "निस्ताराय तु लोकानां स्वयं नारायणः प्रभुः। व्यासरूपेण कृतवान्पुराणानि महीतले॥ पठनाच्छ्रवणाद्येषां नृणां पापक्षयो भवेत्। धर्म्माऽधर्म्मपरिज्ञानं सदाचारप्रवर्त्तनम्॥ गतिश्च परमा तद्वद्भक्तिर्भगवति प्रभौ" इति पाद्मोक्त्या भगवत्स्वरूपव्यासमहर्षिप्रणीतानि पठनश्रवणादिभिर्धर्म्माऽधर्मपरिज्ञानेन सदाचारप्रवृत्त्या भगवद्भक्त्युत्पत्त्या च मोक्षसाधकानि, "इतिहासपुराणानि पञ्चमो वेद उच्यते" इति महदुक्त्या साक्षाद्वेदस्वरूपाण्येवेति भूरिगुणत्वेन वर्णयितुमशक्यत्वात्प्रकृतमेवाभिधीयते किंचित्। तत्राऽष्टादशमहापुराणेषु ब्रह्मवैवर्त्ताख्यमिदं महापुराणं ब्रह्मखण्ड—प्रकृतिखण्ड—गणपतिखण्ड—श्रीकृष्णजन्मखण्डाऽऽत्मकमखण्डभूमण्डलप्रसिद्धमेव। अत्रचाशरणशरणराधारमणगोलोकराजश्रीकृष्णतः सर्वेषां भुवनानां सृष्टिस्थितिलयानां सर्गप्रतिसर्गमन्वन्तरवंशानुचरितानां ब्रह्म—प्रकृति—गणपति—शङ्करादिदेवानामुत्पत्त्यधिकारचरितानां च नारायणनारदसंवादद्वारा विस्तरेण वर्णनम्। अन्तिमे श्रीकृष्णजन्मखण्डे च श्रीमत्परब्रह्मश्रीकृष्णचरितानामतिविस्तरतया भक्तजनमानससम्मदाऽऽधायकवर्णनम्। तदेतद्ब्रह्मवैवर्त्तं महापुराणपुस्तकं लवपुर (लाहोर) राजधानीनिवासिश्रीठाकुर महानूचन्द्रतः समुपलभ्य प्रतिपुस्तकैः शास्त्रिद्वारा संशोध्य पाठान्तरैस्संयोज्य मया मुम्बय्यां स्वकीये "श्रीवेङ्कटेश्वर" (स्टीम्) मुद्रणयन्त्रालये सीसकोत्तमाक्षरैः पुष्टमसृणपत्रेषु संमुद्र्य प्रकाश्यते। तदेतद्ग्रहणवाचनश्रावणादिभिः कृतार्थयन्तु मामनुग्राहका ग्राहका इति भृशमभ्यर्थयते—

क्षेमराज—श्रीकृष्णदास—"श्रीवेङ्कटेश्वर" (स्टीम्) यन्त्रालयाध्यक्षो—मुम्बई—स्थः।

॥ श्रीः ॥

अथ श्रीब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमणिका ।

इति प्रकृतिखण्डम् ॥ २ ॥

अथ गणपतिखण्डम् ॥ ३ ॥

पत्रसंख्या

अध्यायसंख्या	विषयाः	पत्रसंख्या

॥ इति गणेशखंडम् ॥

श्रीकृष्णजन्मखण्डविषयानुक्रमणिकातत्रैव द्रष्टव्या ।

श्रीगणेशाय नमः ॥ ॥ अथ ब्रह्मवैवर्ते ब्रह्मखण्डम् ॥ गणेशब्रह्मेशसुरेशशेषाः सुराश्चसर्वेमनवोमुनीन्द्राः ॥ सरस्वतीश्रीगिरिजादिका
श्चयंनमन्तिदेव्यः प्रणमामितंविभुम् ॥ १ ॥ स्थूलास्तनूर्विदधतंत्रिगुणंविराजंविश्वानिलोमविवरेषुमहान्तमाद्यम् ॥ सृष्ट्युन्मुखःस्वक
लयापिससर्जसूक्ष्मं नित्यंसमेत्यहृदियस्तमजंभजामि ॥ २ ॥ ध्यायन्तेध्याननिष्ठाःसुरनरमनवोयोगिनोयोगरूढाःसन्तःस्वप्नेऽपिस
न्तंकतिकतिजनिभिर्यंनपश्यन्तिततत्वा ॥ ध्यायेस्वेच्छामयंतंत्रिगुणपरमहोनिर्विकारंनिरीहंभक्त्याध्यानैकहेतोर्निरुपमरुचिरश्यामरूपं
दधानम् ॥ ३ ॥ वन्देकृष्णंगुणातीतंपरंब्रह्माच्युतंयतः ॥ आविर्बभूवुःप्रकृतिब्रह्मविष्णुशिवादयः ॥ ४ ॥ ॥ ॐ नमोभगवतेवासु
देवाय ॥ ॥ नारायणंनमस्कृत्यनरंचैवनरोत्तमम् ॥ देवींसरस्वतींव्यासंततोजयमुदीरयेत् ॥ १ ॥ अमृतपरमपूर्वंभारतीकामधेनुंश्रुति
गणकृतवत्सोव्यासदेवोदुदोह ॥ अतिरुचिरपुराणंब्रह्मवैवर्त्तमेतत्पिबतपिबतमुग्धादुग्धमक्षय्यमिष्टम् ॥ २ ॥ भारतेनैमिषारण्येऋषयः
शौनकादयः ॥ नित्यांनैमित्तिकींकृत्वाक्रियामूषुःकुशासने ॥ १ ॥ एतस्मिन्नन्तरेसौतिमागच्छन्तंयदृच्छया ॥ प्रणतंसुविनीतंतंविलो
क्यददुरासनम् ॥ २ ॥ तंसम्पूज्यातिथिंभक्त्याशौनकोमुनिपुङ्गवः ॥ पप्रच्छकुशलंशांतंशान्तःपौराणिकंमुदा ॥ ३ ॥ वर्त्मायासवि
निर्मुक्तंवसन्तंसुस्थिरासने ॥ सस्मितंसर्वतत्त्वज्ञंपुराणानांपुराणवित् ॥ ४ ॥ परंकृष्णकथोपेतंपुराणंश्रुतिसंमतम् ॥ मङ्गलंमङ्गलार्हञ्च
मङ्गल्यंमङ्गलालयम् ॥ ५ ॥ सर्वमङ्गलबीजञ्चसर्वदामङ्गलप्रदम् ॥ सर्वामङ्गलनिघ्नञ्चसर्वसंपत्करंपरम् ॥ ६ ॥ हरिभक्तिप्रदंशश्व
त्सुखदंमोक्षदंभवेत् ॥ तत्त्वज्ञानप्रदंदारपुत्रपौत्रविवर्द्धनम् ॥ ७ ॥ पप्रच्छसुविनीतञ्चसुप्रीतोमुनिसंसदि ॥ यथाकाशेतारकाणांद्विजरा
जोविराजते ॥ ८ ॥ ॥ शौनकउवाच ॥ ॥ प्रस्थानंभवतःकुत्रकुतआयासि ते शिवम् ॥ किमस्माकंपुण्यदिनमद्यत्वद्दर्शनेनच ॥
॥ ९ ॥ वयमेवकलौभीताविशिष्टज्ञानवर्जिताः ॥ मुमुक्षवोभवेमग्नास्तद्धेतुंस्त्वमिहागतः ॥ १० ॥ भवान्साधुर्महाभागःपुराणेषुपुराण
वित् ॥ सर्वेषुचपुराणेषुनिष्णातोऽतिकृपानिधिः ॥ ११ ॥ श्रीकृष्णेनिश्चलाभक्तिर्यतोभवतिशाश्वती ॥ तत्कथ्यतांमहाभागपुराणंज्ञान

१ [illegible] इतिपाठान्तरम् । २ देवं वा देवांश्चेतिपाठद्वयम् । ३ तद्धेदंस्त्वमिहागतः ।

वर्द्धनम् ॥ [illegible] रीर्यसोयासाक्षाच्चकर्ममूलनिकृन्तनी ॥ संसारसन्निबद्धानांनिगडच्छेदकर्तरी ॥१३॥ भवदावाग्निदग्धानांपीयूषवृष्टि
वर्षिणी ॥ सुखदाऽऽनन्ददासौतेशश्वच्चेतसिजीविनाम् ॥ १४ ॥ यत्रादौसर्वबीजञ्चपरंब्रह्मनिरूपणम् ॥ तस्यसृष्ट्युन्मुखस्यापिसृष्टेरुत्की
र्त्तनंपरम् ॥ १५ ॥ साकारंवानिराकारंपरमात्मस्वरूपकम् ॥ किमाकारश्चतद्ब्रह्मतद्ध्यानंकिञ्चभावनम् ॥ १६ ॥ ध्यायन्तेवैष्णवाःकिं
वाशान्ताश्चयोगिनस्तथा ॥ मतंप्रधानंकेषांवागूढंवेदेनिरूपितम् ॥ १७ ॥ प्रकृतेश्चयआकारोयत्रवत्सनिरूपितः ॥ गुणानांलक्षणंयत्र
महदादेश्चनिश्चयः ॥ १८ ॥ गोलोकवर्णनंयत्रयत्रवैकुण्ठवर्णनम् ॥ वर्णनंशिवलोकस्ययत्रान्यत्स्वर्गवर्णनम् ॥ १९ ॥ अंशानांचक
लानाञ्चयत्रसौतेनिरूपणम् ॥ केप्राकृताःकाप्रकृतिःकआत्माप्रकृतेःपरः ॥ २० ॥ निगूढंजन्मयेषांवादेवानांदेवयोषिताम् ॥ समुत्पत्तिः
समुद्राणांशैलानांसरितामपि ॥२१॥ केवांशाः प्रकृतेश्चापिकलाःकावाकलाकलाः ॥ तासाञ्चचरितंध्यानंपूजास्तोत्रादिकंशुभम् ॥२२॥
दुर्गासरस्वतीलक्ष्मीसावित्रीणाञ्चवर्णनम् ॥ यत्रैवराधिकाख्यानमत्यपूर्वंसुधोपमम् ॥ २३ ॥ जीवकर्मविपाकश्चनरकाणाञ्चवर्णनम् ॥
कर्मणांखण्डनंयत्रयत्रतेभ्योविमोक्षणम् ॥२४॥ येषाञ्चजीविनांयंद्यत्स्थानंयत्रशुभाशुभम् ॥ जीविनांकर्मणोयस्माद्यासुयासुचयोनिषु ॥
॥ २५ ॥ जीविनांकर्मणोयस्माद्योयोरोगोभवेदिह ॥ मोक्षणंकर्मणोयस्मात्तेषाञ्चतन्निरूपय ॥ २६ ॥ मनसातुलसीकालीगङ्गापृथ्वीव
सुन्धरा ॥ आसांयत्रशुभाख्यानमन्यासामपियत्रवै ॥ २७ ॥ शालिग्रामशिलानाञ्चदानानाञ्चनिरूपणम् ॥ अपूर्वंयत्रवासौतेधर्माधर्म
निरूपणम् ॥ ॥ २८ ॥ गणेश्वरस्यचरितंयत्रतज्जन्मकर्मच ॥ कवचस्तोत्रमन्त्राणांगूढानांयत्रवर्णनम् ॥ २९ ॥ यदपूर्वमुपाख्यानमश्रु
तंपरमाद्भुतम् ॥ कृत्वामनसितत्सर्वंसाम्प्रतंवक्तुमर्हसि ॥ ३० ॥ यत्रजन्मभ्रमोविश्वेपुण्यक्षेत्रेचभारते ॥ परिपूर्णतमस्यापिकृष्णस्यपर
मात्मनः ॥ ३१ ॥ जन्मकस्यगृहेलब्धंपुण्येपुण्यवतोमुने ॥ सुतंप्रसूताकाधन्यामान्यापुण्यवतीसती ॥ ३२ ॥ आविर्भूयचतद्गेहात्काग
तःकेनहेतुना ॥ गत्वाकिंकृतवांस्तत्रकथंवापुनरागतः ॥ ३३ ॥ भारावतरणंकेनप्रार्थितोगोश्चकारसः ॥ विधायकिंवासेतुञ्चगोलोकंग ॥ १ ॥

पा०--१ प्रकृतेश्चनिराकारं यत्रवासोनिरूपितः । २ यत्र जीवनंच । ३ अन्यया ।

तवान्पुनः ॥ ३४ ॥ इतीदमन्यदाख्यानंपुराणंश्रुतिदुर्लभम् ॥ दुर्विज्ञेयंमुनीनाञ्चमनोनिर्मलकारणम् ॥ ३५ ॥ स्वज्ञानाद्यन्मयापृष्ट
मपृष्टंवाशुभाशुभम् ॥ सद्योवैराग्यजननंतन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ ३६ ॥ शिष्यपृष्टमपृष्टंवाव्याख्यानंकुरुतेचयः ॥ ससद्गुरुःसतांश्रेष्ठो
योग्यायोग्येचयःसमः ॥ ३७ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ सर्वंकुशलमस्माकंत्वत्पादपद्मदर्शनात् ॥ सिद्धक्षेत्रादागतोऽहंयामिनाराय
णाश्रमम् ॥ ३८ ॥ दृष्ट्वाविप्रसमूहञ्चनमस्कर्तुमिहागतः ॥ द्रष्टुंचनैमिषारण्यंपुण्यदंचापिभारते ॥ ३९ ॥ देवंविप्रंगुरुंदृष्ट्वाननमेद्यस्तु
संभ्रमात् ॥ सकालसूत्रंव्रजतियावच्चन्द्रदिवाकरौ ॥ ४० ॥ हरिर्ब्राह्मणरूपेणशश्वद्भ्रमतिभूतले ॥ सुकृतीप्रणमेत्पुण्याद्ब्राह्मणंहरिरूपि
णम् ॥ ४१ ॥ भगवन्यत्त्वयापृष्टंज्ञातंसर्वमभीप्सितम् ॥ सारभूतंपुराणेषुब्रह्मवैवर्त्तमुत्तमम् ॥ ४२ ॥ पुराणोपपुराणानांवेदानांभ्रमभञ्ज
नम् ॥ हरिभक्तिप्रदंसर्वतत्त्वज्ञानविवर्द्धनम् ॥ ४३ ॥ कामिनांकामदंचेदंमुमुक्षूणांचमोक्षदम् ॥ भक्तिप्रदंवैष्णवानांकल्पवृक्षस्वरूपकम
॥ ४४ ॥ ब्रह्मखण्डंसर्वबीजंपरब्रह्मनिरूपणम् ॥ ध्यायन्तेयोगिनः सन्तोवैष्णवायत्परात्परम् ॥ ४५ ॥ वैष्णवायोगिनः सन्तोनचभि
न्नाश्चशौनक ॥ स्वज्ञानपरिपाकेनभवन्तिजीविनःक्रमात् ॥ ४६ ॥ सन्तोभवन्तिसत्सङ्गाद्योगिसंगेनयोगिनः ॥ वैष्णवाभक्तसंगेनक्र
मात्सद्योगिनःपराः ॥ ४७ ॥ यत्रोद्भवश्चदेवानांदेवीनांसर्वजीविनाम् ॥ ततः प्रकृतिखण्डेचदेवीनांचरितंशुभम् ॥ ४८ ॥ जीवकर्मवि
पाकश्चशालिग्रामनिरूपणम् ॥ तासांचकवचस्तोत्रमन्त्रपूजानिरूपणम् ॥ ४९ ॥ प्रकृतेर्लक्षणंतत्रकलांशानांनिरूपणम् ॥ कीर्त्तेरुत्की
र्तनंतासांप्रभावश्चनिरूपितः ॥ ५० ॥ सुकृतीनांदुष्कृतीनांयद्यत्स्थानंशुभाशुभम् ॥ वर्णनंनरकाणांचरोगाणांमोक्षणंततः ॥ ५१ ॥
ततोगणेशखण्डेचतज्जन्मपरिकीर्तितम् ॥ अतीवापूर्वचरितंश्रुतिवेदसुदुर्लभम् ॥ ५२ ॥ गणेशभृगुसंवादेसर्वतत्त्वनिरूपणम् ॥ निगूढ
कवचस्तोत्रमन्त्रतन्त्रनिरूपणम् ॥ ५३ ॥ श्रीकृष्णजन्मखण्डंचकीर्तितंचततःपरम् ॥ भारतेपुण्यक्षेत्रेचश्रीकृष्णजन्मकर्मच ॥ ५४ ॥
भुवोभारावतरणंक्रीडाकौतुकमङ्गलम् ॥ सतांसेतुविधानंचजन्मखण्डेनिरूपितम् ॥ ५५ ॥ इदंतेकथितंविप्रपुराणप्रवरंपरम् ॥ चतुःख
ण्डैःप[illegible]निरूपणम् ॥ ५६ ॥ सर्वेषामीप्सितंश्रीदंसर्वाशापूर्णकारणम् ॥ ब्रह्मवैवर्त्तकंनामसर्वाभीष्टफलप्रदम् ॥ ५७ ॥ सार

भूतंपुराणेषु[illegible]दसंमितम् ॥ विवृतंब्रह्मकात्स्न्र्यंचकृष्णेनयत्रशौनक ॥ ५८ ॥ ब्रह्मवैवर्तकंतेनप्रवदन्तिपुराविदः ॥ इदंपुराणसूत्रंच
पुरादत्तंचब्रह्मणे ॥ ५९ ॥ निरामयेचगोलोकेकृष्णेनपरमात्मना ॥ महातीर्थेपुष्करेचदत्तंधर्मायब्रह्मणा ॥ ६० ॥ धर्मेणदत्तंपुत्रायप्रीत्या
नारायणायच ॥ ६१ ॥ नारदोव्यासदेवायप्रददौजाह्नवीतटे ॥ व्यासःपुराणसूत्रंततत्संव्यस्यविपुलंमहत् ॥ ६२ ॥ मह्यंददौसिद्धक्षेत्रेपु
ण्यदेशेमनोहरम् ॥ मयेदंकथितंब्रह्मंस्तत्समग्रंनिशामय ॥ ६३ ॥ अष्टादशसहस्रन्तुव्यासेनेदंपुराणकम् ॥ पुराणकात्स्न्र्यश्रवणेयत्
फलंलभतेनरः ॥ तत्फलंलभतेनूनमध्यायश्रवणेनच ॥ ६४ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्तेमहापुराणेसौतिशौनकसंवादेब्रह्मखण्डेऽनुक्रमणिका
नामप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ ॥ शौनक उवाच ॥ ॥ किमपूर्वंश्रुतंसौतेपरमाद्भुतमीप्सितम् ॥ सर्वंकथयसंव्यस्यब्रह्मखण्डमनुत्तमम् ॥
॥ १ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ वन्देगुरोःपादपद्मंव्यासस्यामिततेजसः ॥ हरिंदेवान्द्विजान्नत्वाधर्मान्वक्ष्येसनातनान् ॥ २ ॥
यच्छ्रुतंव्यासवक्त्रेणब्रह्मखण्डमनुत्तमम् ॥ अज्ञानान्धतमोध्वंसिज्ञानवर्त्मप्रदीपकम् ॥ ३ ॥ ज्योतिःसमूहंप्रलयेपुरासीत्केवलंद्विज ॥
सूर्य्यकोटिप्रभंनित्यमसंख्यंविश्वकारणम् ॥ ४ ॥ स्वेच्छामयस्यचविभोस्तज्ज्योतिरुज्ज्वलंमहत् ॥ ज्योतिरभ्यन्तरेलोकत्रयमेवमनो
हरम् ॥ ५ ॥ तेषामुपरिगोलोकंनित्यमीश्वरवद्द्विज ॥ त्रिकोटियोजनायामविस्तीर्णंमण्डलाकृति ॥ ६ ॥ तेजःस्वरूपंसुमहद्रत्नभूमि
मयंपरम् ॥ अदृश्यंयोगिभिःस्वप्नेदृश्यंगम्यञ्चवैष्णवैः ॥ ७ ॥ योगेनधृतमीशेनचान्तरिक्षस्थितंवरम् ॥ आधिव्याधिजरामृत्युशोकभी
तिविवर्जितम् ॥ ८ ॥ सद्रत्नरचितासंख्यमन्दिरैःपरिशोभितम् ॥ लयेकृष्णयुतंसृष्टौगोपगोपीभिरावृतम् ॥ ९ ॥ तदधोदक्षिणेसव्येप
ञ्चाशत्कोटियोजनान् ॥ वैकुण्ठंशिवलोकंतुतत्समंसुमनोहरम् ॥ १० ॥ कोटियोजनविस्तीर्णंवैकुण्ठंमण्डलाकृति ॥ लयेशून्यंचसृ
ष्टौचलक्ष्मीनारायणान्वितम् ॥ ११ ॥ चतुर्भुजैःपार्षदैश्चजरामृत्य्वादिवर्जितम् ॥ सव्येचशिवलोकंचकोटियोजनविस्तृतम् ॥ १२ ॥
लयेशून्यंचसृष्टौचसपार्षदशिवान्वितम् ॥ गोलोकाभ्यन्तरेज्योतिरतीवसुमनोहरम् ॥ १३ ॥ परमाह्लादकंशश्वत्परमानन्दकारकम् ॥

पा०—१ मीश्वरम् । २ संन्यस्य ।

ध्यायन्तेयोगिनःशश्वद्योगेनज्ञानचक्षुषा ॥ १४ ॥ तदेवानन्दजनकंनिराकारंपरात्परम् ॥ तज्ज्योतिरन्तरेरूपमतीवसुमनोहरम् ॥
॥ १५ ॥ नवीननीरदश्यामंरक्तपङ्कजलोचनम् ॥ शारदीयपार्वणेंदुशोभितंचामलाननम् ॥ १६ ॥ कोटिकन्दर्पलावण्यंलीलाधाममम
नोरमम् ॥ द्विभुजंमुरलीहस्तंसस्मितंपीतवाससम् ॥ १७ ॥ सद्रत्नभूषणौघेनभूषितंभक्तवत्सलम् ॥ चन्दनोक्षितसर्वाङ्गंकस्तूरीकुंकु
मान्वितम् ॥ १८ ॥ श्रीवत्सवक्षःसंभ्राजत्कौस्तुभेनविराजितम् ॥ सद्रत्नसाररचितकिरीटमुकुटोज्ज्वलम् ॥ १९ ॥ रत्नसिंहासनस्थं
चवनमालाविभूषितम् ॥ तदेवपरमंब्रह्मभगवन्तंसनातनम् ॥ २० ॥ स्वेच्छामयंसर्वबीजंसर्वाधारंपरात्परम् ॥ किशोरवयसंशश्वद्गो
पवेषविधायकम् ॥ २१ ॥ कोटिपूर्णेन्दुशोभाढ्यंभक्तानुग्रहकारकम् ॥ निरीहंनिर्विकारञ्चपरिपूर्णतमंविभुम् ॥ २२ ॥ रासमण्डल
मध्यस्थंशान्तंरासेश्वरंवरम् ॥ माङ्गल्यंमङ्गलार्हंचमङ्गलंमङ्गलप्रदम् ॥ २३ ॥ परमानन्दबीजञ्चसत्यमक्षरमव्ययम् ॥ सर्वसिद्धेश्वरं
सर्वसिद्धिरूपंचसिद्धिदम् ॥ २४ ॥ प्रकृतेःपरमीशानंनिर्गुणंनित्यविग्रहम् ॥ आद्यंपुरुषमव्यक्तंपुरुहूतंपुरुष्टुतम् ॥ २५ ॥ सत्यंस्वत
न्त्रमेकंचपरमात्मस्वरूपकम् ॥ ध्यायन्त्येवैष्णवाःशान्ताःशान्तंतत्परमायणम् ॥ २६ ॥ एवंरूपंपरंबिभ्रद्भगवानेकएवसः ॥ दिग्भिश्च
नभसासार्द्धंशून्यंविश्वंददर्शह ॥ २७ ॥ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्तेमहापुराणेसौतिशौनकसंवादेब्रह्मखण्डेपरब्रह्मनिरूपणंनामद्वितीयो
ऽध्यायः ॥ २ ॥ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ दृष्ट्वाशून्यमयंविश्वंगोलोकञ्चभयङ्करम् ॥ निर्जन्तुनिर्जलंघोरंनिर्वातंतमसावृतम् ॥ १ ॥
वृक्षशैलसमुद्रादिविहीनंविकृताकृतम् ॥ निर्मुक्तिकञ्चनिर्धातुनिःसस्यंनिस्तृणंद्विज ॥ २ ॥ आलोच्यमनसासर्वमेकएवासहायवान् ॥
स्वेच्छयास्रष्टुमारेभेसृष्टिंस्वेच्छामयः प्रभुः ॥ ३ ॥ आविर्बभूवुःसर्गादौपुंसोदक्षिणपार्श्वतः ॥ भवकारणरूपाश्चमूर्तिमन्तस्त्रयोगुणाः ॥
॥ ४ ॥ ततोमहानहङ्कारःपञ्चतन्मात्रएवच ॥ रूपरसगन्धस्पर्शशब्दाश्चैवेतिसङ्गकाः ॥ ५ ॥ आविर्बभूवतत्पश्चात्स्वयंनारायणः प्रभुः ॥
श्यामोयुवापीतवासावनमालीचतुर्भुजः ॥ ६ ॥ शंखचक्रगदापद्मधरःस्मेरमुखाम्बुजः ॥ रत्नभूषणभूषाढ्यःशार्ङ्गीकौस्तुभभूषणः ॥ ७ ॥
श्री[illegible]मः श्रीनिधिः श्रीविभावनः ॥ शारदेन्दुप्रभामृष्टमुखेन्दुसुमनोहरः ॥ ८ ॥ कामदेवप्रभामृष्टरूपलावण्यसुन्दरः ॥

श्रीकृ[illegible]त्वातुष्टावतंपुटांजलिः ॥ ९ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ वरंवरेण्यंवरदंवरार्हंवरकारणम् ॥ कारणंकारणानाञ्चकर्म
तत्कर्मकारणम् ॥ १० ॥ तपस्तत्फलदंशश्वत्तपस्वीशंचतापसम् ॥ वन्देनवघनश्यामंस्वात्मारामंमनोहरम् ॥ ११ ॥ निष्कामंकाम
रूपंचकामघ्नंकामकारणम् ॥ सर्वंसर्वेश्वरंसर्वबीजरूपमनुत्तमम् ॥ १२ ॥ वेदरूपंवेदभवंवेदोक्तफलदंफलम् ॥ वेदज्ञंतद्विधानञ्चसर्ववेदवि
दांवरम् ॥ १३ ॥ इत्युक्त्वाभक्तियुक्तश्चसउवासतदाज्ञया ॥ रत्नसिंहासनेरम्येपुरतः परमात्मनः ॥ १४ ॥ नारायणकृतंस्तोत्रंयः पठेत्सु
समाहितः ॥ त्रिसन्ध्यंयःपठेन्नित्यंपापंतस्यनविद्यते ॥ १५ ॥ पुत्रार्थीलभतेपुत्रंभार्य्यार्थीलभतेप्रियाम् ॥ भ्रष्टराज्योउभेद्राज्यंधनंभ्रष्टध
नोलभेत् ॥ १६ ॥ कारागारेविपद्ग्रस्तःस्तोत्रेणानेनमुच्यते ॥ रोगात्प्रमुच्यतेरोगीध्रुवंश्रुत्वाचसंयतः ॥ १७ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥
आविर्बभूवतत्पश्चादात्मनोवामपार्श्वतः ॥ शुद्धस्फटिकसङ्काशःपंचवक्त्रोदिगम्बरः ॥ १८ ॥ तप्तकांचनवर्णाभजटाभारधरोवरः ॥
ईषद्धास्यप्रसन्नास्यस्त्रिनेत्रश्चन्द्रशेखरः ॥१९॥ त्रिशूलपट्टिशधरोजपमालाकरः परः ॥ सर्वसिद्धेश्वरःसिद्धोयोगीन्द्राणांगुरोर्गुरुः ॥२०॥
मृत्योर्मृत्युरीश्वरश्चमृत्युर्मृत्यंजयःशिवः ॥ ज्ञानानन्दोमहाज्ञानीमहाज्ञानप्रदः परः ॥ २१ ॥ पूर्णचन्द्रप्रभामृष्टसुखदृश्योमनोहरः ॥
वैष्णवानांचप्रवरः प्रज्वलन्ब्रह्मतेजसा ॥ २२ ॥ श्रीकृष्णपुरतः स्थित्वातुष्टावतंपुटांजलिः ॥ पुलकाङ्कितसर्वाङ्गःसाश्रुनेत्रोऽतिगद्गदः ॥
॥ २३ ॥ "महादेवउवाच ॥ ॥ जयंस्वरूपंजयदंजयेशंजयकारणम् ॥ प्रवरंजयदानांचवन्देतमपराजितम् ॥ २४ ॥ विश्वंविश्वेश्वरे
शंचविश्वेशंविश्वकारणम् ॥ विश्वाधारंचविश्वस्तंविश्वकारणकारणम् ॥ २५ ॥ विश्वरक्षाकारणंचविश्वघ्नंविश्वजंपरम् ॥ फलबीजं
फलाधारंफलंचतत्फलप्रदम् ॥ २६ ॥ तेजःस्वरूपंतेजोदंसर्वतेजस्विनांवरम् ॥ इत्येवमुक्त्वातंनत्वारत्नसिंहासनेवरे ॥ नारायणंचसंभा
ष्यसउवासतदाज्ञया ॥ २७ ॥ इतिशम्भुकृतंस्तोत्रंयोजनःसंयतःपठेत् ॥ सर्वसिद्धिर्भवेत्तस्यविजयंचपदेपदे ॥ २८ ॥ सन्ततंवर्द्धतेमि
त्रंधनमैश्वर्य्यमेवच ॥ शत्रुसैन्यंक्षयंयातिदुःखानिदुरितानिच ॥ २९ ॥ इतिब्रह्मवैवर्त्तेशम्भुकृतंश्रीकृष्णस्तोत्रम् ॥ " ॥ सौतिरुवाच ॥

१ इदंस्तोत्रं न विद्यते एकस्मिन्पुस्तके ।

आविर्बभूवतत्पश्चात्कृष्णस्यनाभिपङ्कजात् ॥ महातपस्वीवृद्धश्चकमण्डलुकरोवरः ॥ ३० ॥ शुक्लवासाः शुक्लदन्तः शुक्लकेशश्चतुर्मुखः ॥
योगीशः शिल्पिनामीशः सर्वेषांजनकोगुरुः ॥ ३१ ॥ तपसांफलदाताचप्रदातासर्वसम्पदाम् ॥ स्रष्टाविधाताकर्त्ताचहर्त्ताचसर्वकर्म
णाम् ॥ ३२ ॥ धाताचतुर्णांवेदानांज्ञाताविदप्रसूपतिः ॥ शान्तःसरस्वतीकान्तः सुशीलश्चकृपानिधिः ॥ ३३ ॥ श्रीकृष्णपुरतः स्थि
त्वातुष्टावतंपुटांजलिः ॥ पुलकांकितसर्वांगोभक्तिनम्रात्मकन्धरः ॥ ३४ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ कृष्णंवन्देगुणातीतंगोविन्दमेक
मक्षरम् ॥ अव्यक्तमव्ययंव्यक्तंगोपवेषविधायिनम् ॥ ३५ ॥ किशोरवयसंशान्तंगोपीकान्तंमनोहरम् ॥ नवीननीरदश्यामंकोटिक
न्दर्पसुन्दरम् ॥ ३६ ॥ वृन्दावनवनाभ्यर्णेरासमण्डलसंस्थितम् ॥ रासेश्वरंरासवासंरासोल्लाससमुत्सुकम् ॥ ३७ ॥ इत्येवमुक्त्वातंन
त्वारत्नसिंहासनेवरम् ॥ नारायणेशौसंभाष्यसउवासतदाज्ञया ॥ ३८ ॥ इतिब्रह्मकृतंस्तोत्रंप्रातरुत्थाययःपठेत् ॥ पापानितस्यनश्य
न्तिदुःस्वप्नःसुस्वप्नोभवेत् ॥ ३९ ॥ भक्तिर्भवतिगोविन्देश्रीपुत्रपौत्रवार्द्धिनी ॥ अकीर्तिःक्षयमाप्नोतिसत्कीर्त्तिर्वर्द्धतेचिरम् ॥ ४० ॥
इतिब्रह्मवैवर्त्तेब्रह्मकृतंश्रीकृष्णस्तोत्रम् ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ आविर्बभूवतत्पश्चाद्वक्षसःपरमात्मनः ॥ सस्मितःपुरुषःकश्चिच्छुक्ल
वर्णोजटाधरः ॥ ४१ ॥ सर्वसाक्षीचसर्वज्ञःसर्वेषांसर्वकर्मणाम ॥ समःसर्वत्रसदयोहिंसाकोपविवर्जितः ॥ ४२ ॥ धर्मज्ञानयुतोधर्मो
धर्मिष्ठोधर्मदोभवेत् ॥ सएवधर्मिणांधर्मःपरमात्माफलोद्भवः ॥ ४३ ॥ श्रीकृष्णपुरतःस्थित्वाप्रणम्यदण्डवद्भुवि ॥ तुष्टावपरमात्मानं
सर्वेशंसर्वकामदम् ॥ ४४ ॥ ॥ श्रीधर्मउवाच ॥ ॥ कृष्णंविष्णुंवासुदेवंपरमात्मानमीश्वरम् ॥ गोविन्दंपरमानन्दमेकमक्षरमच्यु
तम्॥ ४५ ॥ गोपेश्वरञ्चगोपीशंगोपंगोरक्षकंविभुम् ॥ गवामीशंचगोष्ठस्थंगोवत्सपुच्छधारिणम् ॥ ४६ ॥ गोगोपगोपीमध्यस्थंप्रधा
नंपुरुषोत्तमम् ॥ वन्देनवघ्नमनघंश्यामंशांतंमनोहरम् ॥ ४७ ॥ इत्युच्चार्य्यसमुत्तिष्ठन्रत्नसिंहासनेवरे ॥ ब्रह्मविष्णुमहेशांस्तान्सम्भा
ष्यसउवासह ॥ ४८ ॥ चतुर्विंशतिनामानिधर्मवक्त्रोद्गतानिच ॥ यःपठेत्प्रातरुत्थायससुखीसर्वतोजयी ॥ ४९ ॥ मृत्युकालेहरेर्नामत
स्यसाध्यं[illegible]म् ॥ सयात्यन्तेहरेः स्थानंहरिदास्यंभवेद्ध्रुवम् ॥ ५० ॥ नित्यंधर्मस्तंघटतेनाधर्मेतद्रतिर्भवेत् ॥ चतुर्वर्गफलंतस्य

शश्वै[illegible]म् ॥ ६१ ॥ तंदृष्ट्वासर्वपापानिपलायन्तेभयेनच ॥ भयानिचैवदुःखानिवैनतेयमिवोरगाः ॥ ६२ ॥ ॥ इतिब्रह्म
वैवर्त्तेधर्मकृतं श्रीकृष्णस्तोत्रम् ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ आविर्बभूवकन्यैकाधर्मस्यवामपार्श्वतः ॥ मूर्त्तिर्मूर्तिमतीसाक्षाद्द्वितीयाकम
लालया ॥ ६३ ॥ आविर्बभूवतत्पश्चान्मुखतःपरमात्मनः ॥ एकादेवीशुक्लवर्णावीणापुस्तकधारिणी ॥ ६४ ॥ कोटिपूर्णेन्दुशोभाढ्या
शरत्पङ्कजलोचना ॥ वह्निशुद्धांशुकाधानारत्नभूषणभूषिता ॥ ६५ ॥ सस्मितासुदतीश्यामासुन्दरीणांचसुन्दरी ॥ श्रेष्ठाश्रुतीनांशा
स्त्राणांविदुषांजननीपरा ॥ ६६ ॥ वागधिष्ठातृदेवीसाकवीनामिष्टदेवता ॥ शुद्धसत्त्वस्वरूपाचशान्तरूपासरस्वती ॥ ६७ ॥ गोविन्द
पुरतःस्थित्वाजगौप्रथमतःसुखम् ॥ तन्नामगुणकीर्तिंचवीणयासाननर्त्तच ॥ ६८ ॥ कृतानियानिकर्माणिकल्पेकल्पेयुगेयुगे ॥ तानि
सर्वाणिहरिणातुष्टावसंपुटांजलिः ॥ ६९ ॥ ॥ सरस्वत्युवाच ॥ ॥ रासमण्डलमध्यस्थंरासोल्लाससमुत्सुकम् ॥ "रत्नसिंहासनस्थं
चरत्नभूषणभूषितम् ॥ ६० ॥ रासेश्वररंरासकरंवररंरासेश्वरीश्वरम् ॥ रासाधिष्ठातृदेवंचवन्देरासविनोदिनम् ॥ ६१ ॥" रासायासपरिश्रा
न्तंरासरासविहारिणम् ॥ रासोत्सुकानांगोपीनांकान्तंशान्तंमनोहरम् ॥ ६२ ॥ प्रणम्यचतमित्युक्त्वाप्रहृष्टवदनासती ॥ उवाससासका
माचरत्नसिंहासनेवरे ॥ ६३ ॥ इतिवाणीकृतंस्तोत्रंप्रातरुत्थाययःपठेत् ॥ बुद्धिमान्धनवान्सोऽपिविद्यावान्पुत्रवान्सदा ॥ ६४ ॥ इति
ब्रह्मवैवर्त्तेसरस्वतीकृतंश्रीकृष्णस्तोत्रम् ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ आविर्बभूवमनसःकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ एकादेवीगौरवर्णारत्नालंकारभू
षिता ॥ ६५ ॥ पीतवस्त्रपरीधानासस्मितानवयौवना ॥ सर्वैश्वर्य्याधिदेवीसासर्वसम्पत्फलप्रदा ॥ स्वर्गेचस्वर्गलक्ष्मीश्चराजलक्ष्मीश्चरा
जसु ॥ ६६ ॥ साहरेः पुरतः स्थित्वापरमात्मानमीश्वरम् ॥ तुष्टावप्रणतासाध्वीभक्तिनम्रात्मकन्धरा ॥ ६७ ॥ महालक्ष्मीरुवाच ॥
सत्यस्वरूपंसत्येशंसत्यबीजंसनातनम् ॥ सत्याधारंचसत्यज्ञंसत्यमूलंनमाम्यहम् ॥ ६८ ॥ इत्युक्त्वाश्रीहरिंनत्वासाचोवाससुखासने ॥
तप्तकांचनवर्णाभाभासयन्तीदिशस्त्विषा ॥ ६९ ॥ आविर्बभूवतत्पश्चाद्बुद्धेश्चपरमात्मनः ॥ सर्वाधिष्ठातृदेवीसामूलप्रकृतिरीश्वरी ॥
॥ ७० ॥ तप्तकांचनवर्णाभासूर्य्यकोटिसमप्रभा ॥ ईषद्धास्यप्रसन्नास्याशरत्पंकजलोचना ॥७१॥ रक्तवस्त्रपरीधानारत्नाभरणभूषिता ॥

निद्रातृष्णाक्षुत्पिपासादयाश्रद्धाक्षमादिकाः ॥ ७२ ॥ तासांचसर्वशक्तीनामीशाधिष्ठातृदेवता ॥ भयंकरीशतभुजादुर्गादुर्गार्तिनाशिनी ॥ ७३ ॥ आत्मनःशक्तिरूपासाजगतांजननीपरा ॥ त्रिशूलशक्तिशार्ङ्गंचधनुःखड्गशराणिच ॥ ७४ ॥ शंखचक्रगदापद्ममक्षमालांकमण्डलुम् ॥ वज्रमंकुशपाशंचभुशुण्डीदण्डतोमरम् ॥ ७५ ॥ नारायणास्त्रंब्रह्मास्त्रंरौद्रंपाशुपतंतथा ॥ पार्जन्यंवारुणंवाह्नंगान्धर्वंबिभ्रतीसती ॥ कृष्णस्यपुरतःस्थित्वातुष्टावतंमुदान्विता ॥ ७६ ॥ ॥ प्रकृतिरुवाच ॥ ॥ अहंप्रकृतिरीशानासर्वेशासर्वरूपिणी ॥ सर्वशक्तिस्वरूपाचमयाचशक्तिमज्जगत ॥ ७७ ॥ त्वयासृष्टानस्वतन्त्रात्वमेवजगतांपतिः ॥ गतिश्चपातास्रष्टाचसंहर्त्ताचपुनर्विधिः ॥ ७८ ॥ स्रष्टुंस्रष्टाचसंहर्तुंसंहर्ता वेधसांविधिः ॥ परमानन्दरूपंत्वांवन्देचानन्दपूर्वकम् ॥ चक्षुर्निमेषकालेचब्रह्मणःपतनंभवेत् ॥ ७९ ॥ तस्यप्रभावमतुलंवर्णितुंकःक्षमोविभो ॥ भ्रूभङ्गलीलामात्रेणविष्णुकोटिंसृजेत्तुयः ॥ ८० ॥ चराचरांश्चविश्वेषुदेवान्ब्रह्मपुरोगमान् ॥ मद्विधाःकतिवादेवीःस्रष्टुंशक्तश्चलीलया ॥८१॥ परिपूर्णतमंस्वीडचंवन्देचानन्दपूर्वकम् ॥ महान्विराट्यत्कलांशोविश्वसंख्याश्रयोविभो ॥ वन्देचानन्दपूर्वंतंपरमात्मानमीश्वरम् ॥ ८२ ॥ यंचस्तोतुमशक्ताश्चब्रह्मविष्णुशिवादयः ॥ वेदाअहंचवाणीचवन्देतंप्रकृतेःपरम् ॥८३॥ वेदाश्चविदुषांश्रेष्ठाःस्तोतुंशक्ताश्चनक्षमाः ॥ निर्लक्ष्यंकःक्षमःस्तोतुंतंनिरीहंनमाम्यहम् ॥ ८४ ॥ इत्येवमुक्त्वासादुर्गारत्नसिंहासनेवरे ॥ उवासनत्वाश्रीकृष्णंतुष्टुवुस्तां सुरेश्वराः ॥ ८५ ॥ इतिदुर्गाकृतंस्तोत्रंकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ यःपठेदर्चनाकालेसजयीसर्वतःसुखी ॥ ॥८६॥ दुर्गातस्यगृहंत्यक्त्वानैवयातिकदाचन ॥ भवाब्धौयशसाभातियात्यन्तेश्रीहरेःपुरम् ॥ ८७ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेब्रह्मखण्डेसौतिशौनकसंवादेसृष्टिनिरूपणेदुर्गास्तोत्रंनामतृतीयोध्यायः ॥ ॥ ३ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ आविर्बभूवततपश्चात्कृष्णस्यरसनाग्रतः ॥ शुद्धस्फटिकसंकाशादेवीचैकामनोहरा ॥ १ ॥ शुक्लवस्त्रपरीधानासर्वालंकारभूषिता ॥ बिभ्रतीजपमालाञ्चसासावित्रीप्रकीर्तिता ॥ २ ॥ सातुष्टावपुरःस्थित्वापरंब्रह्मसनातनम ॥ पुटांजलिपरासाध्वीभक्तिनम्रात्मकन्धरा ॥ ३ ॥ ॥ सावित्र्युवाच ॥ ॥ नमा[illegible]वांब्रह्मज्योतिःसनातनम् ॥ परात्परतरंश्यामंनिर्विकारंनिरंजनम् ॥ ४ ॥ इत्युक्त्वासस्मितादेवीरत्नसिंहासनेवरे ॥

उवास [illegible] पुनरवश्रुतिप्रसूः ॥ ५ ॥ आविर्बभूवततपश्चात्कृष्णस्यपरमात्मनः ॥ मानसाच्चपुमानेकस्तप्तकांचनसन्निभः ॥ ६ ॥
मनोमथ्नातिसर्वेषांपञ्चबाणेनकामिनाम् ॥ तन्नाममन्मथंतेनप्रवदन्तिमनीषिणः ॥ ७ ॥ तस्यपुंसोवामपार्श्वात्कामस्यकामिनीवरा ॥
बभूवातीवललितासर्वेषांमोहकारिणी ॥ ८ ॥ रतिर्बभूवसर्वेषांतांदृष्ट्वासस्मितांसतीम् ॥ रतीतितेनतन्नामप्रवदंतिमनीषिणः ॥ ९ ॥ हरिं
स्तुत्वातयासार्द्धंसउवासहरेःपुरः ॥ रत्नसिंहासनेचास्यपञ्चबाणोधनुर्द्धरः ॥ १० ॥ मारणंस्तम्भनञ्चैवजृम्भणंशोषणंतथा ॥ उन्मादनं
पञ्चबाणान्पञ्चबाणोबिभर्तिसः ॥ ११ ॥ बाणांश्चिक्षेपसर्वांश्चकामोबाणपरीक्षया ॥ सद्यःसर्वेसकामाश्चबभूवुरीश्वरेच्छया ॥ १२ ॥
रतिंदृष्ट्वाब्रह्मणश्चरेतःपातोबभूवह ॥ तत्रतस्थौमहायोगीवस्त्रेणाच्छाद्यलज्जया ॥ १३ ॥ वस्त्रंदग्ध्वासमुत्तस्थौज्वलदग्निःसुरेश्वरः ॥
कोटितालप्रमाणश्चसशिखश्चसमुज्ज्वलन् ॥ १४ ॥ कृष्णस्तद्वर्द्धनंदृष्ट्वाससर्जापःस्वलीलया ॥ निःश्वासवायुनासार्द्धंमुखबिन्दुसमुद्गि
रन् ॥ १५ ॥ विश्वौघंप्लावयामाससमुखबिंदुजलंद्विज ॥ तत्रकिञ्चिज्जलकणंवह्निंशान्तंचकारह ॥ १६॥ ततःप्रभृतितेनाग्निस्तोयान्निर्वा
णतांव्रजेत् ॥ आविर्भूतःपुमानेकस्ततस्तदधिदेवता ॥ १७ ॥ उत्तस्थौतज्जलादेकः पुमान्सवरुणःस्मृतः ॥ जलाधिष्ठातृदेवोऽसौसर्वे
षांयादसाम्पतिः ॥ १८ ॥ आविर्बभूवकन्यैकातद्वह्नेर्वामपार्श्वतः ॥ सास्वाहावह्निपत्नींतांप्रवदन्तिमनीषिणः ॥ १९ ॥ जलेशस्यवा
मपार्श्वात्कन्याचैकाबभूवसा ॥ वरुणानीतिविख्यातावरुणस्यप्रियासती ॥ २० ॥ बभूवपवनः श्रीमान्विभोर्निःश्वासवायुनः ॥
सचप्राणाश्चसर्वेषांनिःश्वासस्तत्फलोद्भवः ॥ २१ ॥ तस्यवायोर्वामपार्श्वात्कन्याचैकाबभूवह ॥ वायोः पत्नीसाचदेवीवायवीपरिकी
र्तिता ॥ २२ ॥ कृष्णस्यकामबाणेनरेतःपातोबभूवह ॥ जलेतद्रेचनंचक्रेलज्जयासुरसंसदि ॥ २३ ॥ सहस्रवत्सरान्तेतड्डिम्भरूपं
बभूव ॥ ततोमहान्विराड्जज्ञेविश्वौघाधारएवसः ॥ २४ ॥ यस्यैकलोमविवरेविश्वैकस्यव्यवस्थितिः ॥ स्थूलात्स्थूलतरः सोपिमहा
न्नान्यस्ततः परः ॥ २५ ॥ सएवषोडशांशोऽपिकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ महाविष्णुः सविज्ञेयः सर्वाधारःसनातनः ॥ २६ ॥ महार्णवे
शयानः सपद्मपत्रंयथाजले ॥ बभूवतुस्तौद्वौदैत्यौतस्यकर्णमलोद्भवौ ॥ २७ ॥ तौजलाच्चसमुत्थायब्रह्माणंहन्तुमुद्यतौ ॥ नारायणश्च

भगवाञ्जघनेतौजघानह ॥ २८ ॥ बभूवमेदिनीकृत्स्नाकात्स्न्र्येनमेदसातयोः ॥ तत्रैवसन्तिविश्वानिसाचदेवीवसुन्धरा ॥ २९ ॥ ॥
इति श्रीब्रह्मवैवर्तेमहापुराणेब्रह्मखण्डेसौतिशौनकसंवादेसृष्टिनिरूपणेचतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ॥ शौनकउवाच ॥ ॥ गोगोपगो
प्योगोलोकेकिंनित्याःकिंनुकल्पिताः ॥ ममसंदेहभेदार्थंतन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ १ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ सर्वादिसृष्टौताःक्लृ
ताःप्रलये प्रलयेस्थिताः ॥ सर्वादिसृष्टिकथनंयन्मयाकथितंद्विज ॥२॥ सर्वादिसृष्टौक्लृप्तौचनारायणमहेश्वरौ ॥ प्रलयेप्रलयेव्यक्तौस्थि
तौतौप्रकृतिश्वसा ॥ ३ ॥ सर्वादौब्रह्मकल्पस्यचरितंकथितंद्विज ॥ वाराहपाद्मकल्पौद्वौकथयिष्यामिश्रोष्यसि ॥ ४ ॥ ब्राह्मवाराहपा
द्माश्वकल्पाश्चत्रिविधामुने ॥ यथायुगानिचत्वारिक्रमेणकथितानिच ॥ ५ ॥ सत्यंत्रेताद्वापरश्चकलिश्चेतिचतुर्युगम् ॥ त्रिशतैश्चषष्ट्य
धिकैर्युगैर्दिव्यंयुगंस्मृतम् ॥ ६ ॥ मन्वन्तरन्तुदिव्यानांयुगानामेकसप्ततिः ॥ चतुर्दशेषुमनुषुगतेषुब्रह्मणोदिनम् ॥ ७ ॥ त्रिशतैश्चषष्ट्य
धिकैर्दिनैर्वर्षश्चब्रह्मणः ॥ अष्टोत्तरंवर्षशतंविधेरायुर्निरूपितम ॥ ८ ॥ एतन्निमेषकालस्तुकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ ब्रह्मणश्चायुषाकल्पः
कालविद्भिर्निरूपितः ॥ ९ ॥ क्षुद्रकल्पाबहुतरास्तेसंवर्तादयःस्मृताः ॥ सप्तकल्पांतजीवीसमार्कण्डेयश्चतन्मतः ॥ १० ॥ ब्रह्मणश्चदि
नेनैवसकल्पःपरिकीर्तितः ॥ विधेश्चसप्तदिवसेमुनेरायुर्निरूपितम् ॥ ११ ॥ ब्राह्मवाराहपाद्माश्चत्रयःकल्पानिरूपिताः ॥ कल्पत्रयेय
थासृष्टिःकथयामिनिशामय ॥ १२ ॥ ब्राह्मेचमेदिनींसृष्ट्वास्रष्टासृष्टिंचकारसः ॥ मधुकैटभयोश्चैवमेदसाचाज्ञयाप्रभोः ॥ १३ ॥ वाराहे
तांसमुद्धृत्यलुप्तांमग्नांरसातलात् ॥ विष्णोर्वराहरूपस्यद्वाराचातिप्रयत्नतः ॥ १४ ॥ पाद्मेविष्णोर्नाभिपद्मेस्रष्टासृष्टिंविनिर्ममे ॥ त्रिलो
कींब्रह्मलोकान्तांनित्यलोकत्रयंविना ॥ १५॥ एतत्तुकालसंख्यानमुक्तंसृष्टिनिरूपणे ॥ किंचिन्निरूपणंसृष्टेःकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥
॥ १६ ॥ ॥ शौनकउवाच ॥ ॥ अतःपरंकिंचकारभगवान्सात्वतांपतिः ॥ एतान्सृष्ट्वाकिंचकारतन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ १७ ॥
॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ अतःपरंतुगोलोकेगोलोकेशोमहान्प्रभुः ॥ एतान्सृष्ट्वाजगामासौसुरम्यंरासमंडलम् ॥ एतैःसमेतैर्भगवानतीवक

...केषु इत्यर्थः । चालनीन्यायेन पृथक्पृथक्ततपूरकत्वमस्त्येवेतिज्ञेयम् ।

मन[illegible] ॥ १८ ॥ रम्याणांकल्पवृक्षाणांमध्येतीवमनोहरम् ॥ सुविस्तीर्णंचसुसमंसुस्निग्धंमण्डलाकृतम् ॥ १९ ॥ चन्दनागुरुकस्तू
रिकुंकुमैश्वसुसंस्कृतम् ॥ दधिलाजसक्तुधान्यदूर्वापर्णपरिप्लुतम् ॥ २० ॥ पट्टसूत्रग्रन्थियुक्तंनवचन्दनपल्लवैः ॥ संयुक्तरम्भास्तंभानां
समूहैःपरिवेष्टितम् ॥ २१ ॥ सद्रत्नसारनिर्माणमण्डपानांत्रिकोटिभिः ॥ रत्नप्रदीपज्वलितैःपुष्पधूपाधिवासितैः ॥ २२ ॥ शृंगारार्ह
भोगवस्तुसमूहपरिवेष्टितम् ॥ अतीवललिताकल्पतल्पयुक्तैःसुशोभितम् ॥ २३ ॥ तत्रगत्वाचतैःसार्धंसमुवासजगत्पतिः ॥ दृष्ट्वारासं
विस्मितास्तेबभूवुर्मुनिसत्तम ॥ २४ ॥ आविर्बभूवकन्यैकाकृष्णस्यवामपार्श्वतः ॥ धावित्वापुष्पमानीयददावर्घ्यंप्रभोःपदे ॥ २५ ॥
रासेसंभूयगोलोकेसादधावहरेःपुरः ॥ तेनराधासमाख्यातापुराविद्भिर्द्विजोत्तम ॥ २६ ॥ प्राणाधिष्ठातृदेवीसाकृष्णस्यपरमात्मनः ॥
आविर्बभूवप्राणेभ्यःप्राणेभ्योऽपिगरीयसी ॥ २७ ॥ देवीषोडशवर्षीयानवयौवनसंयुता ॥ वह्निशुद्धांशुकाधानासस्मितासुमनोहरा ॥
॥ २८ ॥ सुकोमलांगीललितासुन्दरीषुचसुन्दरी ॥ बृहन्नितम्बभारार्त्तापीनश्रोणिपयोधरा ॥ २९ ॥ बन्धुजीवजितारक्तसुन्दरोष्ठाध
रावरा ॥ मुक्तापंक्तिजिताचारुदन्तपंक्तिर्मनोहरा ॥ ३० ॥ शरत्पार्वणकोटीन्दुशोभामृष्टशुभानना ॥ चारुसीमन्तिनीचारुशरत्पङ्कज
लोचना ॥ ३१ ॥ खगेन्द्रचंचुविजितचारुनासामनोहरा ॥ स्वर्णगण्डूकविजितेगण्डयुग्मेचबिभ्रती ॥ ३२ ॥ दधतीचारुकर्णेचरत्ना
भरणभूषिते ॥ चन्दनागुरुकस्तूरीयुक्तकुंकुमबिन्दुभिः ॥ ३३ ॥ सिन्दूरबिन्दुसंयुक्तसुकपोलामनोहरा ॥ सुसंस्कृतंकेशपाशंमालती
माल्यभूषितम् ॥ ३४ ॥ सुगन्धकबरीभारंसुन्दरंदधतीसती ॥ स्थलपद्मप्रभामुष्टंपादयुग्मंचबिभ्रती ॥ ३५ ॥ गमनंकुर्वतीसाचहंस
खञ्जनगञ्जनम् ॥ सद्रत्नसारनिर्माणांवनमालांमनोहराम् ॥ ३६ ॥ हारंहीरकनिर्माणंरत्नकेयूरकङ्कणम् ॥ सद्रत्नसारनिर्माणंपाशकं
सुमनोहरम् ॥ ३७ ॥ अमूल्यरत्ननिर्माणंक्वणन्मञ्जीररञ्जितम् ॥ नानाप्रकारचित्राढ्यंसुन्दरंपरिबिभ्रती ॥ ३८ ॥ साचसम्भाष्य
गोविन्दंरत्नसिंहासनेवरे ॥ उवाससस्मिताभर्त्तुःपश्यन्तीमुखपङ्कजम् ॥ ३९ ॥ तस्याश्चलोमकूपेभ्यःसद्योगोपांगनागणः ॥ आविर्बभू
वरूपेणवेशेनैवचतत्समः ॥ ४० ॥ लक्षकोटीपरिमितः शश्वत्सुस्थिरयौवनः ॥ संख्याविद्भिश्चसंख्यातोगोलोकेगोपिकागणः ॥ ४१ ॥ ॥ ६ ॥

कृष्णस्यलोमकूपेभ्यःसद्योगोपगणोमुने ॥ आविर्बभूवरूपेणवेषेणैवचतत्समः ॥ ४२ ॥ त्रिंशत्कोटिपरिमितःकमनीयोमनोहरः ॥ संख्या
विद्भिश्चसंख्यातोबल्लवानांगणःश्रुतौ ॥ ४३ ॥ कृष्णस्यलोमकूपेभ्यःसद्यश्चाविर्बभूवह ॥ नानावर्णोगोगणश्चशश्वत्सुस्थिरयौवनः ॥
॥ ४४ ॥ बलीवर्दाःसुरभ्यश्चवत्सानानाविधाःशुभाः ॥ अतीवललिताःश्यामाबह्वचोवैकामधेनवः ॥ ४५ ॥ तेषामेकंबलीवर्दंकोटि
सिंहसमंबले ॥ शिवायप्रददौकृष्णोवाहनायमनोहरम् ॥ ४६ ॥ कृष्णांघ्रिनखरन्ध्रेभ्योहंसपंक्तिर्मनोहरा ॥ आविर्बभूवसहसास्त्रीपुंव
त्ससमन्विता ॥ ४७ ॥ तेषामेकंराजहंसंमहाबलपराक्रमम् ॥ वाहनायददौकृष्णोब्रह्मणेचतपस्विने ॥ ४८ ॥ वामकर्णस्यविवरात्कृ
ष्णस्यपरमात्मनः ॥ गणः श्वेततुरङ्गाणामाविर्भूतोमनोहरः ॥ ४९ ॥ तेषामेकञ्चश्वेताश्वंधर्मार्थवाहनायच ॥ ददौगोपाङ्गनेशश्चसंप्री
त्यासुरसंसदि ॥ ५० ॥ दक्षकर्णस्यविवरात्पुंसश्चसुरसंसदि ॥ आविर्भूतासिंहपंक्तिर्महाबलपराक्रमा ॥ ५१ ॥ तेषामेकंददौकृष्णःप्रकृ
त्यैपरमादरम् ॥ अमूल्यरत्नमाल्यञ्चवरंयदभिवाञ्छितम् ॥ ५२ ॥ कृष्णोयोगेन योगीन्द्रश्चकाररथपञ्चकम ॥ शुद्धरत्नेन्द्रनिर्माणंम
नोयायिमनोहरम् ॥ ५३ ॥ लक्षयोजनमूर्ध्वंचप्रस्थेचशतयोजनम् ॥ लक्षचक्रंवायुरहंलक्षक्रीडागृहान्वितम् ॥ ५४ ॥ शृङ्गारार्हभो
गवस्तुतल्पासंख्यसमन्वितम् ॥ रत्नप्रदीपलक्षाणांवाजिभिश्चविराजितम् ॥ ५५ ॥ नानाचित्रविचित्राढ्यंसद्रत्नकलशोज्ज्वलम् ॥
रत्नदर्पणभूषाढ्यंशोभितंश्वेतचामरैः ॥५६॥ वह्निशुद्धांशुकैश्चित्रैर्मुक्ताजालैर्विभूषितम् ॥ मणीन्द्रमुक्तामाणिक्यहीरहारविराजितम् ॥
॥ ५७ ॥आरक्तवर्णरत्नेन्द्रसारनिर्माणकृत्रिमैः ॥ पङ्कजानामसंख्यैश्चसुन्दरैश्चसुशोभितम् ॥ ५८ ॥ ददौनारायणायैकंतेषांमध्येद्विजो
तमः ॥ एकंदत्त्वाराधिकायैररक्षाशेषमात्मने ॥ ५९ ॥ आविर्बभूवकृष्णस्यगुह्यदेशात्ततःपरम ॥ पिङ्गलश्चपुमानेकःपिङ्गलैश्चगणैः
सह ॥ ६० ॥ आविर्भूतायतोगुह्यात्तेनतेगुह्यकाःस्मृताः ॥ यः पुमान्सकुबेरश्चधनेशोगुह्यकेश्वरः ॥ ६१ ॥ बभूवकन्यकाचैकाकुबेरेवा
मपार्श्वतः ॥ कुबेरपत्नीसादेवीसुन्दरीणांमनोरमा ॥ ६२ ॥ भूतप्रेतपिशाचाश्चकूष्माण्डब्रह्मराक्षसाः ॥ वेतालाविकृतास्तस्याविर्भूता
ग... ॥ शङ्खचक्रगदापद्मधारिणोवनमालिनः ॥ पीतवस्त्रपरीधानाःसर्वेश्यामचतुर्भुजाः ॥ ६४ ॥ किरीटिनः कुण्ड

लिना... ...ताः ॥ आविर्भूताःपार्षदाश्चकृष्णस्यमुखतोमुने ॥ ६५ ॥ चतुर्भुजान्पार्षदांश्चददौनारायणायच ॥ गुह्यकान्गुह्यके
शायभूतादीञ्छङ्करायच ॥ ६६ ॥ द्विभुजाःश्यामवर्णाश्चजपमालाकरावराः ॥ ध्यायन्तश्चरणाम्भोजंकृष्णस्यसततंमुदा ॥ ६७ ॥
दास्येनियुक्तादासाश्चैवार्घ्यमादाययत्नतः ॥ आविर्भूतावैष्णवाश्चसर्वेकृष्णपरायणः ॥ ६८ ॥ पुलकाङ्कितसर्वाङ्गाः साश्रुनेत्राःसगद्ग
दाः ॥ आविर्भूताःपादपद्मात्पादपद्मैकमानसाः ॥ ६९ ॥ आविर्बभूवुःकृष्णस्यदक्षनेत्राद्भयङ्कराः ॥ त्रिशूलपट्टिशधरास्त्रिनेत्राश्चन्द्रशे
खराः ॥ ७० ॥ दिगम्बरामहाकायाज्वलदग्निशिखोपमाः ॥ तेभैरवामहाभागाःशिवतुल्याश्चतेजसा ॥ ७१ ॥ रुरुसंहारकालाख्याअसि
तक्रोधभीषणाः ॥ महाभैरवखट्वाङ्गावित्यष्टौभैरवाःस्मृताः ॥ ७२ ॥ आविर्बभूवकृष्णस्यवामनेत्राद्भयङ्करः ॥ त्रिशूलपट्टिशव्याघ्रचर्मा
म्बरगदाधरः ॥ ७३ ॥ दिगम्बरोमहाकायस्त्रिणेत्रश्चन्द्रशेखरः ॥ सईशानोमहाभागोदिक्पालानामधीश्वरः ॥ ७४ ॥ डाकिन्यश्चैव
योगिन्यः क्षेत्रपालाः सहस्रशः ॥ आविर्बभूवुः कृष्णस्यनासिकाविवरोदरात् ॥ ७५ ॥ सुरास्त्रिकोटिसंख्यातादिव्यमूर्तिधरावराः ॥
आविर्बभूवुःसहसापुंसोवैपृष्ठदेशतः ॥ ७६ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्तेमहापुराणेसौतिशौनकसंवादेसृष्टिनिरूपणेब्रह्मखण्डेपञ्चमोऽध्यायः ॥
॥ ५ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ अथकृष्णोमहालक्ष्मींसादरंचसरस्वतीम् ॥ नारायणायप्रददौरत्नेन्द्रंमालयासह ॥ १ ॥ सावित्रीं
ब्रह्मणेप्रादान्मूर्तिंधर्मायसादरम् ॥ रतिंकामायरूपाढ्यांकुबेरायमनोरमाम् ॥ २ ॥ अन्याश्चयायाअन्येभ्योयाश्चयेभ्यःसमुद्भवाः ॥
तस्मैतस्मैददौकृष्णस्तांतांरूपवतींसतीम् ॥ ३ ॥ ततःशंकरमाहूयसर्वेशोयोगिनांगुरुम् ॥ उवाचप्रियमित्येवंगृह्णीयाःसिंहवाहिनीम् ॥
॥ ४ ॥ श्रीकृष्णस्यवचः श्रुत्वाप्रहसन्नीललोहितः ॥ उवाचभीतःप्रणतःप्राणेशंप्रभुमच्युतम् ॥ ॥ ५ ॥ ॥ श्रीमहेश्वर उवाच ॥ ॥
अधुनाहंनगृह्णामिप्रकृतिंप्राकृतोयथा ॥ त्वद्भक्तयैकव्यवहितांदास्यमार्गविरोधिनीम् ॥ ६ ॥ तत्त्वज्ञानसमाच्छन्नांयोगद्वारकपाटिकाम् ॥
मुक्तीच्छाध्वंसरूपांचसकामांकामवर्द्धिनीम् ॥ ७ ॥ तपस्याच्छन्नरूपांचमहामोहकरण्डिकाम् ॥ भवकारागृहघोरेदृढांनिगडरूपि
णीम् ॥ ८ ॥ शश्वद्बिबुद्धिजननींसद्बुद्धिच्छेदकारिणीम् ॥ शश्वद्भिोगसारांचविषयेच्छाविवर्द्धिनीम् ॥ ९ ॥ नेच्छामिगृहिणींनाथवरं

देहिमदीप्सितम् ॥ यस्ययद्वाञ्छितंतस्मैतद्ददातिसदीश्वरः ॥ १० ॥ त्वद्भक्तिविषयेदास्येलालसावर्द्धतेऽनिशम् ॥ तृप्तिर्नजायतेनामज
पनेपादसेवने ॥ ११ ॥ त्वन्नामपंचवक्त्रेणगुणंसन्मङ्गलालयम् ॥ स्वप्नेजागरणेशश्वद्गायन्गायन्भ्रमाम्यहम् ॥ १२ ॥ आकल्पकोटि
कोटिंचतद्रूपध्यानतत्परम् ॥ भोगेच्छाविषयेनैवयोगेतपसिमन्मनः ॥ १३ ॥ त्वत्सेवनेपूजनेचवन्दनेनामकीर्त्तने ॥ सदोल्लसितमेषांच
विरतौविरतिंलभेत् ॥ १४ ॥ स्मरणंकीर्त्तनंनामगुणयोःश्रवणंजपः ॥ त्वच्चारुरूपध्यानंत्वत्पादसेवाभिवन्दनम् ॥ १५ ॥ समर्पणञ्चा
त्मनश्चनित्यंनैवेद्यभोजनम् ॥ वरंवरेशदेहीदंनवधाभक्तिलक्षणम् ॥ १६ ॥ सार्ष्टिसालोक्यसारूप्यसामीप्यंसाम्यलीनताम् ॥ वदन्ति
षड्विधांमुक्तिंमुक्तामुक्तिविदोविभो ॥१७॥ अणिमालघिमाप्राप्तिःप्राकाम्यंमहिमातथा ॥ ईशित्वञ्चवशित्वंचसर्वकामावसायिता ॥ १८ ॥
सर्वज्ञदूरश्रवणंपरकायप्रवेशनम् ॥ वाक्सिद्धिःकल्पवृक्षत्वंस्रष्टुंसंहर्तुमीशता ॥ १९ ॥ अमरत्वंचसर्वाग्र्यंसिद्धयोऽष्टादशस्मृताः ॥
योगास्तपांसिसर्वाणिदानानिचव्रतानिच ॥ २० ॥ यशःकीर्त्तिर्वचःसत्यंधर्माण्यनशनानिच ॥ भ्रमणंसर्वतीर्थेषुस्नानमन्यसुरार्चनम् ॥
॥ २१ ॥ सुरार्चादर्शनंसप्तद्वीपसप्तप्रदक्षिणम् ॥ स्नानंसर्वसमुद्रेषुसर्वस्वर्गप्रदर्शनम् ॥ २२ ॥ ब्रह्मत्वंचैवरुद्रत्वंविष्णुत्वंचपरंपदम् ॥
अतोऽनिर्वचनीयानिवाञ्छनीयानिसन्तिवा ॥२३॥ सर्वाण्येतानिसर्वेशकथितानिचयानिच ॥ तवभक्तिकलांशस्यकलांनार्हन्तिषोड
शीम् ॥ २४ ॥ शर्वस्यवचनंश्रुत्वाकृष्णस्तंयोगिनांगुरुम् ॥ प्रहस्योवाचवचनंसत्यंसर्वसुखप्रदम् ॥ २५ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥
मत्सेवांकुरुसर्वेशशर्वसर्वविदांवर ॥ कल्पकोटिशतंयावत्पूर्णंशश्वदहर्निशम् ॥ २६ ॥ वरस्तपस्विनांत्वंचसिद्धानांयोगिनांतथा ॥
ज्ञानिनांवैष्णवानांचसुराणांचसुरेश्वर ॥ २७ ॥ अमरत्वंलभभवभवमृत्युंजयोमहान् ॥ सर्वसिद्धिंचवेदांश्चसर्वज्ञत्वंचमद्वरात् ॥ २८ ॥
असंख्यब्रह्मणांपातंलीलयावत्सपश्यसि ॥ अद्यप्रभृतिज्ञानेनतेजसावयसाशिव ॥ २९ ॥ पराक्रमेणयशसामहसामत्समोभव ॥ प्राणा
नामधिकस्त्वंचनभक्तस्त्वत्परोमम ॥ ३० ॥ त्वत्परोनास्तिमेप्रेयांस्त्वंमदीयात्मनःपरः ॥ येत्वांनिन्दन्तिपापिष्ठाज्ञानहीनाविचेत
नाः ॥ [illegible] पच्यन्तेकालसूत्रेणयावच्चन्द्रदिवाकरौ ॥ कल्पकोटिशतान्तेचग्रहीष्यसिशिवांशिव ॥ ३२ ॥ ममाज्ञ्यर्थंचवचनंपा

लनंकर्त्तुमिहा[illegible] ॥ त्वन्मुखान्निर्गतंवाक्यंनकरोम्यधुनेतिच ॥ ३३ ॥ मद्वाक्यंचस्ववाक्यंचपालनंतत्करिष्यसि ॥ गृहीत्वाप्रकृतिंश
म्भोदिव्यंवर्षसहस्रकम् ॥ ३४ ॥ सुखंमहच्च शृङ्गारंकरिष्यसिनसंशयः ॥ नकेवलंतपस्वीत्वमीश्वरोमत्समोमहान् ॥ ३५ ॥ काले
गृहीतपस्वीचयोगीस्वेच्छामयोहियः ॥ दुःखंचदारसंयोगेयत्त्वयाकथितंशिव ॥ ३६ ॥ कुस्त्रीददातिदुःखंचस्वामिनेनपतिव्रता ॥
कुलेमहतियाजाताकुलजाकुलपालिका ॥३७॥ करोतिपालनंस्नेहात्सत्पुत्रस्यसमंपतिम् ॥ पतिर्बन्धुःपतिर्भर्त्तादैवतंकुलयोषिताम् ॥
॥ ३८ ॥ पतितोऽपतितोवापिकृपणश्चेश्वरोऽथवा ॥ असत्कुलप्रसूतायाःपित्रोर्दुश्शीलमिश्रिताः ॥ ३९ ॥ ध्रुवंताःपरभोग्याश्चपतिंनि
न्दन्तिसन्ततम् ॥ आवयोरतिरिक्तंचयापश्यतिपतिंसती ॥ ४० ॥ गोलोकेस्वामिनासार्द्धंकोटिकल्पंप्रमोदते ॥ भवितासाशिवाशैवी
प्रकृतिर्वैष्णवीशिव ॥ ४१ ॥ मदाज्ञयाचतांसाध्वींग्रहीष्यसिभवायच ॥ प्रकृत्यायोनिसंयुक्तंत्वल्लिङ्गंतीर्थमृत्कृतम् ॥ ४२ ॥ तीर्थेसह
स्त्रंसंपूज्यभक्त्यापंचोपचारतः ॥ सदक्षिणंसंयतोयःपवित्रश्चजितेन्द्रियः ॥ ४३ ॥ कोटिकल्पंचगोलोकेमोदतेचमयासह ॥ लक्षंती
र्थेपूजयेद्योविधिवत्साधुदक्षिणम ॥ ४४ ॥ नच्युतिस्तस्यगोलोकात्सभवेदावयोःसमः ॥ मृद्भस्मगोशकृत्पिण्डैस्तीर्थेवालुकयाऽपिवा ॥
॥ ४५ ॥ कृत्वालिङ्गंसकृत्पूज्यवसेत्कल्पायुतंदिवि ॥ प्रजावान्भूमिमान्विद्वान्पुत्रवान्धनवांस्तथा ॥४६॥ ज्ञानवान्मुक्तिमान्साधुःशिव
लिङ्गार्चनाद्भवेत् ॥ शिवलिङ्गार्चनंस्थानंमत्तीर्थंतीर्थमेवतत् ॥ भवेत्तत्रमृतःपापीशिवलोकंसगच्छति ॥ ४७ ॥ महादेवमहादेवमहादेवे
तिवादिनः ॥ पश्चाद्यामिमहात्रस्तोनामश्रवणलोभतः ॥ ४८ ॥ शिवेतिशब्दमुच्चार्य्यप्राणांस्त्यजतियोनरः ॥ कोटिजन्मार्जितात्पा
पान्मुक्तोमुक्तिंप्रयातिसः ॥ ४९ ॥ शिवकल्याणवचनंकल्याणंमुक्तिवाचकम ॥ यतस्तत्प्रभवेत्तेनसशिवःपरिकीर्तितः ॥ ५० ॥
विच्छेदेधनबन्धूनांनिमग्नःशोकसागरे ॥ शिवेतिशब्दमुच्चार्य्यलभेत्सर्वशिवंनरः ॥ ५१ ॥ पापघ्नेवर्ततेशिश्चवश्चमुक्तिप्रदेतथा ॥
पापघ्नोमोक्षदोनृणांशिवस्तेनप्रकीर्तितः ॥५२॥ शिवेतिचशिवंनामयस्यवाचिप्रवर्त्तते ॥ कोटिजन्मार्जितंपापंतस्यनश्यतिनिश्चितम् ॥
॥ ५३ ॥ इत्युक्त्वाशूलिनेकृष्णोदत्त्वाकल्पतरुंमनुम् ॥ तत्त्वज्ञानंमृत्युजयमवोचत्सिंहवाहिनीम् ॥ ५४ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥

अधुनातिष्ठवत्सेत्वंगोलोकेममसन्निधौ ॥ कालेभजिष्यसिशिवंशिवदञ्चशिवायनम् ॥ ५५ ॥ तेजःसुसर्वदेवानामाविर्भूयवरानने ॥
संहृत्यदैत्यान्सर्वांश्चभवितासर्वपूजिता ॥ ५६ ॥ ततःकल्पविशेषेचसत्यंसत्ययुगेसति ॥ भवितादक्षकन्यात्वंसुशीलाशम्भुगेहिनी ॥
॥ ५७ ॥ ततःशरीरंसंत्यज्ययज्ञेभर्त्तुश्चनिन्दया ॥ मेनायांशैलभार्य्यायांभवितापार्वतीतिच ॥ ५८ ॥ दिव्यंवर्षसहस्रञ्चविहरिष्यसिश
म्भुना ॥ पूर्णंततःसर्वकालमभेदंत्वंलभिष्यसि ॥ ५९ ॥ कालेसर्वेषुविश्वेषुमहापूजासुपूजिते ॥ भविताप्रतिवर्षेचशारदीयासुरेश्वरि ॥
॥ ६० ॥ ग्रामेषुनगरेष्वेवपूजिताग्रामदेवता ॥ भवतीभवितेत्येवंनामभेदेनचारुणा ॥ ६१ ॥ मदाज्ञयाशिवकृतैस्तन्त्रैर्नानाविधैरपि ॥
पूजाविधिंविधास्यामिकवचंस्तोत्रसंयुतम् ॥ ६२ ॥ भविष्यन्तिमहान्तश्चतवैवपरिचारकाः ॥ धर्मार्थकाममोक्षाणांसिद्धाश्चफलभागि
नः ॥ ६३ ॥ येत्वांमातर्भजिष्यन्तिपुण्यक्षेत्रेचभारते ॥ तेषांयशश्चकीर्तिश्चधर्मैश्वर्य्यञ्चवर्द्धते ॥ ६४ ॥ इत्युक्ताप्रकृतिंतस्यैमन्त्रमेका
दशाक्षरम् ॥ दत्त्वासकामबीजञ्चमन्त्रराजमनुत्तमम् ॥ ६५ ॥ चकारविधिनाध्यानंभक्तंभक्तानुकम्पया ॥ श्रीमायाकामबीजाढ्यंददौ
मन्त्रंदशाक्षरम् ॥ ६६ ॥ सृष्ट्यौपयौगिकींशक्तिंसर्वसिद्धिंचकामदाम् ॥ तद्विशिष्टोत्कृष्टतत्त्वंज्ञानंतस्यैददौविभुः ॥ ६७ ॥ त्रयोदशा
क्षरंमन्त्रंदत्त्वातस्मैजगत्पतिः ॥ कवचंस्तोत्रसहितंशङ्करायतथाद्विज ॥ ६८॥ दत्त्वाधर्मायतंमन्त्रंसिद्धिज्ञानंतदेवच ॥ कामायवह्नयेचै
वकुबेरायचवायवे ॥ ६९ ॥ एवंकुबेरादिभ्यस्तुदत्त्वामन्त्रादिकंपरम् ॥ विधिंप्रोवाचसृष्ट्यर्थंविधातुर्विधिरेवसः ॥ ७० ॥ ॥ श्रीभग
वानुवाच ॥ ॥ मदीयंचतपःकृत्वादिव्यंवर्षसहस्रकम् ॥ सृष्टिंकुरुमहाभागविधेनानाविधांपराम् ॥ ७१ ॥ इत्युक्त्वाब्रह्मणेकृष्णोद
दौमालांमनोरमाम् ॥ जगामसार्द्धंगोपीभिर्गोपैर्वृन्दावनंवनम् ॥ ७२ ॥ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेसौतिशौनकसंवादेब्रह्मख
ण्डेसृष्टिनिरूपणंनामषष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ तदाब्रह्मातपःकृत्वासिद्धिंप्राप्ययथेप्सिताम् ॥ ससृजेपृथिवीमा
दौमधुकैटभमेदसा ॥ १ ॥ ससृजेपर्वतानष्टौप्रधानान्सुमनोहरान् ॥ क्षुद्रानसंख्यान्किंब्रूमःप्रधानाख्यांनिशामय ॥ २ ॥ सुमेरुञ्चैवकै
ल[illegible] ॥ उदयञ्चतथाऽस्तञ्चसुवेलंगन्धमादनम् ॥ ३ ॥ समुद्रान्ससृजेसप्तनदान्कतिविधानदीः ॥ वृक्षांश्चग्रामनगरं

समुद्रा[illegible]मय ॥ ४ ॥ लवणेक्षुसुरासर्पिर्दधिदुग्धजलार्णवान् ॥ लक्षयोजनमानेनद्विगुणांश्चपरात्परान् ॥ ५ ॥ सप्तद्वीपांश्चतद्व
मिमण्डलेकमलाकृते ॥ उपद्वीपांस्तथासप्तसीमाशैलांश्चसप्तच ॥ ६ ॥ निबोधविप्रद्वीपाख्यांपुरायाविधिनाकृता ॥ जम्बूशाककुशप्लक्ष
॥ ९ ॥ क्रौञ्चन्यग्रोधपौष्करान् ॥ ७ ॥ मेरोरष्टसुशृङ्गेषुससृजेऽष्टौपुरीःप्रभुः ॥ अष्टानांलोकपालानांविहारायमनोहराः ॥ ८ ॥ मूलेऽनन्तस्य अ० ८
नगरींनिर्मायजगतांपतिः ॥ ऊर्ध्वेस्वर्गांश्चसप्तैवतेषामाख्यांनिशामय ॥ ९ ॥ भूर्लोकंचभुवर्लोकंस्वर्लोकंसुमनोहरम् ॥ जनोलोकंतपो
लोकंसत्यलोकंचशौनक ॥ १० ॥ शृङ्गमूर्ध्निब्रह्मलोकंजरादिपरिवर्जितम् ॥ तदूर्ध्वेध्रुवलोकंचसर्वतःसुमनोहरम् ॥ ११ ॥ तदधःसप्त
पातालान्निर्ममेजगदीश्वरः ॥ स्वर्गातिरिक्तभोगाढ्यानधोधःक्रमतोमुने ॥ १२ ॥ अतलंवितलंचैवसुतलंचतलातलम् ॥ महातलंच
पातालंरसातलमधस्ततः ॥ १३ ॥ सप्तद्वीपैःसप्तनाकैःसप्तपातालसंज्ञकैः ॥ एभिर्लोकैश्चब्रह्माण्डंब्रह्माधिकृतमेवच ॥ १४ ॥ एवञ्चासं
ख्यब्रह्माण्डंसर्वंकृत्रिममेवच ॥ महाविष्णोश्चलोम्नांचविवरेषुचशौनक ॥ १५ ॥ प्रतिविश्वेषुदिक्पालाब्रह्मविष्णुमहेश्वराः ॥ सुरानराद
यःसर्वेसन्तिकृष्णस्यमायया ॥ १६ ॥ ब्रह्माण्डगणनांकर्तुंनक्षमोजगतांपतिः ॥ नशङ्करोनधर्मश्चनचविष्णुश्चकेसुराः ॥ १७ ॥ संख्या
तुमीश्वरःशक्तोनसंख्यातुंतथापिसः ॥ विश्वाकाशदिशाश्चैवसर्वतोयद्यपिक्षमः ॥ १८ ॥ कृत्रिमाणिचविश्वानिविश्वस्थानिचयानिच ॥
अनित्यानिचविप्रेन्द्रस्वप्नवन्नश्वराणिच ॥ १९ ॥ वैकुण्ठःशिवलोकश्चगोलोकश्चतयोःपरः ॥ नित्योविश्वबहिर्भूतश्चात्माकाशदिशो
यथा ॥ २० ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेसौतिशौनकसंवादेब्रह्मखण्डेसृष्टिनिरूपणंनामसप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥
ब्रह्माविश्वंविनिर्मायसावित्र्यांवरयोषिति ॥ चकारवीर्य्याधानंचकामुक्यांकामुकोयथा ॥ १ ॥ सादिव्यंशतवर्षंचधृत्वागर्भंसुदुस्सहम् ॥
सुप्रसूताचसुषुवेचतुर्वेदान्मनोहरान् ॥ २ ॥ विविधाञ्शास्त्रसंघांश्चतर्कव्याकरणादिकान् ॥ षट्त्रिंशत्संख्यकादिव्यारागिणीःसुमनो
हराः ॥ ३ ॥ षड्रागान्सुन्दरांश्चैवनानातालसमन्वितान् ॥ सत्यत्रेताद्वापरांश्चकलिंचकलहप्रियम् ॥ ४ ॥ वर्षंमासमृतुञ्चैवतिथिंदण्ड ॥ ९ ॥
क्षणादिकम् ॥ दिनंरात्रिंचवारांश्चसन्ध्यामुषसमेवच ॥ ५ ॥ पुष्टिंचदेवसेनांचमेधांचविजयांजयाम् ॥ षट्कृत्तिकाश्चयोगांश्चकरणञ्चतपो

धनः ॥ ६ ॥ देवसेनांमहाषष्ठींकार्तिकेयप्रियांसतीम् ॥ मातृकासुप्रधानासाबालानामिष्टदेवता ॥ ७॥ ब्राह्मंपाद्मंचवाराहंकल्पत्रयमिदंस्मृ
तम् ॥ नित्यंनैमित्तिकंचैवद्विपरार्द्धंचप्राकृतम् ॥ ८ ॥ चतुर्विधंचप्रलयंकालंवैमृत्युकन्यकाम् ॥ सर्वान्व्याधिगणांश्चैवसाप्रसूयस्तनं
ददौ ॥ ९ ॥ अथधातुःपृष्ठदेशादधर्मःसमजायत ॥ अलक्ष्मीस्तद्वामपार्श्वाद्बभूवात्यन्तकामिनी ॥ १० ॥ नाभिदेशाद्विश्वकर्माजातो
वैशिल्पिनांगुरुः ॥ महांतोवसवोऽष्टौचमहाबलपराक्रमाः ॥ ११ ॥ अथधातुश्चमनसआविर्भूताःकुमारकाः ॥ चत्वारःपंचवर्षीयाज्वल
न्तोब्रह्मतेजसा ॥ १२ ॥ सनकश्चसनन्दश्चतृतीयश्चसनातनः ॥ सनत्कुमारोभगवांश्चतुर्थोज्ञानिनांवरः ॥ १३ ॥ आविर्बभूवमुखतः
कुमारःकनकप्रभः ॥ दिव्यरूपधरःश्रीमान्सस्त्रीकःसुन्दरोयुवा ॥ १४ ॥ क्षत्रियाणांबीजरूपोनाम्नास्वायम्भुवोमनुः ॥ यास्त्रीसाशत
रूपाचरूपाढ्याकमलाकला ॥ १५ ॥ सस्त्रीकश्चमनुस्तस्थौधात्राज्ञापरिपालकः ॥ स्वयंविधातापुत्रांश्चतानुवाचप्रहर्षितान् ॥ १६ ॥
सृष्टिंकर्त्तुंमहाभागोमहाभागवतान्द्विज ॥ जग्मुस्तेचनहीत्युक्त्वातप्तुंकृष्णपरायणाः ॥ १७ ॥ चुकोपहेतुनातेनविधाताजगतांपतिः ॥
कोपासक्तस्यचविधेर्ज्वलतोब्रह्मतेजसा ॥ १८ ॥ आविर्भूताल्ललाटाच्चरुद्राएकादशप्रभो ॥ कालाग्निरुद्रःसंहर्तातेषामेकःप्रकीर्तितः ॥
॥ १९॥ सर्वेषामेवविश्वानांसतामसइतिस्मृतः ॥ राजसश्चस्वयंब्रह्माशिवोविष्णुश्चसात्त्विकौ ॥ २० ॥ गोलोकनाथःकृष्णश्चनिर्गुणः
प्रकृतेःपरः ॥ परमज्ञानिनोमूर्खावदंतेतामसंशिवम् ॥ २१ ॥ शुद्धसत्त्वस्वरूपंचनिर्मलंवैष्णवाग्रण्यम् ॥ शृणुनामानिरुद्राणांवेदोक्ता
निचयानिच ॥ २२ ॥ महान्महात्मामतिमान्भीषणश्चभयंकरः ॥ ऋतुध्वजश्चोर्ध्वकेशःपिंगलाक्षोरुचिः शुचिः ॥ २३ ॥ पुलस्त्यो
दक्षकर्णाच्चपुलहोवामकर्णतः ॥ दक्षनेत्रात्तथाऽत्रिश्चवामनेत्रात्क्रतुःस्वयम् ॥ २४ ॥ अरणिर्नासिकारन्ध्रादंगिराश्चमुखाद्रुचिः ॥ भृगुश्च
वामपार्श्वाच्चदक्षोदक्षिणपार्श्वतः ॥ २५ ॥ छायायाःकर्दमोजातोनाभेःपञ्चशिखस्तथा ॥ वक्षसश्चैववोढुश्चकण्ठदेशाच्चनारदः ॥ २६ ॥
मरीचिःस्कन्धदेशाच्चैवापान्तरतमागलात् ॥ वसिष्ठोरसनादेशात्प्रचेताअधरोष्ठतः ॥ २७ ॥ हंसश्चवामकुक्षेश्चदक्षकुक्षेर्यतिःस्वयम् ॥
सृ[illegible]प्राज्ञांसुतान्प्रति ॥ पितुर्वाक्यंसमाकर्ण्यतमुवाचसनारदः ॥ २८ ॥ ॥ नारद उवाच ॥ ॥ पूर्वमानयमज्ज्ये

[illegible] ॥ कारयित्वादारयुक्तानस्मान्वदजगत्पते ॥ २९ ॥ पित्रातेतपसेयुक्ताःसंसारायवयंकथम् ॥ अहोहन्तप्रभोर्बु
द्धिर्विपरीतायकल्पते ॥ ३० ॥ कस्मैपुत्रायपीयूषात्परंदत्तंतपोऽधुना ॥ कस्मैददासिविषयंविषमंचविषाधिकम् ॥ ३१ ॥ अतीवनिम्ने
घोरेचभवाब्धौयःपतेत्पितः ॥ निष्कृतिस्तस्यनास्तीतिकोटिकल्पेगतेऽपिच ॥ ३२ ॥ निस्तारबीजंसर्वेषांबीजंचपुरुषोत्तमम् ॥ सर्वदं
भक्तिदंदास्यप्रदंसत्यंकृष्णामयम् ॥ ३३ ॥ भक्तैकशरणंभक्तवत्सलंस्वच्छमेवच ॥ भक्तप्रियंभक्तनाथंभक्तानुग्रहकारकम् ॥ ३४ ॥
भक्ताराध्यंभक्तसाध्यंविहायपरमेश्वरम् ॥ मनोदधातिकोमूढोविषयेनाशकारणे ॥ ३५ ॥ विहायकृष्णसेवांचपीयूषादधिकांप्रियाम् ॥
कोमूढोविषमश्नातिविषमंविषयाभिधम् ॥ ३६ ॥ स्वप्नवन्नश्वरंतुच्छमसत्यंमृत्युकारणम् ॥ यथादीपशिखाग्रंचकीटानांसुमनोहरम् ॥
॥ ३७ ॥ यथाबडिशमांसंचमत्स्यापातसुखप्रदम् ॥ तथाविषयिणांतातविषयंमृत्युकारणम् ॥ ३८ ॥ इत्युक्त्वानारदस्तत्रविररामविधेः
पुरः ॥ तस्थौतातंनमस्कृत्यज्वलदग्निशिखोपमः ॥ ३९ ॥ ब्रह्माकोपपरीतश्चशशापतनयंद्विज ॥ उवाचकम्पिताङ्गश्चरक्तास्यःस्फुरि
ताधरः ॥ ४० ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ भविताज्ञानलोपस्तेमच्छापेनचनारद ॥ क्रीडामृगश्चत्वंसाध्योयोषिल्लुब्धश्चलम्पटः ॥ ४१ ॥
स्थिरयौवनयुक्तानांरूपाढ्यानांमनोहरः ॥ पंचाशत्कामिनीनाञ्चभर्ताचप्राणवल्लभः ॥ ४२ ॥ शृङ्गारशास्त्रवेत्ताचमहाशृङ्गारलोलुपः ॥
नानाप्रकारशृङ्गारनिपुणानांगुरोर्गुरुः ॥ ४३ ॥ गन्धर्वाणाञ्चसुवरःसुस्वरश्चसुगायनः ॥ वीणावादनसन्दर्भनिष्णातःस्थिरयौवनः ॥
॥ ४४ ॥ प्राज्ञोमधुरवाक्शान्तःसुशीलःसुन्दरःसुधीः ॥ भविष्यसिनसन्देहोनामतश्चोपबर्हणः ॥ ४५ ॥ ताभिर्दिव्यंलक्षयुगंविहृत्य
निर्जनेवने ॥ पुनर्मदीयशापेनदासीपुत्रश्चतत्परः ॥ ४६ ॥ वत्सवैष्णवसंसर्गाद्वैष्णवोच्छिष्टभोजनात् ॥ पुनःकृष्णप्रसादेनभविष्यसि
ममात्मजः ॥ ४७ ॥ ज्ञानंदास्यामितेदिव्यंपुनरेवपुरातनम् ॥ अधुनाभवनष्टस्त्वंमत्सुतोनिपतध्रुवम् ॥ ४८ ॥ ब्रह्मेत्युक्त्वासुतंविप्रविर
रामजगत्पतिः ॥ रुरोदनारदस्तातमवोचत्संपुटांजलिः ॥ ४९ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ क्रोधंसंहरसंहर्तस्तातततातजगुद्धरो ॥ स्रष्टुस्त
पस्वीशस्याहोक्रोधोऽयंमय्यनाकरः ॥ ५० ॥ शपेत्परित्यजेद्विद्वान्पुत्रमुत्पथगामिनम् ॥ तपस्विनंसुतंशप्तुंकथमर्हसिपंडित ॥ ५१ ॥

जनिर्भवतुमेब्रह्मन्यासुयासुचयोनिषु ॥ नजहातुहरेर्भक्तिर्मांवेदंदेहिमेवरम् ॥ ५२ ॥ पुत्रश्चेज्जगतांधातुर्नास्तिभक्तिर्हरेःपदे ॥ सूकराद
तिरिक्तश्चसोऽधमोभारतेभुवि ॥ ५३ ॥ जातिस्मरोहरेर्भक्तियुक्तःसूकरयोनिषु ॥ जनिर्लभेत्सप्रवरोगोलोकंयातिकर्मणा ॥ ५४ ॥
गोविन्दचरणाम्भोजभक्तिमाध्वीकमीप्सितम् ॥ पिबतां वैष्णवादीनांस्पर्शपूतावसुन्धरा ॥ ५५ ॥ तीर्थानिस्पर्शमिच्छन्तिवैष्णवानां
पितामह ॥ पापानांपापितत्त्वानांक्षालनायात्मनामपि ॥ ५६ ॥ मन्त्रोपदेशमात्रेणनरामुक्ताश्चभारते ॥ परैश्चकोटिपुरुषैःपूर्वैःसार्धहरे
रहो ॥ ५७ ॥ कोटिजन्मार्जितात्पापान्मन्त्रग्रहणमात्रतः ॥ मुक्ताःशुध्यन्तियत्पूर्वंकर्मनिर्मूलयन्तिच ॥ ५८ ॥ पुत्रान्दारांश्चशिष्यां
श्चसेवकान्बान्धवांस्तथा ॥ योदर्शयतिसन्मार्गंसद्गतिस्तंलभेद्ध्रुवम् ॥ ५९ ॥ योदर्शयत्यसन्मार्गंशिष्यैर्विश्वासितोगुरुः ॥ कुम्भीपा
केस्थितिस्तस्ययावच्चन्द्रदिवाकरौ ॥ ६० ॥ सकिंगुरुःसकिंतातःसकिंस्वामीसकिंसुतः ॥ यःश्रीकृष्णपदाम्भोजेभक्तिंदातुमनीश्वरः ॥
॥ ६१ ॥ शप्तोनिरपराधेनत्वयाऽहंचतुरानन ॥ मयाशप्तुंत्वमुचितोघ्नन्तंघ्नन्त्यपिपण्डिताः ॥ ६२ ॥ कवचस्तोत्रपूजाभिःसहितस्ते
मनुर्मनोः ॥ लुप्तोभवतुमच्छापात्प्रतिविश्वेषुनिश्चितम् ॥६३ ॥ अपूज्योभवविश्वेषुयावत्कल्पत्रयंपितः ॥ गतेषुत्रिषुकल्पेषुपूज्यपूज्यो
भविष्यसि ॥ ६४ ॥ अधुनायज्ञभागस्तेव्रतादिष्वपिसुव्रत ॥ पूजनंचास्तुमामैकंवन्द्योभवसुरादिभिः ॥ ६५ ॥ इत्युक्त्वानारदस्तत्रवि
रराम पितुःपुरः ॥ तस्थौसभायांसविधिर्हृदयेनविदूयता ॥ ६६ ॥ उपबर्हेणगन्धर्वोनारदस्तेनहेतुना ॥ दासीपुत्रश्चशापेनपितुरेवचशौ
नक ॥ ६७ ॥ ततःपुनर्नारदश्चसबभूवमहानृषिः ॥ ज्ञानंप्राप्यपितुःपश्चात्कथयिष्यामिचाधुना ॥ ६८ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्तेमहापुराणे
सौतिशौनकसंवादेब्रह्मखण्डेब्रह्मनारदशापोपलम्भनंनामाष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ ॥ छ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ अथब्रह्मास्वपुत्रां
स्तानादिदेशचसृष्टये ॥ सृष्टिंप्रचक्रुस्तेसर्वेविप्रेन्द्रनारदंविना ॥ १ ॥ मरीचेर्मनसोजातःकश्यपश्चप्रजापतिः ॥ अत्रेर्नेत्रमलाच्चन्द्रःक्षीरो
देचबभूवह ॥ २ ॥ प्रचेतसोऽपिमनसोगौतमश्चबभूवह ॥ पुलस्त्यमानसःपुत्रोमैत्रावरुणएवच ॥ ३ ॥ मनोश्चशतरूपायांतिस्रःकन्याः
प्रजज्ञिरे ॥ आकूतिर्देवहूतिश्चप्रसूतिस्ताः पतिव्रताः ॥ ४ ॥ प्रियव्रतोत्तानपादौद्वौचपुत्रौमनोहरौ ॥ उत्तानपादतनयोध्रुवःपरमधार्मि

कः ॥ ५ ॥ आकूतिंरुचयेप्रादाद्दक्षायाथप्रसूतिकाम् ॥ देवहूतिंकर्दमाययत्पुत्रःकपिलःस्वयम् ॥ ६ ॥ प्रसूत्यांदक्षबीजेनषष्टिकन्याः
प्रजज्ञिरे ॥ अष्टौधर्मायसद्दौरुद्रायैकादशस्मृताः ॥ ७ ॥ शिवायैकांसतींप्रादात्कश्यपायत्रयोदश ॥ सप्तविंशतिकन्याश्चदक्षश्चन्द्रायद
त्तवान् ॥ ८ ॥ नामानिधर्मपत्नीनांमत्तोविप्रनिशामय ॥ शान्तिःपुष्टिर्धृतिस्तुष्टिःक्षमाश्रद्धामतिःस्मृतिः ॥ ९ ॥ शान्तेःपुत्रश्चसन्तो
षःपुष्टेःपुत्रोमहानभूत् ॥ धृतेर्धैर्य्यश्चतुष्टेश्चहर्षदर्पौसुतौस्मृतौ ॥ १० ॥ क्षमापुत्रःसहिष्णुश्चश्रद्धापुत्रश्चधार्मिकः ॥ मतेर्ज्ञानाभिधः
पुत्रःस्मृतेर्जातिस्मरोमहान् ॥ ११ ॥ पूर्वपत्न्याश्चमूर्त्यांचनरनारायणावृषी ॥ बभूवुरेतेधर्मिष्ठाधर्मपुत्राश्चशौनक ॥ १२ ॥ नामानि
रुद्रपत्नीनांसावधानंनिबोधमे ॥ कलाकलावतीकाष्ठाकालिकाकलहप्रिया ॥ १३ ॥ कन्दलीभीषणारास्नाप्रमोचाभूषणाशुकी ॥ एता
सांबहवःपुत्राबभूवुःशिवपार्षदाः ॥ १४ ॥ सासतीस्वामिनिन्दायांतनुंतत्याजयज्ञतः ॥ पुनर्भूत्वाशैलपुत्रीलेभेसाशङ्करंपतिम् ॥ १५ ॥
कश्यपस्यप्रियाणांचनामानिशृणुधार्मिक ॥ अदितिर्देवमातावै दैत्यमातादितिस्तथा ॥ १६ ॥ सर्पमातातथाकद्रूर्विनतापक्षिसूस्तथा ॥
सुरभिश्चगवांमातामहिषाणांचनिश्चितम् ॥१७॥ सारमेयादिजन्तूनांसरमासूश्चतुष्पदाम् ॥ दनुःप्रसूर्दानवानामन्याश्चेत्येवमादिकाः ॥
॥ १८ ॥ इन्द्रश्चद्वादशादित्याउपेन्द्राद्याःसुरामुने ॥ कथिताश्चादितेः पुत्रामहाबलपराक्रमाः ॥ १९ ॥ इन्द्रपुत्रोजयन्तश्चब्रह्मन्शच्या
मजायत ॥ आदित्यस्यसवर्णायांकन्यायांविश्वकर्मणः ॥ २० ॥ शनैश्चरयमौपुत्रौकालिन्दीकन्यकातथा ॥ उपेंद्रवीर्य्यात्पृथ्व्यान्तुम
ङ्गलःसमजायत ॥ २१ ॥ ॥ शौनकउवाच ॥ ॥ कथंसौतेसचोपेन्द्रान्मङ्गलःसमजायत ॥ वसुन्धरायांबलवान्तन्मेव्याख्यातुम
र्हसि ॥ २२ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ उपेन्द्ररूपमालोक्यकामार्ताचवसुन्धरा ॥ विधायसुन्दरीवेषमक्षताप्रौढयौवना ॥ २३ ॥
मलयेनिर्जनेरम्येचारुचन्दनपल्लवे ॥ चन्दनोक्षितसर्वाङ्गंरत्नभूषणभूषितम् ॥ २४ ॥ तंसुशीलंशयानञ्चशान्तंसस्मितमीप्सितम् ॥
सस्मितातस्यतल्पेचसहसासमुपस्थिता ॥ २५ ॥ सुरम्यांमालतीमालांददौतस्मैवरानना ॥ सुगन्धिचन्दनंचारुकस्तूरीकुंकुमान्वितम् ॥
॥ २६ ॥ उपेन्द्रस्तन्मनोज्ञात्वाकामिनींकामपीडिताम् ॥ नानाप्रकारश्रृंगारंचकारचतयासह ॥ २७ ॥ तदङ्गसङ्गसंसक्तामूर्छांप्रापसती

तदा ॥ मृतेवनिद्रितेवासौबीजाधानंकृतेहरौ ॥ २८ ॥ तांविलग्नांचसुश्रोणींसुखसम्भोगमूर्छिताम् ॥ बृहन्मुक्तनितम्बांचसस्मितांविपु
लस्तनीम् ॥ २९ ॥ क्षणंवक्षसिकृत्वातांतदोष्ठंचचुचुम्बह ॥ विहायतत्ररहसिजगामपुरुषोत्तमः ॥ ३० ॥ उर्वशीपथिगच्छन्तीबोधयामा
सतांमुने ॥ साचपप्रच्छवृत्तान्तंकथयामासभूश्वताम् ॥ ३१ ॥ वीर्य्यसंवरणंकर्त्तुंसाचाशक्ताचदुर्बला ॥ प्रवालस्याकरेत्रस्तावीर्य्यन्यासं
चकारसा ॥३२॥ तेनप्रवालवर्णश्चकुमारःसमपद्यत ॥ तेजसासूर्य्यसदृशोनारायणसुतोमहान् ॥ ३३ ॥ मङ्गलस्यप्रियामेधातस्यघण्टेश्व
रोमहान् ॥ व्रणदातातितेजस्वीविष्णुतुल्योबभूवह ॥ ३४ ॥ दितेर्हिरण्यकशिपुहिरण्याक्षौमहबलौ ॥ कन्याचसिंहिकाविप्रसैंहिकेयश्च
तत्सुतः ॥ ३५ ॥ निर्ऋतिः सिंहिकासाचतेनराहुश्चनैर्ऋतः ॥ सूकरेणहिरण्याक्षोऽप्यनपत्योमृतोयुवा ॥ ३६ ॥ हिरण्यकशिपोःपुत्रः
प्रह्लादोवैष्णवाग्रणीः ॥ विरोचनश्चतत्पुत्रस्तत्पुत्रश्चबलिःस्वयम् ॥ ३७ ॥ बलेःपुत्रोमहायोगीज्ञानीशङ्करकिंकरः ॥ दितेर्वंशश्चकथितः
कद्रूवंशंनिबोधमे ॥ ३८ ॥ अनन्तंवासुकिंचैवकालीयंच धनञ्जयम् ॥ कर्कोटकंतक्षकंचपद्ममैरावतंतथा ॥ ३९ ॥ महापद्मंचशंकुंच
शंखंसंवरणंतथा ॥ धृतराष्ट्रंचदुर्द्धर्षंदुर्जयंदुर्मुखंबलम् ॥ ४० ॥ गोक्षंगोकामुकंचैवविरूपादींश्चशौनक ॥ नतेषांप्रवराश्चैवयावत्यः सर्प
जातयः ॥ ४१ ॥ कन्यकामनसादेवीकमलांशसमुद्भवा ॥ तपस्विनीनांप्रवरामहातेजस्विनीशुभा ॥ ४२ ॥ यत्पतिश्चजरत्कारुर्नारा
यणकुलोद्भवः ॥ आस्तीकस्तनयोयस्याविष्णुतुल्यश्चतेजसा ॥ ४३ ॥ एतेषांनाममात्रेणनास्तिनागभयंनृणाम् ॥ कद्रूवंशोनिगदितोवि
नतायाःशृणुष्वमे ॥ ४४ ॥वैनतेयारुणौपुत्रौविष्णुतुल्यपराक्रमौ ॥ तौबभूवुः क्रमेणैवयावत्यः पक्षिजातयः ॥ ४५ ॥ गावश्चमहिषाश्चै
वसुरभिप्रवराइमे ॥ सर्वेवैसारमेयाश्चबभूवुःसरमासुताः ॥ ४६ ॥ दानवाश्चदनोर्वंशाअन्यास्सामान्यजातयः ॥ उक्तःकश्यपवंशश्चचन्द्रा
ख्यानंनिबोधमे ॥ ४७ ॥ नामानिचन्द्रपत्नीनांसावधानंनिशामय ॥ अत्यपूर्वंचचरितंपुराणेषुपुरातनम् ॥ ४८ ॥ अश्विनीभरणीचै
वकृत्तिकारोहिणीतथा ॥ मृगशीर्षातथार्द्राचपूज्यासाध्वीपुनर्वसुः ॥ ४९ ॥ पुष्याश्लेषामघापूर्वफल्गुन्युत्तरफल्गुनी ॥ हस्ताचित्रात

थास्वाती[illegible]वानुराधिका ॥ ५० ॥ ज्येष्ठामूलातथापूर्वाषाढाचैवोत्तरास्मृता ॥ श्रवणाचधनिष्ठाचतथाशतभिषकूछुभा ॥ ५१ ॥
पूर्वाभाद्रोत्तराभाद्रारेवत्यन्ताविधुप्रियाः ॥ तासांमध्येचसुभगारोहिणीरसिकावरा ॥ ५२ ॥ सन्ततंरसभावेनचकारशशिनंवशम् ॥
रोहिण्युपगतश्चन्द्रोनयात्यन्यांचकामिनीम ॥ ५३ ॥ सर्वाभगिन्यःपितरंकथयामासुरादृताः ॥ सपत्नीकृतसन्तापंप्राणनाशकरंपरम् ॥
॥ ५४ ॥ दक्षःप्रकुपितश्चन्द्रमशपन्मन्त्रपूर्वकम् ॥ द्रुतंश्वशुरशापेनयक्ष्मग्रस्तोबभूवसः ॥ ५५ ॥ दिनेदिनेयक्ष्मणासक्षीयमाणश्चदुःखि
तः ॥ वपुष्यर्द्धंक्षीयमाणेशंकरंशरणंययौ ॥ ५६ ॥ दृष्ट्वाचन्द्रंशंकरश्चक्लेशितंशरणागतम् ॥ करुणासागरस्तस्मैकृपयाचाभयंददौ ॥
॥ ५७ ॥ निर्मुक्तंयक्ष्मणाकृत्वास्वकपोलेस्थलंददौ ॥ अमरोनिर्भयोभूत्वासतस्थौशिवशेखरे ॥ ५८ ॥ तंशिवःशेखरेकृत्वाचाभवच्चन्द्र
शेखरः ॥ नास्तिदेवेषुलोकेषुशिवाच्छरणपंजरः ॥ ५९ ॥ दक्षकन्याः पतिंमुक्तंदृष्ट्वाचरुरुदुःपुनः ॥ आजग्मुःशरणंतातंदक्षंतेजस्विनां
वरम् ॥ ६० ॥ उच्चैश्चरुरुदुर्गत्वानिहत्याङ्गंपुनःपुनः ॥ तमूचुःकातरंदीनादीननाथंविधेःसुतम् ॥ ६१ ॥ ॥ दक्षकन्या ऊचुः ॥ ॥
स्वामिसौभाग्यलाभायत्वमुक्तोऽस्माभिरेवच ॥ सौभाग्यमस्तुनस्तातगतः स्वामीगुणान्वितः ॥ ६२ ॥ स्थितेचक्षुषिहेतातदृष्टंध्वान्त
मयंजगत् ॥ विज्ञातमधुनास्त्रीणांपतिरेवहिलोचनम् ॥ ६३ ॥ पतिरेवगतिःस्त्रीणांपतिः प्राणाश्चसम्पदः ॥ धर्मार्थकाममोक्षाणां
हेतुःसेतुर्भवार्णवे ॥ ६४ ॥ पतिर्नारायणः स्त्रीणांव्रतंधर्मः सनातनः ॥ सर्वंकर्मवृथातासांस्वामिनांविमुखाश्चयाः ॥ ६५ ॥ स्नानंच
सर्वतीर्थेषुसर्वयज्ञेषुदक्षिणा ॥ सर्वदानानिपुण्यानिव्रतानिनियमाश्चये ॥ ६६ ॥ देवार्चनंचानशनंसर्वाणिचतपांसिच ॥ स्वामिनः
पादसेवायाःकलांनार्हंतिषोडशीम् ॥ ६७ ॥ सर्वेषांबांधवानांचप्रियःपुत्रश्चयोषिताम् ॥ सएवस्वामिनोंशश्चशतपुत्रात्परः पतिः ॥ ६८ ॥
असद्वंशप्रसूतायासाद्वेष्टिस्वामिनंसदा ॥ यस्यामनश्चलंदुष्टंसंततंपरपूरुषे ॥ ६९ ॥ पतितंरोगिणंदुष्टंनिर्धनंगुणहीनकम् ॥ युवानं
चैववृद्धंवाभजेत्तंनत्यजेत्सती ॥ ७० ॥ सगुणंनिर्गुणंवापिद्वेष्टियासंत्यजेत्पतिम् ॥ पच्यतेकालसूत्रेसायावच्चंद्रदिवाकरौ ॥ ७१ ॥
कीटैःशुनकतुल्यैश्चभक्षितासादिवानिशम् ॥ भुङ्क्तेमृतवसामांसंपिबेन्मूत्रंचतृष्णया ॥ ७२ ॥ गृध्रःकोटिसहस्राणिशतजन्मानिसूकरः ॥

श्वापदःशतजन्मानिसाभवेद्दंधुहाततः ॥ ७३ ॥ ततोमानवजन्मानिलभेच्चेत्पूर्वकर्मणः ॥ विधवाधनहीनाचरोगयुक्ताभवेद्ध्रुवम् ॥ ७४ ॥
देहिनःकांतदानंचकामपूरंविधेःसुत ॥ विधात्रासदृशस्त्वंचपुनःस्रष्टुंक्षमोजगत् ॥ ७५ ॥ कन्यानांवचनंश्रुत्वादक्षःशंकरसन्निधिम् ॥ ज
गामशम्भुस्तंदृष्ट्वासमुत्थायननामच ॥ ७६ ॥ दक्षस्तस्याशिषंकृत्वासमुवाचकृपानिधिम् ॥ तत्याजकोपंदुर्द्धर्षोदृष्ट्वाचप्रणतंशिवम् ॥
॥ ७७ ॥ ॥ दक्षउवाच ॥ ॥ देहिजामातरंशम्भोमदीयंप्राणवल्लभम् ॥ मत्सुतानांचप्राणानांपरमेवप्रियंपतिम् ॥ ७८ ॥ नचेद्ददासि
जामातर्ममजामातरंविधुम् ॥ दास्यामिदारुणंशापंतुभ्यंत्वंकेनमुच्यसे ॥ ७९ ॥ दक्षस्यवचनंश्रुत्वातमुवाचकृपानिधिः ॥ सुधाधिकंच
वचनंब्रह्मन्शरणपंजरः ॥ ८० ॥ ॥ शिवउवाच ॥ ॥ करोषिभस्मसाच्चेन्मांदद्यावाशापमेवच ॥ नाहंदातुंसमर्थश्चचन्द्रश्चशरणागतम् ॥
॥ ८१ ॥ शिवस्यवचनंश्रुत्वादक्षस्तंशप्तुमुद्यतः ॥ शिवःसस्मारगोविन्दंविपन्मोक्षणकारकम् ॥ ८२ ॥ एतस्मिन्नन्तरेकृष्णोवृद्धब्राह्म
णरूपधृक् ॥ समाययौतयोर्मूलंतौतंचनमतुःक्रमात् ॥ ८३ ॥ दत्त्वाशुभाशिषंतौसब्रह्मज्योतिःसनातनः ॥ उवाचशङ्करंपूर्वंपरिपूर्णतमो
द्विज ॥ ८४ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ नचात्मनःप्रियःकश्चिच्छर्वसर्वेषुबन्धुषु ॥ आत्मानंरक्षदक्षायदेहिचन्द्रंसुरेश्वर ॥ ८५ ॥ तप
स्विनांवरःशान्तस्त्वमेवंवैष्णवाग्रणीः ॥ समःसर्वेषुजीवेषुहिंसाक्रोधविवर्जितः ॥ ८६ ॥ दक्षःक्रोधीचदुर्द्धर्षस्तेजस्वीब्रह्मणःसुतः ॥ शि
ष्टोबिभेतिदुर्द्धर्षंनदुर्द्धर्षश्चकंचन ॥ ८७ ॥ नारायणवचःश्रुत्वाहसित्वाशङ्करःस्वयम् ॥ उवाचनीतिसारंच नीतिबीजंपरात्परम् ॥ ८८ ॥
शङ्करउवाच ॥ तपोदास्यामितेजश्चसर्वसिद्धिंचसम्पदम् ॥ प्राणांश्चनसमर्थोऽहंप्रदातुंशरणागतम् ॥ ८९ ॥ योददातिभयेनैवप्रपन्नं
शरणागतम् ॥ तंचधर्मःपरित्यज्ययातिशप्त्वासुदारुणम् ॥ ९० ॥ सर्वंत्यक्तुंसमर्थोऽहंनस्वधर्मंजगत्प्रभो ॥ यःस्वधर्मविहीनश्चसचसर्व
बहिष्कृतः ॥ ९१ ॥ यश्चधर्मंसदारक्षेद्धर्मस्तंपरिरक्षति ॥ धर्मंवेदेश्वरत्वंचकिंमांब्रूहिस्वमायया ॥ ९२ ॥ त्वंसर्वमातास्रष्टाचहन्ताचप
रिणामतः ॥ त्वयिभक्तिर्दृढायस्यतस्यकस्माद्भयंभवेत् ॥ ९३ ॥ शङ्करस्यवचःश्रुत्वाभगवान्सर्वभाववित् ॥ चन्द्रंचन्द्राद्द्रिनिष्कृष्य
दक्षायप्रददौहरिः ॥ ९४ ॥ प्रतस्थावर्द्धचन्द्रश्चनिर्व्याधिःशिवशेखरे ॥ निजग्राहपरंचन्द्रंविष्णुदत्तंप्रजापतिः ॥ ९५ ॥ यक्ष्मग्रस्तञ्चतं

दृष्ट्वादक्षस्तुष्टावमाधवम् ॥ पक्षेपूर्णंक्षतंपक्षेतंचकारहरिःस्वयम् ॥ ९६ ॥ कृष्णस्तेभ्योवरंदत्त्वाजगामस्वालयंद्विज ॥ दक्षश्चन्द्रंगृहीत्वा
चकन्याभ्यःप्रददौपुनः॥ ९७ ॥ चन्द्रस्ताश्चपरिप्राप्यविजहारदिवानिशम् ॥ समंददर्शताःसर्वास्तत्प्रभृत्येवकम्पितः ॥ ९८ ॥ इत्येवंक
थितंसर्वंकिञ्चित्सृष्टिक्रमंमुने ॥ श्रुतञ्चगुरुवक्रेणपुष्करेमुनिसंसदि ॥ ९९ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्तेमहापुराणेसौतिशौनकसंवादेब्रह्मखण्डेन
वमोऽध्यायः ॥ ९ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ भृगोःपुत्रश्चच्यवनःशुक्रश्चज्ञानिनांवर ॥ क्रतोरपिक्रियाभार्य्यावालखिल्यानसूयत ॥
॥ १ ॥ त्रयःपुत्राश्चाङ्गिरसोबभूवुर्मुनिसत्तमाः ॥ बृहस्पतिरुतथ्यश्चशम्बरश्चापिशौनक ॥ २ ॥ वसिष्ठस्यसुतःशक्तिःशक्तेःपुत्रःपराश
रः ॥ पराशरसुतःश्रीमान्कृष्णद्वैपायनोहरिः ॥ ३ ॥ व्यासपुत्रःशिवांशश्चशुकश्चज्ञानिनांवरः ॥ विश्वश्रवाःपुलस्त्यस्ययस्यपुत्रोधने
श्वरः ॥ ४ ॥ शौनकउवाच ॥ अहोपुराणविदुषामत्यंतंदुर्गमंवचः ॥ नबुद्धंवचनंकिंचिद्धिनेशोत्पत्तिपूर्वकम् ॥ ५ ॥ अधुनाकथितंज
न्मधनेशस्येश्वरादिदम् ॥ पुनर्भिन्नक्रमंजन्मब्रवीषिकथमेवमाम् ॥ ६ ॥ सौतिरुवाच ॥ बभूवुरेतेदिक्पालाःपुराचपरमेश्वरात् ॥ पुन
श्चब्रह्मशापेनसचविश्वश्रवस्सुतः ॥ ७ ॥ गुरवेदक्षिणांदातुमुतथ्यश्चधनेश्वरम् ॥ ययाचेकोटिसौवर्णंयत्नतश्चप्रचेतसे ॥ ८ ॥ धनेशोवि
रसोभूत्वातस्मैतद्दातुमुद्यतः ॥ चकारभस्मसाद्विप्रपुनर्जन्मललाभसः ॥ ९ ॥ तेनविश्रवसःपुत्रःकुबेरश्चधनाधिपः ॥ रावणःकुम्भकर्ण
श्चधार्मिकश्चविभीषणः ॥ १० ॥ पुलहस्यसुतोवात्स्यःशाण्डिल्यश्चरुचेःसुतः ॥ सावर्णिर्गौतमाज्जज्ञेमुनिप्रवरएवसः ॥ ११ ॥ काश्य
पःकश्यपाज्जातोभरद्वाजोबृहस्पतेः ॥ (स्वयंवात्स्यश्चपुलहात्सावर्णिर्गौतमात्तथा ॥ १२ ॥ शाण्डिल्यश्चरुचेःपुत्रोमुनिस्तेजस्विनांव
रः ॥) बभूवुःपञ्चगोत्राश्चएतेषांप्रवराभवे ॥ १३ ॥ बभूवुर्ब्रह्मणोवक्त्रादन्याब्राह्मणजातयः ॥ ताःस्थितादेशभेदेषुगोत्रशून्याश्चशौनक ॥
॥ १४ ॥ चंद्रादित्यमनूनाञ्चप्रवराःक्षत्रियाःस्मृताः ॥ ब्रह्मणोबाहुदेशाच्चैवान्याःक्षत्रियजातयः ॥ १५ ॥ ऊरुदेशाच्चवैश्याश्चपादतःशूद्र
जातयः ॥ तासांसङ्करजातेनबभूवुर्वर्णसङ्कराः ॥ १६ ॥ गोपनापितभिल्लाश्चतथामोदककूबरौ ॥ ताम्बूलिस्वर्णकारौचवणिग्जातयए
वच ॥ १७ ॥ इत्येवमाद्याविप्रेन्द्रसच्छूद्राःपरिकीर्त्तिताः ॥ शूद्राविशोस्तुकरणोम्बष्ठोवैश्यद्विजन्मनोः ॥ १८ ॥ विश्वकर्माचशूद्रायां

वीर्य्याधानंचकारसः ॥ ततोबभूवुःपुत्राश्चनवैतेशिल्पकारिणः ॥ १९ ॥ मालाकारःकर्मकारःशंखकारःकुविन्दकः ॥ कुम्भकारःकांस्य
कारःषडैतेशिल्पिनांवराः ॥ २० ॥ सूत्रधारश्चित्रकारःस्वर्णकारस्तथैवच ॥ पतितास्तेब्रह्मशापादयाज्यावर्णसङ्कराः ॥ २१ ॥ ॥ शौन
कउवाच ॥ ॥ कथंदेवोविश्वकर्मावीर्य्याधानञ्चकारसः ॥ शूद्रायामधमायांचकथंतेपतितास्त्रयः ॥ २२ ॥ कथंतेषुब्रह्मशापोह्यभव
त्केनहेतुना ॥ हेपुराणविदां श्रेष्ठतन्नःशंसितुमर्हसि ॥ २३ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ घृताचीकामतःकामंवेषंचक्रेमनोहरम् ॥ तामप
श्यद्विश्वकर्मागच्छन्तींपुष्करेपथि ॥ २४ ॥ आगच्छत्तद्विलोकाच्चप्रसादोत्फुल्लमानसः ॥ तांययाचेसश्शृङ्गारंकामेनहृतचेतनः ॥
॥ २५ ॥ रत्नालङ्कारभूषाढ्यांसर्वावयवकोमलाम् ॥ यथाषोडशवर्षीयांशश्वत्सुस्थिरयौवनाम् ॥२६ ॥ बृहन्नितम्बभारार्त्तांमुनिमानस
मोहिनीम् ॥ अतिवेगकटाक्षेणलोलांकामातिपीडिताम् ॥ २७ ॥ तच्छ्रोणींकठिनांदृष्ट्वावायुनापहृतांशुकाम् ॥ अतीवोच्चैःस्तनयुगं
कठिनंवर्तुलंपरम् ॥ २८ ॥ सुस्मितंचारुवक्रंचशरच्चंद्रविनिंदकम् ॥ पक्वबिम्बफलारक्तस्वोष्ठाधरमनोहरम् ॥ २९ ॥ सिंदूरबिंदुसंयु
क्तंकस्तूरीबिंदुसंयुतम् ॥ कपोलमुज्ज्वलंशश्वन्महार्हमणिकुण्डलम् ॥ ३० ॥ तामुवाचप्रियांशांतांकामशास्त्रविशारदः ॥ कामाग्निव
र्द्धनोद्योगिवचनंश्रुतिसुन्दरम् ॥ ३१ ॥ ॥ विश्वकर्मोवाच ॥॥ अयिक्वयासिललितेममप्राणाधिकेप्रिये ॥ ममप्राणांश्चापहृत्यतिष्ठका
न्तेक्षणंशुभे ॥ ३२ ॥ तवैवान्वेषणंकृत्वाभ्रमामिजगतीतलम् ॥ स्वप्राणांस्त्यक्तुमिष्टोऽहंत्वांनदृष्ट्वाहुताशने ॥ ३३ ॥ त्वंकामलोकंया
सीति श्रुत्वारम्भामुखान्मया ॥ आगच्छमहमेवाद्यचास्मिन्वर्त्मन्यवस्थितः ॥ ३४ ॥ अहोसरस्वतीतीरेपुष्पोद्यानेमनोहरे ॥ सुगंधि
मंदशीतेनवायुनासुरभीकृते ॥ ३५ ॥ यभकांतेमयासार्द्धंयूनाकांतेनशोभने ॥ विदग्धायाविदग्धेनसङ्गमोगुणवान्भवेत् ॥ ३६ ॥ स्थि
रयौवनसंयुक्तात्वमेवचिरजीविनी ॥ कामुकीकोमलांगीचसुन्दरीषुचसुन्दरी ॥ ३७ ॥ मृत्युंजयवरेणैवमृत्युकन्याजितामया ॥ कुबेर
भवनंगत्वाधनंलब्धंकुबेरतः ॥ ३८॥ रत्नमालाचवरुणाद्वायोःस्त्रीरत्नभूषणम् ॥ वह्निशुद्धंवस्त्रयुगंवह्नेःप्राप्तंमहौजसः ॥ ३९ ॥ कामशा
स्त्रंका[illegible]नकारणम् ॥ शृङ्गारशिल्पंयत्किञ्चिल्लब्धंचन्द्राच्चदुर्लभम् ॥ ४० ॥ रत्नमालांवस्त्रयुग्मंसवाण्याभरणानिच ॥

तुम्भ्य[illegible]तन्तत्क्षणमेवच ॥४१॥ गृहेतानिचसंस्थाप्यचागतोऽन्वेषणेभवे ॥ विरामेसुखसम्भोगेतुभ्यंदास्यामिसाम्प्रतम् ॥
॥ ४२ ॥ कामुकस्यवचःश्रुत्वाघृताचीसस्मितामुने ॥ ददौप्रत्युत्तरंशीघ्रंनीतियुक्तंमनोहरम् ॥ ४३ ॥ घृताच्युवाच ॥ त्वयायदुक्तंभ
द्रन्तत्स्वीकरोम्यधुनापरम् ॥ किन्तुसामयिकंवाक्यंब्रवीष्यामिस्मरातुर ॥ ४४ ॥ कामदेवालयंयामि कृतवेषाचतत्कृते ॥ यद्दिनेयत्कृ
तेयामोवयंतेषाञ्चयोषितः ॥ ४५ ॥ अद्याहंकामपत्नीचगुरुपत्नीतवाधुना ॥ त्वयोक्तमधुनेदञ्चपठितं कामदेवतः ॥ ४६ ॥ विद्यादाता
मन्त्रदातागुरुर्लक्षगुणैःपितुः ॥ मातुःसहस्रगुणवान्नास्त्यन्यस्तत्समोगुरुः ॥ ४७ ॥ गुरोःशतगुणैःपूज्यागुरुपत्नीश्रुतौश्रुता ॥ पितुःश
तगुणंपूज्यायथामाताविचक्षण ॥ ४८ ॥ मात्रासमागमेसूनोर्यावान्दोषःश्रुतौश्रुतः ॥ ततोलक्षगुणोदोषोगुरुपत्नीसमागमे ॥ ४९ ॥ मात
रित्येवशब्देनयाञ्चसम्भाषतेनरः ॥ सामातृतुल्यासत्येनधर्मःसाक्षीसतामपि ॥ ५० ॥ तयाहिसंगतोयस्स्यात्कालसूत्रंप्रयातिसः ॥
तत्रघोरेवसंत्येवयावच्चन्द्रदिवाकरौ ॥ ५१ ॥ मात्रासहस्रमायोगेततोदोषश्चतुर्गुणः ॥ सार्द्धञ्चगुरुपत्न्याचतल्लक्षगुणएवच ॥ ५२ ॥
कुम्भीपाकेपतत्येवयावद्दैब्रह्मणोवयः ॥ प्रायश्चित्तंपापिनश्चतस्यनैवश्रुतौश्रुतम् ॥ ५३ ॥ चक्राकारंकुलालस्यतीक्ष्णधारञ्चखड्गवत् ॥
वसामूत्रपुरीषैश्चपरिपूर्णंसुदुस्तरम् ॥ ५४ ॥ शूलवत्कृमिसंयुक्तंतप्तमग्निसमंद्रवत् ॥ पापिनांतद्विहारञ्चकुम्भीपाकप्रकीर्तितम् ॥ ५५ ॥
यावान्दोषोहिपुंसाञ्चगुरुपत्नीसमागमे ॥ तावांश्चगुरुपत्न्यांवैतत्रचेत्कामुकीयदि ॥ ५६ ॥ अद्ययास्यामिकामस्यमन्दिरंतस्यकामि
नी ॥ वेषंकृत्वागमिष्यामित्वत्कृतेऽहंदिनान्तरे ॥ ५७ ॥ घृताचीवचनंश्रुत्वाविश्वकर्मारुरोषताम् ॥ शशापशूद्रयोनिञ्चव्रजेतिजगतीत
ले ॥ ५८ ॥ घृताचीतद्वचःश्रुत्वातंशशापसुदारुणम् ॥ लभजन्मभवेत्वञ्चस्वर्गभ्रष्टोभवेतिच ॥ ५९ ॥ घृताचीकामुमुक्ताचसागच्छत्का
ममन्दिरम् ॥ कामेनसुरतंकृत्वाकथयामासतांकथाम् ॥ ६० ॥ साभारतेचकामोक्त्यागोपस्यमदनस्यच ॥ पत्न्यांप्रयागेनगरेलेभेज
न्मचशौनक ॥ ६१ ॥ जातिस्मरातत्प्रसूताबभूवचतपस्विनी ॥ वरंनवव्रेधर्मिष्ठातपस्यायांमनोदधौ ॥ ६२ ॥ तपश्चकारतपसातप्तका
ञ्चनसन्निभा ॥ दिव्यञ्चशतवर्षंसागंगातीरेमनोरमे ॥ ६३ ॥ वीर्य्येणसुरकारोश्चनवपुत्रान्प्रसूयसा ॥ पुनःस्वर्लोकंगत्वाचसाघृताचीब

भूवह ॥ ६४ ॥ ॥ शौनकउवाच ॥ ॥ कथंवीर्य्यंसादधारसुरकारोस्तपस्विनी ॥ पुत्रान्नवप्रसूताचकुत्रवाकतिवासरान् ॥ ६५ ॥
॥ सौतिरुवाच ॥ विश्वकर्मादुतच्छापंसमाकर्ण्यरुषान्वितः ॥ जगामब्रह्मणःस्थानंशोकेनहृतचेतनः ॥ ६६ ॥ नत्वास्तुत्वाचब्रह्मा
णंकथयामासतांकथाम् ॥ ललाभजन्मब्राह्मण्यांपृथिव्यांसाज्ञयाविधेः ॥ ६७॥ सएवब्राह्मणोभूत्वाभुविकारुर्बभूवह ॥ नृपाणाञ्चगृहस्था
नांनानाशिल्पंचकारह ॥ ६८ ॥ शिल्पञ्चकारयामाससर्वेभ्यःसर्वतःसदा ॥ विचित्रंविविधंशिल्पमाश्चर्य्यंसुमनोहरम् ॥ ६९ ॥ एक
दातुप्रयागेचशिल्पंकृत्वानृपस्यच ॥ स्नातुंजगामगङ्गांसचापश्यत्तत्रकामिनीम् ॥ ७० ॥ घृताचींनवरूपांचयुवतिंतांतपस्विनीम् ॥
जातिस्मरांतांबुबुधेसचजातिस्मरोद्विज ॥ ७१ ॥ दृष्ट्वासकामःसहसाबभूवहृतचेतनः ॥ उवाचमधुरंशान्तःशान्तांतांचतपस्विनीम् ॥
॥ ७२ ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ अहोऽधुनात्वमत्रैवघृताचिसुमनोहरे ॥ मामांस्मरसिरम्भोरुविश्वकर्माऽहमेवच ॥ ७३ ॥ शाप
मोक्षंकरिष्यामिभजमांतवसुन्दरि ॥ त्वत्कृतेऽतिदहत्येवमनोमेसचमन्मथः ॥ ७४ ॥ द्विजस्यवचनंश्रुत्वाघृताचीनवरूपिणी ॥ उवा
चमधुरंशान्तानीतियुक्तंपरंवचः ॥ ७५ ॥ ॥ गोपिकोवाच ॥ ॥ तद्दिनेकामकान्ताहमधुनाचतपस्विनी ॥ कथंत्वयासंगतास्यां
गंगातीरेचभारते ॥ ७६ ॥ विश्वकर्मन्निदंपुण्यंकर्मक्षेत्रञ्चभारतम् ॥ अत्रयत्क्रियतेकर्मभोगोऽन्यत्रशुभाशुभम् ॥ ७७ ॥ धर्मो
मोक्षकृतेजन्मप्रलभ्यतपसःफलात् ॥ निबद्धःकुरुतेकर्ममोहितोविष्णुमायया ॥ ७८ ॥ मायानारायणीशानापरितुष्टाचयंभवेत ॥
तस्मैददातिश्रीकृष्णोभक्तिंतन्मन्त्रमीप्सितम् ॥ ७९ ॥ योमूढोविषयासक्तोलब्धजन्माचभारते ॥ विहायकृष्णंसर्वेशंसमुग्धोविष्णु
मायया ॥ ८० ॥ सर्वंस्मरामिदेवाहमहोजातिस्मरापुरा ॥ घृताचीसुरवेश्याहमधुनागोपकन्यका ॥ ८१ ॥ तपःकरोमिमोक्षार्थंगं
गातीरेसुपुण्यदे ॥ नात्रस्थलञ्चक्रीडायाःस्थिरस्त्वंभवकामुका ॥ ८२ ॥ अन्यत्रकृतपापंचगंगायांचविनश्यति ॥ गंगातीरेकृतं
पापंसद्योलक्षगुणंभवेत् ॥ ८३ ॥ तत्तुनारायणक्षेत्रेतपसाचविनश्यति ॥ यद्येवकामतःकृत्वानिवृत्तश्चभवेत्पुनः ॥ ८४ ॥ घृता
चीव[illegible]विश्वकर्मानिलाकृतिः ॥ जगामतांगृहीत्वाचमलयंचन्दनालयम् ॥ ८५ ॥ रम्यायांमलयद्रोण्यांपुष्पतल्पेमनोरमे ॥

पुष्प[illegible]सततंसुरभीकृते ॥ ८६ ॥ चकारसुखसम्भोगंतयासविजनेवने ॥ पूर्णंद्वादशवर्षंचबुबुधेनदिवानिशम् ॥ ८७ ॥ बभूव
गर्भःकामिन्याःपरिपूर्णःसुदुर्वहः ॥ सासुषावचतत्रैवपुत्रान्नवमनोहरान् ॥ ८८ ॥ कृतशिक्षितशिल्पांश्चज्ञानयुक्तांश्चशौनक ॥ पूर्णप्रा
क्तनतोयुग्यान्बलयुक्तान्विचक्षणान् ॥ ८९ ॥ मालाकारान्कर्मकाराञ्छङ्खकारान्कुविन्दकान् ॥ कुम्भकारान्सूत्रकारन्स्वर्णचित्रकरां
स्तथा ॥ ९० ॥ तौचतेभ्योवरंदत्त्वातान्संस्थाप्यमहीतले ॥ मानवींतनुमुत्सृज्यजग्मतुर्निजमन्दिरम् ॥ ९१ ॥ स्वर्णका
रःस्वर्णचौर्य्याद्ब्राह्मणानांद्विजोत्तम ॥ बभूवपतितःसद्योब्रह्मशापेनकर्मणा ॥ ९२ ॥ सूत्रधारोद्विजानान्तुशापेनपतितोभुवि ॥ शीघ्रंच
यज्ञकाष्ठानिनददौतेनहेतुना ॥ ९३ ॥ व्यतिक्रमेणचित्राणांसद्यश्चित्रकरस्तथा ॥ पतितोब्रह्मशापेनब्राह्मणानांचकोपतः ॥ ९४ ॥
कश्चिद्वणिग्विशेषश्चसंसर्गात्स्वर्णकारिणः ॥ स्वर्णचौर्य्यादिदोषेणपतितोब्रह्मशापतः ॥ ९५ ॥ कुलटायांचशूद्रायांचित्रकारस्यवीर्य्य
तः ॥ बभूवाट्टालिकाकारःपतितोजारदोषतः ॥ ९६ ॥ अट्टालिकाकारबीजात्कुम्भकारस्ययोषिति ॥ बभूवकोटकःसद्यःपतितोगृह
कारकः ॥ ९७ ॥कुम्भकारस्यबीजेनसद्यःकोटकयोषिति ॥ बभूवतैलकारश्चकुटिलःपतितोभुवि ॥ ९८ ॥ सद्यःक्षत्रियबीजेनराजपुत्र
स्ययोषिति ॥ बभूवतीवरश्चैवपतितोजारदोषतः ॥९९॥ तीवरस्यतुबीजेनतलकारस्ययोषिति ॥ बभूवपतितोदस्युर्लेटश्चपरिकीर्तितः॥
॥ १०० ॥ लेटंस्तीवरकन्यायांजनयामासषट्सुतान् ॥ माल्लंमन्त्रंमातरञ्चभंडंकोलंकलन्दरम् ॥ १०१ ॥ ब्राह्मण्यांशूद्रवीर्य्येणपतितो
जारदोषतः ॥ सद्योबभूवचण्डालःसर्वस्मादधमोऽशुचिः ॥ १०२ ॥ तीवरेणचचण्डाल्यांचर्मकारोबभूवह ॥ चर्मकार्य्यांञ्चचण्डालान्मां
सच्छेदोबभूवह ॥ १०३ ॥ मांसच्छेद्यांतीवरेणकोंचश्चपरिकीर्त्तितः ॥ कोंचस्त्रियान्तुकैवर्त्तात्कर्त्तारःपरिकीर्त्तितः ॥ १०४ ॥ सद्यश्चण्डा
लकन्यायांलेटवीर्य्येणशौनक ॥ बभूवतुस्तौद्वौपुत्रौदुष्टौहड्डिडमौतथा ॥ १०५ ॥ क्रमेणहड्डिकन्यायांसद्यश्चण्डालवीर्य्यतः ॥ बभूवुःप
ञ्चपुत्राश्चदुष्टावनचराश्चते ॥ १०६ ॥ लेटात्तीवरकन्यायांगंगातीरेचशौनक ॥ बभूवसद्योयोबालोगंगापुत्रःप्रकीर्तितः ॥ १०७ ॥ गंगापु

१ नटइतिपाठः । २ मल्लमितिपाठः । ३ कर्मकारइति पाठः । ४ कोरश्चेति कांडार इतिवापाठः ।

त्रस्यकन्यायांवीर्य्याद्वैवेषधारिणः ॥ बभूववेषधारीचपुत्रोयुंगीप्रकीर्तितः ॥ १०८ ॥ वैश्यात्तीवरकन्यायांसद्यःशुण्डीबभूवह ॥
शुण्डीयोषितिवैश्यात्तुपौण्ड्रकश्चबभूवह ॥ १०९ ॥ क्षत्रात्करणकन्यायांराजपुत्रोबभूवह ॥ राजपुत्र्यांतुकरणादागरीतिप्रकीर्तितः ॥ ११० ॥ क्षत्रवीर्य्येणवैश्यायांकैवर्त्तःपरिकीर्तितः ॥ कलौतीवरसंसर्गाद्धीवरःपतितोभुवि ॥ १११ ॥ तीवर्य्यांधीवरात्पुत्रोबभूवरजकःस्मृतः ॥ रजक्यांतीवराच्चैवकोयालीतिबभूववह ॥ ११२ ॥ नापिताद्गोपकन्यायांसर्वस्वीतस्ययोषिति ॥ क्षात्राद्बभूवव्याधश्चबलवान्मृगहिंसकः ॥ ११३ ॥ तीवराच्छुंडिकन्यायांबभूवुःसप्तपुत्रकाः ॥ तेकलौहड्डिसंसर्गाद्बभूवुर्दस्यवःसदा ॥ ११४ ॥
ब्राह्मण्यामृषिवीर्य्येणऋतोःप्रथमवासरे ॥ कुत्सितश्चोदरेजातःकूदरस्तेनकीर्तितः ॥ ११५ ॥ तदशौचंविप्रतुल्यंपतितोऋतुदोषतः ॥
सद्यःकोटकसंसर्गादधमोजगतीतले ॥ ११६ ॥ क्षत्रवीर्य्येणवैश्यायामृतोःप्रथमवासरे ॥ जातःपुत्रोमहादस्युर्बलवांश्चधनुर्द्धरः ॥ ११७ ॥
चकारवागतीतंचक्षत्रियेणापिवारितः ॥ तेनजात्याःसपुत्रश्चवागतीतः प्रकीर्तितः ॥ ११८ ॥ क्षत्रवीर्य्येणशूद्रायामृतुदोषेणपापतः ॥
बलवन्तोदुरन्ताश्चबभूवुर्म्लेच्छजातयः ॥ ११९ ॥ अविद्धकर्णाःक्रूराश्चनिर्भयारणदुर्जयाः ॥ शौचाचारविहीनाश्चदुर्द्धर्षाधर्मवर्जिताः ॥ १२० ॥ म्लेच्छात्कुविन्दकन्यायांजोलाजातिर्बभूवह ॥ जोलात्कुविन्दकन्यायांशरांकःपरिकीर्तितः ॥ १२१ ॥
वर्णसङ्करदोषेणबह्व्यश्चाश्रुतजातयः ॥ तासांनामानिसंख्याश्चकोवावक्तुंक्षमोद्विज ॥ १२२ ॥ वैद्योऽश्विनीकुमारेणजातोविप्रस्ययोषिति ॥ वैद्यवीर्य्येणशूद्रायांबभूवुर्बहवोजनाः ॥ १२३ ॥ तेचग्राम्यगुणज्ञाश्चमन्त्रौषधिपरायणाः ॥ तेभ्यश्चजाताःशूद्रायांयेव्यालग्राहिणोभुवि ॥ १२४ ॥ ॥ शौनकउवाच ॥ ॥ कथंब्राह्मणपत्न्यान्तुसूर्य्यपुत्रोऽश्विनीसुतः ॥ अहोकेनाविवेकेनवीर्य्याधानंचकारह ॥ १२५ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ गच्छन्तींतीर्थयात्रायांब्राह्मणींरविनन्दनः ॥ ददर्शकामुकःशान्तःपुष्पोद्यानेचनिर्जने ॥ १२६ ॥ तयानिवारितोयत्नाद्बलेनबलवान्सुरः ॥ अतीवसुन्दरींदृष्ट्वावीर्य्याधानंचकारसः ॥ १२७ ॥ द्रुतंतत्याजगर्भंसापु

ष्पा [illegible] सद्योबभूवपुत्रश्चतप्तकांचनसन्निभः ॥ १२८ ॥ सपुत्रास्वामिनोगेहंजगामव्रीडितासदा ॥ स्वामिनंकथयामास
यन्मार्गे दैवसङ्कटम् ॥ १२९ ॥ विप्रोरोषेणतत्याजतंचपुत्रंस्वकामिनीम् ॥ सरिद्बभूवयोगेनसाचगोदावरीस्मृता ॥ १३० ॥ पुत्रं
चिकित्साशास्त्रञ्चपाठयामासयत्नतः ॥ नानाशिल्पंचमंत्रंचस्वयंसरविनन्दनः ॥ १३१ ॥ विप्रश्चवेतनाज्ज्योतिर्गणनाच्चनिरन्तर
म् ॥ वेदधर्मपरित्यक्तोबभूवगणकोभुवि ॥ १३२ ॥ लोभीविप्रश्चशूद्राणामग्रेदानंगृहीतवान् ॥ ग्रहणेमृतदानानामग्रादानीबभूवसः ॥
॥ १३३ ॥ कश्चित्पुमान्ब्रह्मयज्ञेयज्ञकुण्डात्समुत्थितः ॥ ससूतोधर्मवक्ताचमत्पूर्वपुरुषःस्मृतः ॥ १३४ ॥ पुराणंपाठयामासतञ्चब्र
ह्माकृपानिधिः ॥ पुराणवक्तासूतश्चयज्ञकुण्डसमुद्भवः ॥ १३५ ॥ वैश्यायांसूतवीर्य्येणपुमानेकोबभूवह ॥ सभट्टोवावदूकश्चसर्वेषांस्तु
तिपाठकः ॥ १३६ ॥ एवंतेकथितःकिंचित्पृथिव्यांजातिनिर्णयः ॥ वर्णसङ्करदोषेणबह्वयोऽन्याःसंतिजातयः ॥ १३७ ॥ संबंधोयेषु
येषांयःसर्वजातिषुसर्वतः ॥ तत्त्वंब्रवीमिवेदोक्तंब्रह्मणाकथितंपुरा ॥ १३८ ॥ पितातातस्तुजनकोजन्मदाताप्रकीर्तितः ॥ अम्बामाताच
जननीजनयित्रीप्रसूरपि ॥ १३९ ॥ पितामहः पितृपितातत्पिताप्रपितामहः ॥ अतऊर्ध्वंज्ञातयश्चसगोत्राःपरिकीर्तिताः ॥ १४० ॥
मातामहःपितामातुः प्रमातामहएवच ॥ मातामहस्यजनकस्तत्पितावृद्धपूर्वकः ॥ १४१ ॥ पितामहीपितुर्मातातच्छ्वश्रूःप्रपितामही ॥
तच्छ्वश्रूश्चपरिज्ञेयासावृद्धप्रपितामही ॥ १४२ ॥ मातामहीमातृमातामातृतुल्याचपूजिता ॥ प्रमातामहीतिज्ञेयाप्रमातामहकामिनी ॥
॥ १४३ ॥ वृद्धमातामहीज्ञेयातत्पितुःकामिनीतथा ॥ पितृभ्रातापितृव्यश्चमातृभ्राताचमातुलः ॥ १४४ ॥ पितृष्वसापितुर्मातृष्वसा
मातुस्स्वसास्मृता ॥ सूनुश्चतनयःपुत्रोदायादश्चात्मजस्तथा ॥ १४५ ॥ धनभाग्वीर्य्यजश्चैवपुंसिजन्येचवर्त्तते ॥ जन्यायांदुहिता
कन्याचात्मजापरिकीर्तिता ॥ १४६ ॥ पुत्रपत्नीवधूर्ज्ञेयाजामातादुहितुःपतिः ॥ पतिःप्रियश्चभर्ताचस्वामिकान्तेचवर्तते ॥ १४७ ॥
देवरःस्वामिनोभ्रातानन्नांदास्वामिनःस्वसा ॥ श्वशुरःस्वामिनस्तातःश्वश्रूश्चस्वामिनःप्रसूः ॥ १४८ ॥ भार्य्याजायाप्रियाकान्तास्त्रीश्च
पत्नीप्रकीर्तिता ॥ पत्नीभ्राताश्यालकश्चस्वसापत्न्याश्चश्यालिका ॥ १४९ ॥ पत्नीमातातथाश्वश्रूस्तत्पिताश्वशुरःस्मृतः ॥ सगर्भः

सोदरोभ्रातासगर्भाभगिनीस्मृता ॥ १५० ॥ भगिनीजोभागिनेयोभातृजोभ्रातृपुत्रकः ॥ आवुत्तोभगिनीकान्तोभगिनीपतिरेवच ॥
॥ १५१ ॥ श्यालीपतिस्तुभ्राताचश्वशुरैकत्वहेतुना ॥ श्वशुरस्तुपिताज्ञेयोजन्मदातुः समोमुने ॥ १५२ ॥ अन्नदाताभयत्रातापत्नीता
तस्तथैवच ॥विद्यादाताजन्मदातापंचैतेपितरोनृणाम् ॥ १५३ ॥ अन्नदातुश्चयापत्नीभगिनीगुरुकामिनी ॥ माताचतत्सपत्नीचकन्यापु
त्रप्रियातथा ॥ १५४ ॥ मातुर्मातापितुर्माताश्वश्रूपित्रोःस्वसातथा ॥ पितृव्यस्त्रीमातुलानीमातरश्चचतुर्दश ॥ १५५ ॥ पौत्रस्तुपुत्रपुत्रेच
प्रपौत्रस्तत्सुतेऽपिच ॥ तत्पुत्राद्याश्चयेवंश्याःकुलजाश्चप्रकीर्तिताः ॥ १५६ ॥ कन्यापुत्रश्चदौहित्रस्तत्पुत्राद्याश्चबांधवाः ॥ भागिनेय
सुताद्याश्चपुरुषाबांधवाःस्मृताः ॥ १५७ ॥ भ्रातृपुत्रस्यपुत्राद्यास्तेपुनर्ज्ञातयः मृताः ॥ गुरुपुत्रस्तथाभ्राताषोष्यः परम
बान्धवः ॥ १५८ ॥ गुरुकन्याचभगिनीपोष्यामातृसमामुने ॥ पुत्रस्यचगुरुर्भ्रातापोष्यःसुस्निग्धबान्धवः ॥ १५९ ॥ पुत्रस्यश्व
शुरोभ्राताबन्धुर्वैवाहिकःस्मृतः ॥ कन्यायाःश्वशुरेचैवतत्सम्बन्धःप्रकीर्तितः ॥ १६० ॥ गुरुश्चकन्यकायाश्चभ्रातासुस्निग्धबान्धवः ॥
गुरुश्वशुरभ्रातॄणांगुरुतुल्यःप्रकीर्तितः ॥ १६१ ॥ बन्धुतायेनसार्द्धंचतन्मित्रंपरिकीर्तितम् ॥ मित्रंसुखप्रदंज्ञेयंदुःखदोरिपुरुच्यते ॥
॥ १६२ ॥ बान्धवोदुःखदोदैवान्निस्सम्बन्धोऽसुखप्रदः ॥ सम्बन्धास्त्रिविधाःपुंसांविप्रेन्द्रजगतीतले ॥ १६३ ॥ विद्याजोयोनिजश्चै
वप्रीतिजश्चप्रकीर्तितः ॥ मित्रन्तुप्रीतिजंज्ञेयंससम्बन्धःसुदुर्लभः ॥ १६४ ॥ मित्रमातामित्रभार्य्यामातृतुल्यानसंशयः ॥ मित्रभ्रा
तामित्रपिताभ्रातृतातसमौनृणाम् ॥ १६५ ॥ चतुर्थंनामसम्बन्धमित्याहकमलोद्भवः ॥ जारश्चोपपतिर्बन्धुर्दुष्टासम्भोगकर्त्तरि ॥
॥ १६६ ॥ उपपत्न्यांनवज्ञाचप्रेयसीचित्तहारिणी ॥ स्वामितुल्यश्चजारश्चनवज्ञागृहिणीसमा ॥ १६७ ॥ सम्बन्धोदेश
भेदेचसर्वदेशेविगर्हितः ॥ अवैदिकोनिन्दितस्तुविश्वामित्रेणनिर्मितः ॥ १६८ ॥ दुस्त्यजश्चमहद्भिस्तुदेशभेदेविधीयते ॥
अकीर्तिजनकःपुंसांयोषितांचविशेषतः ॥ १६९ ॥ तेजीयसांनदोषायविद्यमानेयुगेयुगे ॥ १७० ॥ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापु
राणेसौ[illegible]संवादेब्रह्मखण्डेजातिसम्बन्धनिर्णयोनामदशमोऽध्यायः ॥ १० ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ शौनकउवाच ॥ द्विजःसभार्य्यांसंत्यज्यकिंश्चकारविशेषतः ॥ अश्विनोर्वामहाभागकिंनामकस्यवंशजौ ॥ १ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥
द्विजश्चसुतपानामभारद्वाजोमहामुनिः ॥ तपश्चकारकृष्णस्यलक्षवर्षंहिमालये ॥ २ ॥ महातपस्वीतेजस्वीप्रज्वलन्ब्रह्मतेजसा ॥
ज्योतिर्ददर्शकृष्णस्यगगनेसहसाक्षणम् ॥ ३ ॥ वरंसवव्रेनिर्लिप्तमात्मानंप्रकृतेःपरम् ॥ नचमोक्षंययाचेतंदास्यंभक्तिंश्चनिश्चलाम् ॥ ४ ॥
बभूवाकाशवाणीतिकुरुदारपरिग्रहम् ॥ पश्चाद्दास्यंप्रदास्यामिभक्तिंभोगक्षयेद्विज ॥ ५ ॥ पितृणांमानसींकन्यांददौतस्मैविधिःस्वयम् ॥
तस्यांकल्याणमित्रश्चबभूवमुनिपुङ्गव ॥ ६ ॥ यस्यस्मरणमात्रेणनभवेत्कुलिशाद्भयम् ॥ नद्रष्टव्यंबन्धुमात्रंनूनंतत्स्मरणाल्लभेत् ॥
॥ ७ ॥ कल्याणमित्रजननींपरित्यज्यमहामुनिः ॥ शशापसूर्य्यपुत्रश्चयज्ञभाग्वर्ज्जितोभव ॥ ८ ॥ ससोदरश्चवापूज्योभवेतिचसुराधम ॥
व्याधिग्रस्तोजडांगश्चभूयात्तेऽकीर्तिमानिति ॥ ९ ॥ इत्युक्तासुतपागेहंप्रतस्थेसूनुनासह ॥ अश्विभ्यांसहितः सूर्य्यः प्रययौचतदन्ति
कम् ॥ १० ॥ पुत्राभ्यांव्याधियुक्ताभ्यांसूर्य्यस्त्रिजगताम्पतिः ॥ मुनीन्द्रंवैसुतपसंसंतुष्टावचशौनक ॥ ११ ॥ ॥ सूर्य्यउवाच ॥ ॥
क्षमस्वभगवन्विप्रविष्णुरूपयुगेयुगे ॥ ममपुत्रापराधश्चभारद्वाजमुनीश्वर ॥ १२ ॥ ब्रह्मविष्णुमहेशाद्याः सुराः सर्वेंचसन्ततम् ॥ भुञ्जते
विप्रदत्तन्तुफलपुष्पजलादिकम् ॥ १३ ॥ ब्राह्मणावाहितादेवाः शश्वद्विश्वेषुपूजिताः ॥ नचविप्रात्परोदेवोविप्ररूपीस्वयंहरिः ॥ १४ ॥
ब्राह्मणेपरितुष्टेचतुष्टोनारायणः स्वयम् ॥ नारायणेचसन्तुष्टेसन्तुष्टाः सर्वदेवताः ॥ १५ ॥ नास्तिगङ्गासमंतीर्थंनचकृष्णात्परःसुरः ॥
नशङ्कराद्वैष्णवश्चनसहिष्णुर्धरापरा ॥ १६ ॥ नचसत्यात्परोधर्मोनसाध्वीपार्वतीपरा ॥ नदैवाद्बलवान्कश्चिन्नचपुत्रात्परः प्रियः ॥
॥ १७ ॥ नचव्याधिसमःशत्रुर्नचपूज्योगुरोःपरः ॥ नास्तिमातृसमोबन्धुर्नचमित्रंपितुःपरम् ॥ १८ ॥ एकादशीव्रतान्नान्यत्तपोनानश
नात्परम् ॥ परंसर्वधनंरत्नंविद्यारत्नंपरंततः ॥ १९ ॥ सर्वाश्रमैःपरोविप्रोनास्तिविप्रसमोगुरुः ॥ वेदवेदांगतत्त्वज्ञइत्याहकमलोद्भवः ॥ २० ॥
सूर्य्यस्यवचनंश्रुत्वाभारद्वाजोननामतम् ॥ नीरुजौचापितत्पुत्रौचकारतपसःफलात् ॥ २१ ॥ पश्चाच्चतवपुत्रौचयज्ञभाजौभविष्यतः ॥

कलिजादितिपाठः ।

इत्युक्तातश्चसुतपाःप्रणम्याहस्करंमुनिः ॥२२॥ जगामगङ्गांसंत्रस्तोहरिसेवनतत्परः ॥ पुत्राभ्यांसहितःसूर्य्योजगामनिजमन्दिरम् ॥२३॥
बभूवतुस्तौपूज्यौचयज्ञभाजौद्विजाशिषा ॥ एतत्सूर्यकृतंविप्रस्तोत्रंयोमानवःपठेत् ॥ विप्रपादप्रसादेनसर्वत्रविजयीभवेत् ॥ २४ ॥
ब्राह्मणेभ्योनमइतिप्रातरुत्थाययःपठेत् ॥ सस्नातः सर्वतीर्थेषुसर्वयज्ञेषुदीक्षितः ॥ २५ ॥ पृथिव्यांयानितीर्थानितानितीर्थानिसागरे ॥
सागरेयानिर्थानिविप्रपादेषुतानिच ॥ २६ ॥ विप्रपादोदकंपीत्वायावत्तिष्ठतिमेदिनी ॥ तावत्पुष्करपात्रेषुपिबंतिपितरोजलम् ॥ २७ ॥
विप्रपादोदकंपुण्यंभक्तियुक्तश्चयःपिबेत् ॥ सस्नातःसर्वतीर्थेषुसर्वयज्ञेषुदीक्षितः ॥ २८ ॥ महारोगीयदिपिबेद्विप्रपादोदकंद्विज ॥
मुच्यतेसर्वरोगाच्चमासमेकन्तुभक्तितः ॥ २९ ॥ अविद्योवासविद्योवासंध्यापूतोहियोद्विजः ॥ सएवविष्णुसदृशोनहरौविमुखोयदि
॥ ३० ॥ घ्नन्तंविप्रंशपन्तंवानहन्यान्नचतंशपेत् ॥ गोभ्यःशतगुणंपूज्योहरिभक्तश्चसस्मृतः ॥ ३१ ॥ पादोदकञ्चनैवेद्यंभुङ्क्तेविप्रस्ययो
द्विज ॥ नित्योनैवेद्यभोजीयोराजसूयफलंलभेत् ॥ ३२ ॥ एकादश्यांनभुङ्क्तेयोनित्यंकृष्णंसमर्चयेत् ॥ तस्यपादोदकंप्राप्यस्थलंतीर्थं
भवेद्ध्रुवम् ॥ ३३ ॥ योभुङ्क्तेभोजनोच्छिष्टंनित्यंनैवेद्यभोजनम् ॥ कृष्णदेवस्यपूतोऽसौजीवन्मुक्तोमहीतले ॥ ३४ ॥ अन्नंविष्ठापयोमूत्रं
यद्विष्णोरनिवेदितम् ॥ द्विजानांकुलजातानामित्याहकमलोद्भवः ॥ ३५ ॥ ब्रह्माचब्रह्मपुत्राश्चसर्वेविष्णुपरायणाः ॥ ब्राह्मणस्तत्कु
लेजातोविमुखश्चहरौकथम् ॥ ३६ ॥ पित्रोर्मातामहादीनांसंसर्गस्यगुरोश्चवा ॥ दोषेणविमुखाःकृष्णेविप्राजीवन्मृताश्चते ॥ ३७ ॥
सकिंगुरुःसकिंतातःसाकिंपुत्रःसकिंसखा ॥ सकिंराजासकिंबन्धुर्नदद्याद्योहरौमतिम् ॥ ३८ ॥ अवैष्णवाद्द्विजाद्विप्रचण्डालोवैष्ण
वोवरः ॥ सगणःश्वपचोमुक्तोब्राह्मणोनरकंव्रजेत् ॥ ३९ ॥ सन्ध्याहीनोऽशुचिर्नित्यंकृष्णेवाविमुखोद्विजः ॥ सएवब्राह्मणाभासोवि
षहीनोयथोरगः ॥ ४० ॥ गुरुवक्त्राद्विष्णुमंत्रोयस्यकर्णेप्रविश्यति ॥ तंवैष्णवंमहापूतंजीवन्मुक्तंवदेद्विधिः ॥ ४१ ॥ पुंसांमातामहादी
नांशतैः सार्द्धंहरेःपदम् ॥ प्रयातिवैष्णवःपुंसामात्मनःकुलकोटिभिः ॥ ४२ ॥ ब्रह्मक्षत्रियविट्शूद्राश्चतस्रोजातयोयथा ॥ स्वतन्त्राजा

१ सन्ध्यादीनोह्यवैष्णवः तत्र विष्णुस्मरणादेस्सर्वत्रतैराचरणात् । स्मार्ताश्चपञ्चायतनपूजकाः ।

तिरेकांचा[illegible]न्वैष्णवाभिधा ॥ ४३ ॥ ध्यायन्तिवैष्णवाःशश्वद्गोविन्दपदपङ्कजम् ॥ ध्यायतेतांश्चगोविन्दःशश्वत्तेषाञ्चसन्निधौ ॥
॥४४॥ सुदर्शनंसंनियोज्यभक्तानांरक्षणायच ॥ तथापिनहिनिश्चिन्तोऽवतिष्ठेद्भक्तसन्निधौ ॥४५॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेसौति
शौनकसंवादेब्रह्मखण्डेविष्णुवैष्णवब्राह्मणप्रशंसानामैकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥ ॥ ॥ शौनकउवाच ॥ ॥ ऋषिवंशप्रसंगे
नबभूवुर्विविधाःकथाः ॥ उपालम्भेनप्रस्तावात्कौतुकेनश्रुतामया ॥१॥ प्रजावासमृजुःकेवाऊर्ध्वरेताश्चकश्चन ॥ पित्रासहविरोधेननार
दःकिञ्चकारसः ॥ २ ॥ पितुःशापेनपुत्रस्यकिंबभूवविरोधतः ॥ पितुर्वापुत्रशापेनसौतेतत्कथ्यतांशुभम् ॥ ३ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥
हंसोयतिश्चारणिश्चवोढुःपञ्चशिखस्तथा ॥ अपान्तरतमाश्चैवसनकाद्याश्चशौनक ॥ ४ ॥ एतैर्विनान्येबहवोब्रह्मपुत्राश्चसन्ततम् ॥
सांसारिकाःप्रजावन्तोगुर्वाज्ञापरिपालकाः ॥ ५ ॥ अपूज्यःपुत्रशापेनस्वयंब्रह्माप्रजापतिः ॥ तेनैवब्रह्मणोमन्त्रंनोपासन्तेविपश्चितः ॥
॥ ६ ॥ नारदोगुरुशापेनगन्धर्वश्चबभूवसः ॥ कथयामिसुविस्तीर्णंतद्वृत्तांतंनिशामय ॥ ७ ॥ गन्धर्वराजःसर्वेषांगन्धर्वाणांवरोमहान् ॥
परमैश्वर्य्यसंयुक्तःपुत्रहीनोहिकर्मणा ॥ ८ ॥ गुर्वाज्ञयापुष्करेसपरमेणसमाधिना ॥ तपश्चकारशम्भोश्चकृपणोदीनमानसः ॥ ९ ॥
शिवस्यकवचंस्तोत्रंमन्त्रञ्चद्वादशाक्षरम् ॥ ददौगन्धर्वराजायवसिष्ठश्चकृपानिधिः ॥ १० ॥ जजापपरमंमन्त्रंदिव्यंवर्षशतंमुने ॥ पुष्क
रेसनिराहारःपुत्रदुःखेनतापितः ॥ ११ ॥ विरामेशतवर्षस्यददर्शपुरतःशिवम् ॥ भासयंतंदशदिशोज्वलन्तंब्रह्मतेजसा ॥ १२ ॥ मह
त्तेजस्स्वरूपञ्चभगवंतंसनातनम् ॥ ईषद्धासंप्रसन्नास्यंभक्तानुग्रहकारकम् ॥ १३ ॥ तपोरूपंतपोबीजंतपस्याफलदंफलम् ॥ शरणागत
भक्तायदातारंसर्वसम्पदाम् ॥ १४ ॥ त्रिशूलपट्टिशधरंवृषभस्थंदिगम्बरम् ॥ शुद्धस्फटिकसंकाशंत्रिनेत्रंचंद्रशेखरम् ॥ १५ ॥ तप्तस्वर्णप्र
भाजुष्टजटाजालधरंवरम् ॥ नीलकण्ठञ्चसर्वज्ञंनागयज्ञोपवीतकम् ॥१६॥ संहर्त्तारंचसर्वेषांकालंमृत्युंजयंपरम् ॥ ग्रीष्ममध्याह्नमार्त्तण्ड
कोटिसंकाशमीश्वरम् ॥ १७ ॥ तत्त्वज्ञानप्रदंशांतंमुक्तिदंहरिभक्तिदम् ॥ दृष्ट्वाननामसहसागन्धर्वोदण्डवद्भुवि ॥ १८ ॥ वसिष्ठदत्तस्तो
त्रेणतुष्टावपरमेश्वरम् ॥ वरंवृणुष्वेतिशिवस्तमुवाचकृपानिधिः ॥ सययाचेहरेर्भक्तिंपुत्रंपरमवैष्णवम् ॥ १९ ॥ गन्धर्वस्यवचःश्रुत्वाचाह

सीच्चन्द्रशेखरः ॥ उवाचदीनंदीनेशोदीनबन्धुःसनातनम् ॥ २० ॥ ॥ श्रीमहादेवउवाच ॥ ॥ कृतार्थस्त्वंवरादेकादन्यच्चर्वितचर्वणम् ॥
गंधर्वराजवृणुषेकोवातृप्तोऽतिमंगले ॥ २१ ॥ यस्यभक्तिर्हरौवत्ससुदृढासर्वमंगला ॥ ससमर्थःसर्वविश्वंपातुंकर्त्तुंचलीलया ॥ २२ ॥
आत्मनःकुलकोटिंचशतंमातामहस्यच ॥ पुरुषाणांसमुद्धृत्यगोलोकंयातिनिश्चितम् ॥ २३ ॥ त्रिविधानिचपापानिकोटिज
न्मार्जितानिच ॥ निहत्यपुण्यभोगंचहरिदास्यंलभेद्ध्रुवम् ॥ २४ ॥ तावत्पत्नीसुतस्तावत्तावदैश्वर्य्यमीप्सितम् ॥ सुखंदुःखंनृणांतावद्या
वत्कृष्णेनमानसम् ॥ २५ ॥ कृष्णेमनसिसंजातेभक्तिखड्गोदुरत्ययः ॥ नराणांकर्मवृक्षाणांमूलच्छेदंकरोत्यहो ॥ २६ ॥ [१]भवेद्येषांसुकृति
नांपुत्राःपरमवैष्णवाः ॥ कुलकोटिश्चतेषांतेउद्धरन्त्येवलीलया ॥ २७ ॥ चरितार्थःपुमानेकाद्वारमिच्छुर्वरादहो ॥ किंवरेणद्वितीयेन
पुंसांतृप्तिर्नमङ्गले ॥ २८ ॥ धनंसंचितमस्माकंवैष्णवानांसुदुर्लभम् ॥ श्रीकृष्णेभक्तिदास्यञ्चनवयंदातुमुत्सुकाः ॥ २९ ॥ वरयान्यं
वरंवत्सयत्तेमनसिवांछितम् ॥ इन्द्रत्वममरत्वंवाब्रह्मत्वंलभदुर्लभम् ॥ ३० ॥ सर्वसिद्धिंमहायोगंज्ञानंमृत्युजयादिकम् ॥ सुखेनसर्वदा
स्यामिहरिदास्यंत्यजध्रुवम् ॥ ३१ ॥ शङ्करस्यवचःश्रुत्वाशुष्ककण्ठोष्ठतालुकः ॥ उवाचदीनोदीनेशंदातारंसर्वसम्पदाम् ॥ ३२ ॥
॥ गन्धर्वउवाच ॥ ॥ यत्पक्ष्मचालनेनैवब्रह्मणःपतनंभवेत् ॥ तद्ब्रह्मत्वंस्वप्नतुल्यंकृष्णभक्तोनचेच्छति ॥ ३३ ॥ इन्द्रत्वममरत्वंवासि
द्धियोगादिकंशिव ॥ ज्ञानंमृत्युजयाद्यंवानहिभक्तस्यवांछितम् ॥ ३४ ॥ सालोक्यसार्ष्टिसामीप्यसायुज्यंश्रीहरेरपि ॥ तत्र
निर्वाणमोक्षंचनहिवांछन्तिवैष्णवाः ॥ ३५ ॥ शश्वत्तत्रदृढाभक्तिर्हरिदास्यंसुदुर्लभम् ॥ स्वप्नेजागरणेभक्तावाञ्छन्त्येवंवरंवरम् ॥
॥ ३६ ॥ तद्दास्यंवैष्णवसुतंदेहिकल्पतरोवरम् ॥ त्वांप्राप्यलभतेतुष्टंवरंसर्ववरोऽवरः ॥ ३७ ॥ नदास्यसीदंचेच्छम्भोवरंदुष्कृतिनं
चमाम् ॥ कृत्वाहिस्वशिरश्छेदंप्रदास्यामिहुताशने ॥ ३८ ॥ गन्धर्ववचनंश्रुत्वातमुवाचकृपानिधिः ॥ भक्तंदीनंचभक्तेशोभक्तानु
ग्रहकारकः ॥ ३९ ॥ ॥ श्रीशंकरउवाच ॥ ॥ हरिभक्तिंहरेर्दास्यंपुत्रंपरमवैष्णवम् ॥ चिरायुषंचगुणिनंशश्वत्सुस्थिरयौवनम् ॥४०॥

१ भवेयुरित्यर्थः [illegible] वचनंत्वत्रार्षम् ।

ज्ञानिनंसुन्दरवरंगुरुभक्तंजितेन्द्रियम् ॥ गन्धर्वराजप्रवरंवरेमंलभमाशुचः ॥ ४१ ॥ इत्युक्त्वाशंकरस्तस्माज्जगामस्वालयंमुने ॥ गन्धर्वराजःसन्तुष्टआजगामस्वमन्दिरम् ॥ ४२ ॥ प्रफुल्लमानसाःसर्वेमानवाःसिद्धकर्मणः ॥ नारदस्तस्यभार्य्यायांलेभेजन्म चभारते ॥ ४३ ॥ सुषावपुत्रंसावृद्धापर्वतेगन्धमादने ॥ गुरुर्वसिष्ठोभगवान्नामचक्रेयथोचितम् ॥ ४४ ॥ बालकस्यचतस्यैव मङ्गलंमङ्गलेदिने ॥ उपशब्दोधिकार्थश्चपूज्येचबर्हणःपुमान् ॥ पूज्यानामधिकोबालस्तेनोपबर्हणाभिधः ॥ ४५ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्ते महापुराणेसौतिशौनकसंवादेब्रह्मखण्डेनारदजन्मकथनंनामद्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥ ॥ छ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ पुत्रोत्सवे चरत्नानिधनानिविविधानिच ॥ गन्धर्वराजःप्रददौब्राह्मणेभ्योमुदान्वितः ॥ १ ॥ उपबर्हणस्तुकालेनहरेर्मन्त्रंसुदुर्लभम् ॥ वसिष्ठेनतुसम्प्राप्यसचक्रेदुष्करंतपः ॥ २ ॥ एकदागण्डकीतीरेतश्चसम्प्राप्तयौवनम् ॥ गन्धर्वपत्न्योददृशुर्मूर्च्छामापुश्चतत्क्षणम् ॥ ॥ ३ ॥ ताश्चतीव्रंतपःकृत्वाप्राणान्संत्यज्ययोगतः ॥ पञ्चाशत्ताबभूवुश्चकन्याश्चित्ररथस्यच ॥ ४ ॥ उपबर्हणगन्धर्वंताश्चतंवव्रिरे पतिम् ॥ मुदामालाददुस्तस्मैकामुक्यः पितुराज्ञया ॥ ५ ॥ गृहीत्वाताश्चगन्धर्वोयुवासुस्थिरयौवनः ॥ दिव्यंत्रिलक्षवर्षश्चरेमेरहसिका मुकः ॥ ६ ॥ ततोऽपिसुचिरंराज्यंकृत्वाताभिःसहानिशम् ॥ जगामब्रह्मणःस्थानंहरिगाथांजगौमुने ॥ ७ ॥ दृष्ट्वासरम्भारम्भोरुनर्तने कठिनंस्तनम् ॥ बभूवस्खलनंतस्यगन्धर्वस्यमहात्मनः ॥८॥ द्रुतंतत्याजसङ्गीतंमूर्च्छांप्रापसभातले ॥ उच्चैःप्रजहसुर्देवाब्रह्माकोपाच्छ शापतम ॥ ९ ॥ व्रजत्वंशूद्रयोनिश्चगान्धर्वींतनुमुत्सृज ॥ कालेवैष्णवसंसर्गान्मत्पुत्रस्त्वंभविष्यसि ॥ १० ॥ विनाविपत्तेर्महिमापुंसां नैवभवेत्सुत ॥ सुखंदुःखंचसर्वेषांक्रमेणप्रभवेदिति ॥ ११ ॥ इत्येवमुक्त्वासविधिरगच्छत्पुष्कराद्गृहम् ॥ उपबर्हणगन्धर्वस्सजहौतांतनुं तदा ॥ १२ ॥ मूलाधारंस्वाधिष्ठानंमणिपूरमनाहतम् ॥ विशुद्धमाज्ञाख्यंचेतिभित्त्वाषट्चक्रमेवच ॥ १३ ॥ इडांसुषुम्णांमेधांचपिंगलां प्राणहारिणीम् ॥ सर्वज्ञानप्रदांचैवमनस्संयमिनींतथा ॥ १४ ॥ विशुद्धांचनिरुद्धांचवायुसंचारिणींतथा ॥ तेजश्शुष्ककरींचैवबलपुष्टि

१ वरमिमंलभेत्यर्थः । सन्धिर्विभाक्तिलोपश्चार्षः ।

करींतथा ॥१५॥ बुद्धिसंचारिणींचैवज्ञानजृम्भनकारिणीम् ॥ सर्वप्राणहरांचैवपुनर्जीवनकारिणीम् ॥ १६ ॥ एताःषोडशधानाडीर्भित्त्वा
वैहंसमेवच ॥ मनसासहितंब्रह्मरन्ध्रमानीययोगतः ॥ १७ ॥ स्थित्वामुहूर्तमात्मानमात्मन्येवयुयोजह ॥ जातिस्मरश्चयोगींद्रःसंप्रापब्रह्म
शौनक ॥ १८ ॥ वीणांत्रितन्त्रींदुष्प्राप्यांवामस्कन्धेनिधायच ॥ शुद्धस्फटिकमालांचविधृत्वादक्षिणेकरे ॥ १९ ॥ संजल्पन्परमंब्रह्मवेदसा
रंपरात्परम् ॥ परंनिस्तारबीजंचकृष्णइत्यक्षरद्वयम् ॥ २० ॥ प्राच्यांकृत्वाशिरःस्थानंपश्चिमेचरणद्वयम् ॥ निधायदर्भशयनेशयानःपुरु
षोयथा ॥२१॥ गन्धर्वराजस्तंदृष्ट्वाभार्य्ययासहतत्क्षणम् ॥ योगेनब्रह्मसम्प्रापश्रीकृष्णंमनसास्मरन् ॥ २२ ॥ पत्न्यश्चबान्धवाःसर्वेविल
प्यरुरुदुर्भृशम् ॥ जग्मुःक्रमेणशोकार्त्तामोहिताविष्णुमायया ॥ २३ ॥ पंचाशद्योषितांमध्येप्रधानामहिषीचया ॥ साध्वीमालावतीनाम्ना
परमाप्रेयसीवरा ॥२४॥ उच्चैरुरोदसातीव्रंकान्तंकृत्वाचवक्षसि ॥ इत्युवाचचशोकार्त्ताकान्तंसंबोध्यचैवहि॥२५ ॥ ॥ मालावत्युवाच॥ ॥
हेनाथरमणश्रेष्ठविदग्धरसिकेश्वर ॥ दर्शनंदेहिमांबन्धोनिमग्नांशोकसागरे ॥ २६ ॥ विस्रम्भकेसुवसनेरम्येचन्दनकानने ॥ पुष्पभद्रानदी
तीरेपुष्पोद्यानेमनोहरे ॥२७॥ चन्दनाचलसान्निध्येचारुचन्दनकानने ॥ पुष्पचन्दनतल्पेचचन्दनानिलवासिते ॥ २८ ॥ गन्धमादनशै
लैकदेशेरम्येनदीतटे ॥ पुंस्कोकिलनिनादेचमालतीजलशालिनि ॥ २९ ॥ श्रीशैलेश्रीवनेदिव्येश्रीनिवासनिषेविते ॥ श्रीयुक्तेश्रीपदा
म्भोजे पूतेऽच्युतकृतेशुभे ॥ ३० ॥ पुरायायाकृताक्रीडावसन्तेरहसित्वया ॥ मयाचदुर्द्दशासार्द्धंतयावैदूयतेमनः ॥ ३१ ॥ सुधातुल्ये
नवचसासिक्ताहंचपुरात्वया ॥ दूयतेसततं तेनपरमात्मातिदारुणम् ॥ ३२ ॥ साधुनासहसंसर्गो वैकुण्ठादपिदुर्लभः ॥ अहोततोऽति
विच्छेदोमरणादपिदुष्करः ॥ ३३ ॥ तस्मात्तेषांचविच्छेदःसाधुशोककरः परः ॥ ततोऽपिबन्धुविच्छेदःशोकःपरमदारुणः ॥ ३४ ॥
ततोऽपत्यवियोगोहिमरणादतिरिच्यते ॥ सर्वस्मात्पतिभेदोहितत्परंनास्तिसङ्कटम् ॥ ३५ ॥ शयनेभोजनेस्नानेस्वप्नेजागरणेपिच ॥
स्वामिविच्छेददुःखंचनूतनंचदिनेदिने ॥ ३६ ॥ सर्वशोकंविस्मरेत्स्त्रीस्वामिसंयोगमात्रतः ॥ बन्धुमन्यंनपश्यामियंदृष्ट्वाविस्मरेत्प
तिम् ... शिघ्रंपश्यामिबान्धवंस्वामिनाविना ॥ साध्वीनांकुलजातानामित्याहकमलोद्भवः ॥ ३८ ॥ हेदिगीशाश्चदि

कपाल[illegible]पत ॥ गिरीशकमलाकान्तपतिदानंचदेहिमे ॥ ३९ ॥ इत्युक्त्वाविरहार्त्तासाकन्याचित्ररथस्यच ॥ मूर्च्छांसंप्रापत
त्रैवदुर्गमेगहनेवने ॥ ४० ॥ विचेतनातत्रतस्थौकान्तंकृत्वास्ववक्षसि ॥ परिपूर्णंदिवानक्तंसर्वैर्देवैश्वरक्षिता ॥ ४१ ॥ प्रभातेचेतनांप्राप्य
विललापभृशंमुहुः ॥ इत्युवाचपुनस्तत्रहरिंसंबोध्यसासती ॥ ४२ ॥ ॥ मालावत्युवाच ॥ ॥ हेकृष्णजगतांनाथनाथनाहंजगद्बहिः ॥
त्वमेवजगतांपातामांनपासिकथंप्रभो ॥ ४३ ॥ अयंभर्त्तास्यभार्य्याहंममेतितवमायया ॥ त्वमेवसम्भवोभर्त्तासर्वेषांसर्वकारणः ॥ ४४ ॥
गन्धर्वःकर्मणाकान्तःकान्ताहंचास्यकर्मणा ॥ क्वगतःकर्मभोगान्तेकुत्रसंस्थाप्यमांप्रियाम् ॥ ४५ ॥ कोवाकस्याःपतिःपुत्रःकावाकस्य
प्रियाप्रभो ॥ संयुनक्तिविधाताचवियुनक्तिचकर्मणा ॥ ४६ ॥ संयोगेपरमानन्दोवियोगेप्राणसङ्कटम् ॥ शश्वज्जगतिमूर्खस्यनात्मारामस्य
स्यनिश्चितम् ॥ ४७ ॥ नश्वरोविषयःसत्यंभुविभोगश्चबान्धवः ॥ स्वयंत्यक्तःसुखायैवदुःखायत्याजितःपरैः ॥ ४८ ॥ तस्मा
त्सन्तःस्वयंत्यक्त्वापरमैश्वर्य्यमीप्सितम् ॥ ध्यायन्तेसततंकृष्णपादपद्मंनिरापदम् ॥ ४९ ॥ सर्वत्रज्ञानिनःसन्तःकास्त्रीज्ञानवती
भुवि ॥ ततोमह्यंविमूढायैदातुमर्हतिवाञ्छितम् ॥ ५० ॥ नमेवाञ्छामरत्वेचशक्रत्वेमोक्षवर्त्मनि ॥ इमंकान्तंवरंदेहिचतुर्वर्गकरंपरम् ॥
॥ ५१ ॥ यावतीकामिनीजातिर्जगत्यांजगदीश्वर ॥ कस्यैचिन्नहिदत्तश्चतेनधात्रेदृशःपतिः ॥ ५२ ॥ तस्मैदत्तागुणाःसर्वेरूपाणि
विविधानिच ॥ सुशीलानिचसर्वाणिचामरत्वंविनाहरे ॥ ५३ ॥ रूपेणचगुणेनैवतेजसाविक्रमेणच ॥ ज्ञानेनशान्त्यासन्तुष्ट्या
हरितुल्यःप्रभुर्मम ॥ ५४ ॥ हरिभक्तोहरिसमोगाम्भीर्य्येसागरोयथा ॥ दीप्तिमान्सूर्य्यतुल्यश्चशुद्धोवह्निसमस्तथा ॥ ५५ ॥
चन्द्रतुल्यःसुदृश्यश्चकन्दर्पसमसुन्दरः ॥ बुद्ध्याबृहस्पतिसमःकाव्येकविसमस्तथा ॥ ५६ ॥ वाणीचसर्वशास्त्रज्ञाप्रतिभायां
भृगोरिव ॥ कुबेरतुल्योधनवान्महान्दातामनोरिव ॥ ५७ ॥ धर्मेधर्मसमोधर्मीसत्येसत्यव्रताधिकः ॥ कुमारतुल्यस्तपसा
स्वाचारोब्रह्मणासमः ॥ ५८ ॥ ऐश्वर्य्येशक्रतुल्यश्चसहिष्णुःपृथिवीसमः ॥ एमम्भूतोमृतःकान्तःप्राणायान्तिनमेकथम् ॥
॥ ५९ ॥ अरेसुरायज्ञभाजोघृतंभोक्तुंक्षमाभुवि ॥ क्षणेनायज्ञभाजश्चकरिष्यामिस्वलीलया ॥ ६० ॥ नारायणजगत्कान्त

नाहमेवजगद्बहिः ॥ शीघ्रंजीवयमत्कान्तमन्यथात्वांशपाम्यहम् ॥ ६१ ॥ प्रजापतेपुत्रशापात्त्वमपूज्योमहीतले ॥ तवैवानधि
कारित्वंकरिष्याम्यधुनाभवे ॥ ६२ ॥ हेशम्भोज्ञानलोपंतेकरिष्यामिशपेनच ॥ धर्मलोपश्चधर्मस्यकरिष्याम्येवलीलया ॥ ६३ ॥
यमाधिकारंदूरेचकरिष्यामिनसंशयः ॥ सत्यंकालंशपिष्यामिमृत्युकन्यांसुनिष्ठुराम् ॥ ६४ ॥ शपामिसर्वानत्रैवजरांव्याधिंविना
ऽधुना ॥ व्याधिनाजरयामृत्युर्नह्यभूच्चपतेर्मम ॥ ६५ ॥ इत्युक्त्वाकौशिकीतीरेचागच्छच्छप्तुमेवतान् ॥ मालावतीमहासाध्वीशवंकृत्वास्व
वक्षसि ॥ ६६ ॥ तांशप्तुमुद्यतांदृष्ट्वाब्रह्मादेवपुरोगमः ॥ जगामशरणंविष्णुंतीरंक्षीरपयोनिधेः ॥ ६७ ॥ तत्रस्नात्वाचतुष्टावपरमात्मा
नमीश्वरम् ॥ विष्णुंब्रह्माजगत्कान्तमित्युवाचहभीतवत् ॥ ६८ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ उपबर्हणपत्नीसाकन्याचित्ररथस्यच ॥ का
न्तहेतोश्चमांदेवाञ्छप्तुंत्वंरक्षमाधव ॥ ६९ ॥ स्मरन्तिसाधवःसन्तोजपन्तिमुनयोमुदा ॥ स्वप्नेजागरणेचैवसर्वकार्य्येषुमाधवम् ॥ ७० ॥
शरणागतदीनार्त्तपरित्राणपरायण ॥ रक्षरक्षहृषीकेशव्रजामःशरणंवयम् ॥ ७१ ॥ पूजामेपुत्रशापेनविहतासाम्प्रतंप्रभो ॥ अधिकार
हतंमाञ्चकुरुतेमालतीसती ॥ ७२ ॥ सर्वाधिकारोब्रह्माण्डेत्वयादत्तःपुराप्रभो ॥ सम्पदेताहृशीनाथयास्यत्येवाधुनामम ॥ ७३ ॥
॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ त्वयादत्तंमहाज्ञानंगुप्तंसर्वेषुदुर्लभम् ॥ शतमन्वन्तरतपःफलेनपुष्करेपुरा ॥ ७४ ॥ ऐश्वर्य्यंवाधनंवापिविद्यावा
विक्रमोऽथवा ॥ ज्ञानस्यपरमार्थस्यकलांनार्हंतिषोडशीम् ॥ ७५ ॥ सर्वाज्ञातंसर्वगुप्तमत्यंतंदुर्लभंपरम् ॥ ममतवज्ञानरत्नंशापान्निर्यातियो
षितः ॥ ७६ ॥ अहोपतिव्रतातेजःसर्वेषांतेजसांपरम् ॥ तेजोऽनलेनदग्धंमांरक्षरक्षहरेहरे ॥ ७७ ॥ ॥धर्मउवाच ॥ ॥ सर्वरत्नात्परंरत्नं
धर्मएवसनातनः ॥ यास्यत्येवंविधोधर्मस्त्वयादत्तःपुराप्रभो ॥ ७८ ॥ सप्तमन्वन्तरतपःफलेनपरमेश्वर ॥ प्राप्तोधर्मोऽधुनायातिशा
पेनयोषितःप्रभो ॥ ७९ ॥ ॥ देवाऊचुः ॥ ॥ यज्ञभाजोघृतभुजोवयमेवत्वयाकृताः ॥ योषिच्छापेनतत्सर्वमधुनायातिमाधव ॥ ८० ॥
इत्युक्त्वासंयताःसर्वेतस्थुस्तत्रभयार्दिताः ॥ एतस्मिन्नंतरेऽकस्माद्वाग्बभूवाशरीरिणी ॥ ८१ ॥ यूयंगच्छततन्मूलंविप्ररूपीजनार्दनः ॥
पश्चाद्य[illegible]र्थमितिवोरक्षणायच ॥ ८२ ॥ श्रुत्वातद्वचनंदेवाःप्रहृष्टमनसोन्मुखाः ॥ जग्मुर्मालावतीस्थानंकौशिकीतीरमी

श्वराः ॥ ८२ ॥ तामेवददृशुर्देवादेवींमालावतींसतीम् ॥ रत्नसारेन्द्रभूषाभिरुज्ज्वलांकमलाकलाम् ॥ ८४ ॥ वह्निशुद्धांशुकाधानां
सिन्दूरबिन्दुभूषिताम् ॥ शरच्चन्द्रप्रभांशान्तांद्योतयन्तींदिशस्त्विषा ॥ ८५ ॥ पतिसेवामहाधर्मचिरसञ्चिततेजसा ॥ प्रज्वलन्तींसु
प्रदीप्तशिखांवह्नेरिवोत्तमाम् ॥ ८६ ॥ योगासनंकुर्वतीञ्चशवंवक्षःस्थलस्थिताम् ॥ सुरम्यांस्वामिनोवीणांबिभ्रतींदक्षिणेकरे ॥ ८७ ॥
तर्जन्यङ्गुष्ठकोटिभ्यांशुद्धस्फटिकमालिकाम् ॥ भक्त्यास्नेहेनकान्तस्यबिभ्रतींयोगमुद्रया ॥ ८८ ॥ चारुचम्पकवर्णाभांबिम्बोष्ठींरत्न
मालिनीम् ॥ यथाषोडशवर्षीयांशश्वत्सुस्थिरयौवनाम् ॥ ८९ ॥ बृहन्नितम्बभारार्त्तांपीनश्रोणिपयोधराम् ॥ पश्यन्तींशवमीशस्यशु
भदृष्ट्यापुनःपुनः ॥ ९० ॥ एवम्भूताञ्चतांदृष्ट्वादेवास्तेविस्मयंययुः ॥ स्थगिताश्चक्षणंतत्रधार्मिकाधर्मभीरवः ॥ ९१ ॥ इतिश्रीब्रह्मवै
वर्त्तेमहापुराणेसौतिशौनकसंवादेब्रह्मखण्डेमालावतीविलापोनामत्रयोदशोध्यायः ॥ १३ ॥ ॥ छ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ तत्र
स्थित्वाक्षणंदेवाब्रह्मेशानपुरोगमाः ॥ ययुर्मालावतीमूलंपरंमंगलदायकाः ॥ १ ॥ मालावतीसुरान्दृष्ट्वाप्रणनामपतिव्रता ॥ रुरोदकान्तं
संस्थाप्यदेवानांसन्निधौमुने ॥ २ ॥ एतस्मिन्नन्तरेतत्रकश्चिद्ब्राह्मणबालकः ॥ आजगामसुराणाञ्चसभामतिमनोहरः ॥ ३ ॥ दण्डीछ
त्रीशुक्लवासाबिभ्रत्तिलकमुज्ज्वलम् ॥ दीर्घपुस्तकहस्तश्चसुप्रशान्तश्चसुस्मितः ॥४॥ चन्दनोक्षितसर्वांगःप्रज्वलन्ब्रह्मतेजसा ॥ सुरान्सं
भाष्यतत्रैवविस्मितान्विष्णुमायया ॥ ५ ॥ तत्रोवाससभामध्येतारामध्येयथाशशी ॥ उवाचदेवान्सर्वांश्चमालतींचविचक्षणः ॥ ६ ॥
॥॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ कथमत्रसुराःसर्वेब्रह्मेशानपुरोगमाः ॥ स्वयंविधाताजगतांस्रष्टावैकेनकर्मणा ॥ ७ ॥ सर्वब्रह्माण्डसंहर्त्ताशम्भुरत्र
स्वयंविभुः ॥ अहोत्रिजगतांसाक्षीधर्मोवैसर्वकर्मणाम् ॥ ८ ॥ कथंरविःकथंचन्द्रःकथमत्रहुताशनः ॥ कथंकालोमृत्युकन्याकथंवाऽत्र
यमादयः ॥ ९ ॥ हेमालवतितेक्रोडेकोतिशुष्कश्शवोनघे ॥ जीविकायाःकथंमूलेयोषितश्चपुमाञ्छवः ॥ १० ॥ इत्युक्तातांश्चतांविप्रो

१ शवं वक्षःस्थले स्थितं यस्याः सा ताम् । इति हि समासः कार्योऽत्र " इत्युक्त्वा कौशिकीतीरं जगाम शम्तुमेव तान् । मालावती महासाध्वी शवं कृत्वा स्ववक्षसि" ॥ इति पूर्वमुक्तं स्मर्तव्यम् । तेहि शवस्य वक्षःस्थले स्थितामिति न विप्रतिपत्तव्यम् ।

विररामसभातले ॥ मालावतीतंप्रणम्यसमुवाचविचक्षणम् ॥ ११ ॥ ॥ मालावत्युवाच ॥ ॥ आनन्दपूर्वकंवन्देविप्ररूपंजनार्द
नम् ॥ तुष्टादेवाहरिस्तुष्टोयस्यपुष्पजलेनच ॥ १२ ॥ अवधानंकुरुविभोशोकर्तायानिवेदने ॥ समाकृपासतांशश्वद्योग्यायोग्येकृपा
वताम् ॥ १३ ॥ उपबर्हणभार्य्याऽहंकन्याचित्ररथस्यच ॥ सर्वेमालावतींकृत्वावदन्तेविप्रपुङ्गव ॥ १४ ॥ दिव्यंलक्षयुगंरम्ये
स्थानेस्थानेमनोहरे ॥ कृतास्वच्छन्दतः क्रीडाचानेनस्वामिनासह ॥ १५ ॥ प्रियेस्नेहोहिसाध्वीनांयावान्विप्रेन्द्रयोषिताम् ॥
सर्वशास्त्रानुसारेणजानासित्वंविचक्षण ॥ १६ ॥ अकस्माद्ब्रह्मणः शापात्प्राणांस्तत्याजमत्पतिः ॥ देवानुद्दिश्यविलंघ्यथाजी
वतिमत्पतिः ॥ १७ ॥ स्वकार्य्यसाधनेसर्वेव्यग्राश्चजगतीतले ॥ भावाभावंनजानन्तिकेवलंस्वार्थतत्पराः ॥ १८ ॥ सुखंदुःखंभयं
शोकः सन्तापः कर्मणांनृणाम् ॥ ऐश्वर्य्यंपरमानन्दोजन्ममृत्युश्चमोक्षणम् ॥ १९ ॥ देवाश्चसर्वंजनकादातारः कर्मणांफलम् ॥ कर्त्तारः
कर्मवृक्षाणांमूलच्छेदंचलीलया ॥ २० ॥ नहिदेवात्परोबन्धुर्नहिदेवात्परोबली ॥ दयावान्नहिदेवाच्चनचदातातत: परः ॥ २१ ॥
सर्वान्देवानहंयाचेपतिदानंममेप्सितम् ॥ धर्मार्थकाममोक्षाणांफलदांश्चसुरद्रुमान् ॥ २२ ॥ यदिदास्यन्तिदेवामेकान्तदानंयथेप्सि
तम् ॥ भद्रंतदान्यथातेभ्योदास्यामिस्त्रीवधंध्रुवम् ॥ २३ ॥ शपिष्यामिचसर्वांश्चदारुणंदुर्निवारकम् ॥ दुर्निवार्य्यः सतीशापस्तपसाके
नवार्य्यते ॥ २४ ॥ इत्युक्तामालतीसाध्वीशोकार्तासुरसंसदि ॥ विररामद्विजश्रेष्ठस्तामुवाचचशौनक ॥ २५ ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥
कर्मणांफलदातारोदेवाः सत्यंचमालति ॥ नसद्यःसुचिरेणैवधान्यंकृषकवन्नृणाम् ॥ २६ ॥ गृहीचकृषकद्वाराक्षेत्रेधान्यंवपेत्सति ॥ तद
ङ्कुरोभवेत्कालेकालेवृक्षः फलत्यपि ॥ २७ ॥ कालेसुपक्वंभवतिकालेप्राप्नोतितद्गृही ॥ एवंसर्वंसमुन्नेयंचिरेणकर्मणः फलम् ॥ २८ ॥
अष्टीवपतिसंसारेगृहस्थोविष्णुमायया ॥ कालेतदङ्कुरोवृक्षः कालेप्राप्नोतितत्फलम् ॥ २९ ॥ पुण्यवान्पुण्यभूमौचकरोतिसुचिरंतपः ॥
तेषाञ्चफलदातारोदेवाः सत्यंनसंशयः ॥ ३० ॥ ब्राह्मणानांमुखेक्षेत्रेश्रेष्ठेऽनूषरएवच ॥ योयज्जुहोतिभक्त्याचसतत्प्राप्नोतिनिश्चितम् ॥
॥ ३[illegible] [illegible]चसौन्दर्य्यं नैश्वर्य्यं नधनंसुतः ॥ नैवस्त्रीनचसत्कान्तःकिम्भवेत्तपसाविना ॥ ३२ ॥ सेवतेप्रकृतिंयोहिभक्त्याजन्म

...मत्सुन्दरींकान्तांविनीताश्चगुणान्विताम् ॥ ३३ ॥ श्रियश्चनिश्चलांपुत्रंपौत्रंभूमिंधनंप्रजाम् ॥ प्रकृतेश्चवरेणैवलभेद्भ
क्तोऽवलीलया ॥ ३४ ॥ शिवंशिवस्वरूपश्चशिवदं शिवकारणम् ॥ ज्ञानानन्दंमहात्मानंपरंमृत्युंजयंपरम् ॥ ३५ ॥ तमीशंसेवतेयोहिभ
क्त्याजन्मनिजन्मनि ॥ पुमान्प्राप्नोतिसत्कान्तांकामिनी चापिसत्पतिम् ॥ ३६ ॥ विद्यांज्ञानंसुकवितांपुत्रंपौत्रंपरांश्रियम् ॥ बलंधनं
विक्रमश्चलभेद्धरवरेणसः ॥ ३७ ॥ ब्रह्माणंभजतेयोहिलभेत्सोऽपिप्रजांश्रियम् ॥ विद्यामैश्वर्य्यमानन्दंवरेणब्रह्मणोनरः ॥ ३८ ॥ योन
रोजभतेभक्त्यादीननाथंदिनेश्वरम् ॥ विद्यामारोग्यमानन्दंधनंपुत्रंलभेद्ध्रुवम् ॥ ३९ ॥ गणेश्वरंयोभजतेदेवदेवंसनातनम् ॥ सर्वाग्र
पूज्यंसर्वेशंभक्त्या जन्मनिजन्मनि ॥ ४० ॥ विघ्ननाशोभवेत्तस्यस्वप्नेजागरणेऽनिशम् ॥ परमानन्दमैश्वर्य्यंपुत्रंपौत्रंधनंप्रजाः ॥ ४१ ॥
ज्ञानंविद्यांसुकवितांलभतेतद्वरेणच ॥ भजतेयोहिविष्णुंचलक्ष्मीकान्तंसुरेश्वरम् ॥ ४२ ॥ वरार्थीचेल्लभेत्सर्वंनिर्वाणमन्यथाध्रुवम् ॥
शान्तंनिषेव्यपातारंसत्यंसत्यंलभेन्नरः ॥ ४३ ॥ सर्वंतपःसर्वधर्मंयशःकीर्तिमनुत्तमाम् ॥ विष्णुंनिषेव्यसर्वेशंयोमूढोलभतेवरम् ॥ ४४ ॥
विडम्बितोविधात्राऽसौमोहितोविष्णुमायया ॥ मायानारायणीशानासर्वप्रकृतिरीश्वरी ॥ ४५ ॥ साकृपांकुरुतेयश्चविष्णुमन्त्रंददाति
तम् ॥ धर्मंयोभजतेधर्मीसर्वधर्मंलभेद्ध्रुवम् ॥ ४६ ॥ इहलोकेसुखंभुक्त्वायातिविष्णोःपरंपदम् ॥ योयंदेवंभजेद्भक्त्यासचादौलभतेचत
म् ॥ ४७ ॥ कालेपश्चात्तेनसार्द्धंपरंविष्णोःपदंलभेत् ॥ श्रीकृष्णंभजतेयोहिनिर्गुणंप्रकृतेःपरम् ॥ ४८ ॥ ब्रह्मविष्णुशिवादीनांसेव्यंबी
जंपरात्परम् ॥ अक्षरंपरमंब्रह्मभगवन्तंसनातनम् ॥ ४९ ॥ साकारश्चनिराकारंज्योतिःस्वेच्छामयंविभुम् ॥ सर्वाधारश्चसर्वेशंप
रमानन्दमीश्वरम् ॥ ५० ॥ निर्लिप्तंसाक्षिरूपश्चभक्तानुग्रहविग्रहम् ॥ जीवन्मुक्तःससत्यंहिनवरंलभतेसुधीः ॥ ५१ ॥ ससर्वंमन्यतेतुच्छं
सालोक्यादिचतुष्टयम् ॥ ब्रह्मत्वमसरत्वंवामोक्षंयत्तुच्छवत्सति ॥ ५२ ॥ ऐश्वर्य्यंलोष्टतुल्यंचनश्वरंचैवमन्यते ॥ इन्द्रत्वंचमनुत्वंच
चिरजीवित्वमेववा ॥ ५३ ॥ जलबुद्बुदवद्बुद्ध्याचातितुच्छंनगण्यते ॥ स्वप्नेजागरणेवापिशश्वत्सेवांचवांछति ॥ ५४ ॥ दास्यंविनानया
चेतश्रीकृष्णस्यपदंपरम् ॥ तत्पादाब्जेदृढांभक्तिंलब्ध्वापूर्णोनिरन्तरम् ॥ ५५ ॥ परिपूर्णतमंब्रह्मनिषेव्यंसुस्थिरःसदा ॥ आत्मनःकु

लकोटिंचशतंमातामहस्यच ॥ ५६ ॥ श्वशुरस्यशतंपूर्वमुद्धृत्यचावलीलया ॥ दासंदासींप्रसूंभार्य्यांपुत्रादपिपरंशतम् ॥ ५७ ॥ उद्ध
रेत्कृष्णभक्तश्चगोलोकंयातिनिश्चितम् ॥ तावद्गर्भेवसेत्कामीतावती यमयातना ॥ ५८ ॥ तावद्गृहीचभोगार्थीयावत्कृष्णंन
सेवते ॥ गुरुवक्त्राद्विष्णुमन्त्रोयस्यकर्णेप्रविश्यति ॥ ५९ ॥ यमस्तल्लिखनंदूरंकरोतितत्क्षणंभिया ॥ मधुपर्कादिकंब्रह्मापुरैवतन्नियो
जयेत् ॥ ६० ॥ अहोविलंघ्यमल्लोकंमार्गेणानेनयास्यति ॥ तस्यवैनिष्कृतिर्नास्तिकल्पकोटिशतैरपि ॥ ६१ ॥ दुरितानिचभीता
निकोटिजन्मकृतानिच ॥ तंविहायपलायन्तेवैनतेयंयथोरगाः ॥ ६२ ॥ पुरातनंकृतंकर्म यद्यत्तस्यशुभाशुभम् ॥ ॥ छिनत्तिकृष्णश्चक्रेण
तीक्ष्णधारेणसन्ततम् ॥ ६३ ॥ तंविहायजरामृत्युर्यातिचक्रभियासति ॥ अन्यथाशतखण्डंतांकुरुतेचसुदर्शनः ॥ ६४ ॥ निःशङ्कोया
तिगोलोकंविहायमानवींतनुम् ॥गत्वादिव्यांतनुंधृत्वाश्रीकृष्णंसेवतेसदा ॥ ६५ ॥ यावत्कृष्णोहिगोलोकेतावद्भक्तोवसेत्सदा ॥ निमे
षंमन्यतेदासोनश्वरंब्रह्मणोवयः ॥ ६६ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेब्रह्मखण्डेसौतिशौनकसंवादेविष्णुमालावतीसंवादोनामचतुर्दशो
ऽध्यायः ॥ १४ ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ केनरोगेणहिमृतोऽधुनासाध्वितवप्रियः ॥ सर्वरोगचिकित्साञ्चजानामिचचिकित्सकः
॥ १ ॥ मृततुल्यंमृतंरोगात्सप्ताहाभ्यन्तरेसति ॥ महाज्ञानेनतंजीवंजीवयाम्यवलीलया ॥ २ ॥ राजमृत्युंयमंकालंव्याधिमानीयत्व
त्पुरः ॥ निबध्यदातुंशक्तोऽहंव्याधोबध्वापशुंयथा ॥ ३ ॥ यतोनसञ्चरेद्व्याधिर्देहेषुदेहधारिणाम् ॥ व्याधीनांकारणंयद्यत्सर्वंजानामि
सुन्दरि ॥ ४ ॥ यतोनसञ्चरेद्व्याधिबीजंदुष्टममङ्गलम् ॥ तदुपायंविजानामिशास्त्रतत्त्वानुसारतः ॥ ५ ॥ योवा योगेन खेदेनदेहत्यागं
करोतिच ॥ तस्यतंजीवनोपायंजानामियोगधर्मतः ॥ ६ ॥ ब्राह्मणस्यवचःश्रुत्वास्फीतामालावतीसती ॥ सस्मितास्निग्धचित्तासातमु
वाचप्रहर्षिता ॥ ७ ॥ ॥ मालावत्युवाच ॥ ॥ अहोश्रुतंकिमाश्चर्य्यंवचनंबालवक्त्रतः ॥ वयसाऽतिशिशुर्दृष्टोज्ञानंयोगविदांपरम् ॥ ८ ॥
त्वयाकृताप्रतिज्ञाच कान्तंजीवयितुंमम ॥ विपरीतंनसद्वाक्यंतत्क्षणंजीवितःपतिः ॥ ९ ॥ जीवयिष्यतिमत्कान्तंपश्चाद्वेदविदाम्वरः ॥
यद्यत्पञ्च[illegible]स्पन्देहात्तद्भवान्वक्तुमर्हति ॥ १० ॥ सभायांजीवितेकान्तेतस्यतीव्रस्यसन्निधौ ॥ त्वांहिप्रष्टुंनशक्ताहंविद्यमानेमदीश्वरे

॥ [illegible] नलादयोदेवाविद्यमानाश्चसंसदि ॥ त्वञ्चवेदविदांश्रेष्ठोनचकश्चिन्मदीश्वरः ॥ १२ ॥ नारींरक्षतिभर्त्ताचेन्नकोऽपिखण्डि
तुंक्षमः ॥ शास्तिंकरोतियदिसनकोऽपिरक्षिताभुवि ॥ १३ ॥ एवंदेवेषुनोशक्तिः शक्रेवाब्रह्मरुद्रयोः ॥ स्त्रीपुम्भावश्चबोद्धव्यःस्वामीक
र्त्ताचयोषिताम् ॥ ॥ १४ ॥ स्वामीकर्त्ताचहर्त्तावशास्तापोष्टाचरक्षिता ॥ अभीष्टदेवः पूज्यश्चनगुरुःस्वामिनःपरः ॥ १५ ॥ कन्यासत्कुल
जातायासाकान्तवशवर्तिनी ॥ यास्वतन्त्राचसादुष्टास्वभावात्कुटिलाध्रुवम् ॥ १६ ॥ दुष्टापरपुमांसञ्चसेवतेयानराधमा ॥ सानिन्दति
पतिंशश्वदसद्वंशप्रसूतिका ॥ १७ ॥ उपबर्हणभार्य्याहंकन्याचित्ररथस्यच ॥ वधूर्गन्धर्वराजस्यकान्तभक्तासदाद्विज ॥ १८ ॥ सर्वंका
लयितुंशक्तस्त्वञ्चवेदविदांवर ॥ कालंयमंमृत्युकन्यांमदभ्याशंसमानय ॥ १९ ॥ मालावतीवचःश्रुत्वाविप्रोवेदविदांवरः ॥ सभामध्ये
समाहूयतान्प्रत्यक्षंचकारह ॥ २० ॥ ददर्शमृत्युकन्याञ्चप्रथमंमालतीसती ॥ कृष्णवर्णांघोररूपांरक्ताम्बरधरांवराम् ॥ २१ ॥ सस्मि
तांषड्भुजांशान्तांदयायुक्तांमहासतीम् ॥ कालस्यस्वामिनोवामेचतुष्षष्टिसुतान्विताम् ॥ २२ ॥ कालंनारायणांशञ्चददर्शपुरतःसती ॥
महोग्ररूपंविकटंग्रीष्मसूर्य्यसमप्रभम् ॥ २३ ॥ षड्वक्त्रंषोडशभुजंचतुर्विंशतिलोचनम् ॥ षट्पादंकृष्णवर्णञ्चरक्ताम्बरधरंपरम् ॥ २४ ॥
देवस्यदेवंविकृतंसर्वसंहाररूपिणम् ॥ कालाधिदेवंसर्वेशंभगवन्तंसनातनम् ॥ २५ ॥ ईषद्धास्यप्रसन्नास्यमक्षमालाकरंवरम् ॥
जपन्तंपरमंब्रह्मकृष्णमात्मानमीश्वरम् ॥ २६ ॥ सतीददर्शपुरतोव्याधिसंघान्सुदुर्जयान् ॥ वयसाऽतिमहावृद्धान्स्तनन्धान्मातृसन्निधौ
॥ २७ ॥ स्थूलपादंकृष्णवर्णंधर्मिष्ठंरविनन्दनम् ॥ जपन्तंपरमंब्रह्मभगवन्तंसनातनम् ॥ २८ ॥ धर्माधर्मविचारज्ञंपरंधर्मस्वरूपिणम् ॥
पापिनामपिशास्तारंददर्शपुरतोयमम् ॥ २९ ॥ तांश्चदृष्ट्वाचनिःशङ्कापप्रच्छप्रथमंयमम् ॥ मालावतीमहासाध्वीप्रहृष्टवदनेक्षणा ॥
॥ ३० ॥ ॥ मालावत्युवाच ॥ ॥ हेधर्मराजधर्मिष्ठधर्मशास्त्रविशारद ॥ कालव्यतिक्रमेकान्तंकथंहरसिमेविभो ॥ ३१ ॥ ॥
यमउवाच ॥ ॥ अप्राप्तकालोम्रियतेनकश्चिज्जगतीतले ॥ ईश्वराज्ञांविनासाध्विनामृतंचालयाम्यहम् ॥ ३२ ॥ अहंकालो
मृत्युकन्याव्याधयश्चसुदुर्जयाः ॥ निषेकेणप्राप्तकालंकालयन्तीश्वराज्ञया ॥ ३३ ॥ मृत्युकन्याविचारज्ञायंप्राप्नोतिनिषेकतः ॥

तमहंकालयाम्येवपृच्छतांकेनहेतुना ॥ ३४ ॥ ॥ मालावत्युवाच ॥ ॥ त्वमपिस्त्रीमृत्युकन्याजानासिस्वामिवेदनम् ॥
कथंहरसिमत्कान्तंजीवितायांमयिप्रिये ॥ ३५ ॥ ॥ मृत्युकन्योवाच ॥ ॥ पुराविश्वसृजासृष्टाऽप्यहमेवात्रकर्मणि ॥
नचक्षमापरित्यक्तुंबहुनातपसासति ॥ ३६ ॥ सतीसतीनांमध्येचकाचित्तेजस्विनीवरा ॥ मामेवभस्मसात्कर्तुंक्षमायदिभवेद्भवे
॥ ३७ ॥ सर्वापच्छान्तिरेवेहतदाभवतिसुन्दरि ॥ पुत्राणांस्वामिनःपश्चाद्भवितायद्भविष्यति ॥ ३८ ॥ कालेनप्रेरिताऽहञ्चमत्पुत्रा
व्याधयश्चवै ॥ नमत्सुतानांदोषश्चनचमेशृणुनिश्चितम् ॥ ३९ ॥ पृच्छकालंमहात्मानंधर्मज्ञंधर्मसंसदि ॥ तदायदुचितंभद्रेतत्करिष्य
सिनिश्चितम् ॥ ४० ॥ ॥ मालावत्युवाच ॥ ॥ हेकालकर्मणांसाक्षिन्कर्मरूपसनातन ॥ नारायणांशोभगवन्नमस्तुभ्यंपरायच ॥
॥४१॥ कथंहरसिमत्कान्तंजीवितायांमयिप्रभो ॥ जानासिसर्वदुःखञ्चसर्वज्ञस्त्वंकृपानिधे ॥ ४२ ॥ ॥ कालपुरुषउवाच ॥ ॥ कोवा
ऽहंकोयमःकाचमृत्युकन्याचव्याधयः ॥ वयंभ्रमामःसततमीशाज्ञापरिपालकाः ॥ ४३ ॥ यस्यसृष्टाचप्रकृतिर्ब्रह्मविष्णुशिवादयः ॥
सुरामुनीन्द्रामनवोमानवाःसर्वजन्तवः ॥४४॥ ध्यायन्तेतत्पदाम्भोजंयोगिनश्चविचक्षणाः ॥ जपन्तिशश्वन्नामानिपुण्यानिपरमात्मनः ॥
॥ ४५ ॥ यद्भयाद्वातिवातोयंसूर्य्यस्तपतियद्भयात् ॥ स्रष्टाब्रह्माज्ञयायस्यपाताविष्णुर्यदाज्ञया ॥ ४६ ॥ संहर्त्ताशङ्करःसर्वजगतांयस्य
शासनात् ॥ धर्मश्चकर्मणांसाक्षीयस्याज्ञापरिपालकः ॥ ४७ ॥ राशिचक्रंग्रहाःसर्वेभ्रमन्तियस्यशासनात् ॥ दिगीशाश्चैवदिक्पाला
यस्याज्ञापरिपालकाः ॥ ४८ ॥ यस्याज्ञयाचतरवःपुष्पाणिचफलानिच ॥ बिभ्रत्येवददत्येवकालेमालावतीसति ॥ ४९ ॥ यस्याज्ञया
जलाधारासर्वाधारावसुन्धरा ॥ क्षमावतीचपृथिवीकम्पितानभयेनच ॥ ५० ॥ सहसामोहितामायामाययायस्यसन्ततम् ॥ सर्वप्रसू
र्याप्रकृतिःसाभीतायद्भयादहो ॥ ५१ ॥ यस्यान्तंनविदुर्वेदावस्तूनांभावगाअपि ॥ पुराणानिचसर्वाणियस्यैवस्तुतिपाठकाः ॥ ५२ ॥
यस्यनामविधिर्विष्णुःसेवतेसुमहान्विराट् ॥ षोडशांशोभगवतः सएवतेजसोविभोः ॥ ५३ ॥ सर्वेश्वरःकालकालोमृत्योर्मृत्युःपरा

१ [illegible]पाठः । २ विदुः सर्वे इति पाठः ।

त्परः ॥ [illegible] वनाशायतंकृष्णंपरिचिन्तय ॥ ५४ ॥ सर्वाभीष्टश्चभर्त्तारंप्रदास्यतिकृपानिधिः ॥ इमेयत्प्रेरिताः सर्वेसदातासर्व
सम्पदाम् ॥ ५५ ॥ इत्युक्त्वाकालपुरुषोविररामचशौनक ॥ कथांकथितुमारेभेपुनरेवतुब्राह्मणः ॥ ५६ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्तेमहापुरा
णेब्रह्मखण्डेमालावतीकालपुरुषसंवादेपञ्चदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥ ॥ छ ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ दृष्टःकालोयमोमृत्युकन्याव्या
धिगणाअहो ॥ कस्तेऽधुनाचसन्देहस्तंपृच्छकन्यकेशुभे ॥ १ ॥ ब्राह्मणस्यवचः श्रुत्वाहृष्टामालावतीसती ॥ यन्मनोनिहितंप्रश्नंच
कारजगदीश्वरम् ॥ २ ॥ ॥ मालावत्युवाच ॥ ॥ त्वयायत्कथितोव्याधिःप्राणिनांप्राणहारकः ॥ तत्कारणञ्चविविधंसर्ववेदेनिरूपि
तम् ॥ ३ ॥ यतोनसञ्चरेद्व्याधिर्दुर्निवारोऽशुभावहः ॥ तदुपायञ्चसाकल्यंभवान्वक्तुमिहार्हति ॥ ४ ॥ यद्यत्पृष्टमपृष्टंवाज्ञातमज्ञातमे
ववा ॥ सर्वकथयतद्भद्रंत्वंगुरुर्दीनवत्सलः ॥ ५ ॥ मालावतीवचः श्रुत्वाविप्ररूपीजनार्दनः ॥ संहितांवक्तुमारेभेसंहितार्थंचवैद्यकीम् ॥
॥ ६ ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ वन्देतंसर्वतत्त्वज्ञंसर्वकारणकारणम् ॥ वेदवेदांगबीजस्यबीजंश्रीकृष्णमीश्वरम ॥ ७ ॥ सईशश्चतुरोवे
दान्ससृजेमंगलालयान् ॥ सर्वमंगलमंगल्यबीजरूपःसनातनः ॥ ८ ॥ ऋग्यजुःसामाथर्वाख्यान्दृष्ट्वावेदान्प्रजापतिः ॥ विचिन्त्यते
षामर्थंचैवायुर्वेदंचकारसः ॥ ९ ॥ कृत्वातुपंचमंवेदंभास्करायददौविभुः ॥ स्वतन्त्रसंहितांतस्माद्भास्करश्चचकारसः ॥ १० ॥ भास्क
रश्चस्वशिष्येभ्यआयुर्वेदंस्वसंहिताम् ॥ प्रददौपाठयामासतेचक्रुःसंहितास्ततः ॥ ११ ॥ तेषांनामानिविदुषांतन्त्राणितत्कृतानिच ॥
व्याधिप्रणाशबीजानिसाध्विमत्तोनिशामय ॥ १२ ॥ धन्वन्तरिर्दिवोदासःकाशीराजोऽश्विनीसुतौ ॥ नकुलःसहदेवोऽर्किश्च्यवनोजन
कोबुधः ॥ १३ ॥ जाबालोजाजलिःपैलःकरथोऽगस्त्यएवच ॥ एतेवेदांगवेदज्ञाःषोडशव्याधिनाशकाः ॥ १४ ॥ चिकित्सातत्त्व
विज्ञानंनामतन्त्रंमनोहरम् ॥ धन्वन्तरिश्चभगवांश्चकारप्रथमेसति ॥ १५ ॥ चिकित्सादर्पणंनामदिवोदासश्चकारसः ॥ चिकित्साकौ
मुदींदिव्यांकाशीराजश्चकारसः ॥ १६ ॥ चिकित्सासारतन्त्रंचभ्रमघ्नंचाश्विनीसुतौ ॥ तन्त्रंवैद्यकसर्वस्वंनकुलश्चचकारसः ॥ १७ ॥ चकार

१ वैदिकीमितिपाठः ।

सहदेवश्चव्याधिसिन्धुविमर्दनम् ॥ ज्ञानार्णवंमहातन्त्रंयमराजश्चकारह ॥ १८ ॥ च्यवनोजीवदानंचचकारभगवानृषिः ॥ चकारजन कोयोगीवैद्यसन्देहभञ्जनम् ॥ १९ ॥ सर्वसारंचन्द्रसुतोजाबालस्तन्त्रसारकम् ॥ वेदांगसारंतन्त्रंचचकारजाजलिर्मुनिः ॥ २० ॥ पैलोनि दानंकरथस्तन्त्रंसर्वधरंपरम् ॥ द्वैधनिर्णयतन्त्रंचचकारकुम्भसम्भवः ॥२१॥ चिकित्साशास्त्रबीजानितन्त्राण्येतानिषोडश ॥ व्याधि प्रणाशबीजानिबलाधानकराणिच ॥ २२ ॥ मथित्वाज्ञानमन्त्रेणैवायुर्वेदपयोनिधिम् ॥ ततस्तस्मादुदाजह्रुर्नवनीतानिकोविदाः ॥ २३ ॥ एतानिक्रमशोदृष्ट्वादिव्यांभास्करसंहिताम् ॥ आयुर्वेदंसर्वबीजंसर्वंजानासिसुन्दरि ॥ २४ ॥ व्याधेस्तत्त्वपरिज्ञानं वेदनायाश्चनिग्रहः ॥ एतद्वैद्यस्यवैद्यत्वंनवैद्यःप्रभुरायुषः ॥ २५ ॥ आयुर्वेदस्यविज्ञाताचिकित्सासुयथार्थवित् ॥ धर्मिष्ठश्चदयालुश्चतेनवैद्यःप्रकीर्तितः ॥ २६ ॥ जनकःसर्वरोगाणांदुर्वारोदारुणोज्वरः ॥ शिवभक्तश्चयोगीचनिष्ठुरोविकृताकृतिः ॥ २७ ॥ भीमस्त्रिपादस्त्रिशिराःषड्भुजोनव लोचनः ॥ भस्मप्रहरणोरौद्रःकालान्तकयमोपमः ॥ २८ ॥ मन्दाग्निस्तस्यजनकोमन्दाग्नेर्जनकास्त्रयः ॥ पित्तश्लेष्मसमीराश्चप्राणिनां दुःखदायकाः ॥ २९ ॥ वायुजःपित्तजश्चैवश्लेष्मजश्चतथैवच ॥ ज्वरभेदाश्चत्रिविधाश्चतुर्थश्चत्रिदोषजः ॥ ३० ॥ पाण्डुश्चकामलःकुष्ठः शोथःप्लीहाचशूलकः ॥ ज्वरातिसारग्रहणीकासव्रणहलीमकाः ॥ ३१ ॥ मूत्रकृच्छ्रश्चगुल्मश्चरक्तदोषविकारजः ॥ विषमेहश्चकुब्जश्चगो दश्चगलगण्डकः ॥ ३२ ॥ भ्रमरीसन्निपातश्चविषूचीदारुणीसति ॥ एषांभेदप्रभेदेनचतुःषष्टीरुजःस्मृताः ॥ ३३ ॥ मृत्युकन्यासुताश्चैते जरातस्याश्चकन्यका ॥ जराचभ्रातृभिःसार्द्धंशश्वद्भ्रमतिभूतलम् ॥ ३४ ॥ एतेचोपायवेत्तारंनगच्छन्तिचसंयतम् ॥ पलायन्तेचतंदृष्ट्वा वैनतेयमिवोरगाः ॥ ३५ ॥ चक्षुर्जलश्चव्यायामःपादाधस्तैलमर्दनम् ॥ कर्णयोर्मूर्ध्निंतैलश्चजराव्याधिविनाशनम् ॥ ३६ ॥ वसन्तेभ्रम णंवह्निसेवांस्वल्पांकरोतियः ॥ बालाञ्चसेवतेकालेजरातंनोपगच्छति ॥ ३७ ॥ खातशीतोदकस्नायीसेवतेचन्दनद्रवम् ॥ नोपयातिज रातश्चनिदाघेऽनिलसेवकम् ॥ ३८ ॥ प्रावृष्युष्णोदकस्नायीघनतोयंनसेवते ॥ समयेचसमाहारीजरातन्नोपगच्छति ॥ ३९ ॥ शरद्रौद्रं

१ ग्रा... ...स्नायी इति पाठः।

नगृह्ण॥[illegible]वर्जयत् ॥ खातस्नायीसमाहारीजरातंनोपगच्छति ॥ ४० ॥ खातंस्नायीचहेमन्तेकालेवह्निश्चसेवते ॥ भुङ्क्तेनवान्न मुष्णश्चजरातंनोपगच्छति ॥ ४१ ॥ शिशिरेऽशुकवह्निंचनवोष्णान्नंचसेवते ॥ यश्चवोष्णोदकस्नायीजरातंनोपगच्छति ॥ ४२ ॥ सद्यो मांसंनवान्नश्चबालास्त्रीक्षीरभोजनम् ॥ घृतंचसेवतेयोहिजरातनोपगच्छति ॥ ४३ ॥ भुङ्क्तेसदन्नंक्षुत्कालेतृष्णायांपीयतेजलम् ॥ नित्यं भुंक्तेचताम्बूलंजरातंनोपगच्छतिं ॥ ४४ ॥ दधिहैयङ्गवीनंचनवनीतंतथागुडम् ॥ मित्यंभुङ्क्तेसंयमीयोजरातंनोपगच्छति ॥ ४५ ॥ शुष्कमासंस्त्रियंवृद्धांबालार्कंतरुणंदधि ॥ संसेवन्तंजरायातिप्रहृष्टाभ्रातृभिः सह ॥ ४६ ॥ रात्रौयेदधिसेवन्तेपुंश्चलीश्चरजस्वलाः ॥ तानु पैतिजराहृष्टाभ्रातृभिःसहसुन्दरि ॥ ४७ ॥ रजस्वलाचकुलटाचावीराजारदूतिका ॥ शूद्रयाजकपत्नीयाऋतुहीनाचयासति ॥ ४८ ॥ योहितासामन्नभोजीब्रह्महत्यांलभेत्तुसः ॥ तेनपापेनसार्द्धंसाजरातमुपगच्छति ॥ ४९ ॥ पापानांव्याधिभिःसार्द्धंमित्रतासन्ततंध्रुवम् ॥ पापंव्याधिजराबीजंविघ्नबीजंचनिश्चितम् ॥ ५० ॥ पापेनजायतेव्याधिःपापेनजायतेजरा ॥ पापेनजायतेदैन्यंदुःखंशोकोभयङ्करः ॥ ५१ ॥ तस्मात्पापंमहावैरंदोषबीजममंगलम् ॥ भारतेसततंसन्तोनाचरन्तिभयातुराः ॥ ५२ ॥ स्वधर्माचारयुक्तंचदीक्षितंहरिसे वकम् ॥ गुरुदेवातिथीनांचभक्तंसक्तंतपःसुच ॥ ५३ ॥ व्रतोपवासयुक्तंचसदातीर्थनिषेवकम् ॥ रोगाद्रवन्तितंदृष्ट्वावैनतेयमिवोरगाः ॥ ५४ ॥ एताञ्जरानसेवेतव्याधिसंघश्चदुर्जयः ॥ सर्वंबोध्यमसमयेकालेसर्वंग्रसिष्यति ॥ ५५ ॥ ज्वरश्चसर्वरोगाणांजनकः कथितःसति ॥ पित्तश्लेष्मसमीराश्चज्वरस्यजनकास्त्रयः ॥ ५६ ॥ एतेयथासंचरन्तिस्वयंयान्तिचदेहिषु ॥ तमेवविविधोपायंसाध्वि मत्तोनिशामय ॥ ५७ ॥ क्षुधिजाज्वल्यमानायामाहाराभावएवच ॥ प्राणिनांजायतेपित्तंचक्रेचमणिपूरके ॥ ५८ ॥ तालबिल्वफ लंभुक्त्वाजलपानंचतत्क्षणम् ॥ तदेवतुभवेत्पित्तंसद्यःप्राणहरंपरम् ॥ ५९ ॥ तप्तोदकंचशिरसिभाद्रेतिक्तंविशेषतः ॥ दैवग्रस्तश्चयोभुं क्तेपित्तंतस्यप्रजायते ॥ ६० ॥ सशर्करंचधान्याकंपिष्टंसीतोदकान्वितम् ॥ चणकंसर्वगव्यंचदधितक्रविवार्जितम् ॥ ६१ ॥ बिल्वतालफ

१ प्रातःस्नायीतिपाठः ।

लंपक्वंसर्वमैक्षवमेवच ॥ आर्द्रकंमुद्गयूषंचतिलपिष्टंसशर्करम् ॥ ६२ ॥ पित्तक्षयकरंसद्योबलपुष्टिप्रदंपरम् ॥ पित्तनाशश्चतद्वीजमुक्तमन्य
न्निबोधमे॥६३॥भोजनानन्तरंस्नानंजलपानंविनातृषा ॥ तिलतैलंस्निग्धतैलंस्निग्धमामलकीद्रवम्॥६४॥ पर्य्युषितान्नंतक्रंचपक्वंरम्भा
फलंदधि ॥ मेघाम्बुशर्करातोयंसुस्निग्धजलसेवनम्॥६५॥नारिकेलोदकंरूक्षस्नानंपर्य्युषितेजले ॥ तरुमुंजापक्वफलंसुपक्वंकर्कटीफलम् ॥
॥ ६६ ॥ खातस्नानश्चवर्षासुमूलकंश्लेष्मकारकम् ॥ ब्रह्मरन्ध्रेचतज्जन्ममहद्वीर्य्यविनाशनम् ॥ ६७ ॥ वह्निस्वेदंभ्रष्टंभङ्गंपक्वतैलविशेष
कम् ॥ भ्रमणंशुष्कभक्षंचशुष्कपक्वहरीतकी ॥ ६८॥ पिण्डारकमपक्वंचरम्भाफलमपक्वकम् ॥ वेसवारःसिन्धुवारअनाहारमपानकम् ॥
॥ ६९ ॥ सघृतंरोचनाचूर्णंसघृतंशुष्कशर्करम् ॥ मरीचंपिप्पलंशुष्कमार्द्रकंजीवकंमधु ॥ ७० ॥ द्रव्याण्येतानिगान्धर्विसद्यःश्लेष्महरा
णिच ॥ ॥बलपुष्टिकराण्येववायुबीजंनिशामय ॥ ७१ ॥ भोजनानन्तरंसद्योगमनंधावनंतथा ॥ छेदनंवह्नितापश्चशश्वद्भ्रमणमैथुनम् ॥
॥ ७२ ॥ वृद्धस्त्रीगमनंचैवमनःसन्तापएवच ॥ अतिरूक्षमनाहारंयुद्धंकलहमेवच ॥ ७३ ॥ कटुवाक्यंभयंशोकःकेवलंवायुकारणम् ॥
आज्ञाख्यचक्रेतज्जन्मनिशामयतदौषधम् ॥ ७४ ॥ पक्वंरम्भाफलंचैवसबीजंशर्करोदकम् ॥ नारिकेलोदकंचैवसद्यस्तक्रंसुपिष्टकम् ॥
॥ ७५ ॥ माहिषंदधिमिष्टंचकेवलंवासशर्करम् ॥ सद्यःपर्य्युषितान्नंचसौवीरंशीतलोदकम् ॥ ७६ ॥ पक्वतैलविशेषंचतिलतलंचकेवलम् ॥
लांगलीतालखर्जूरसुष्णमामलकीद्रवम् ॥ ७७॥ शीतलोष्णोदकस्नानंसुस्निग्धचन्दनद्रवम् ॥ स्निग्धपद्मपत्रतल्पंसुस्निग्धव्यजनानिच ॥
॥७८॥ एतत्तेकथितंवत्सेसद्योवायुप्रणाशनम् ॥ वायवह्निविधाःपुंसांक्लेशसन्तापकामजाः ॥७९॥ व्याधिसंघश्चकथितस्तन्त्राणिविवि
धानिच ॥ तानिव्याधिप्रणाशायकृतानिसद्भिरेवच ॥ ८० ॥ तन्त्राण्येतानिसर्वाणिव्याधिक्षयकराणिच ॥ रसायनादयोयेषुचोपायाश्च
सुदुर्लभाः ॥ ८१ ॥ नशक्तःकथितुंसाध्वियथार्थंवत्सरेणच ॥ तेषांचसर्वतन्त्राणांकृतानांचविचक्षणैः ॥ ८२ ॥ केनरोगेणत्वत्कान्तोमृतः
कथयशोभने ॥ तदुपायंकरिष्यामियेनजीवेदयंसति ॥ ८३ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ ब्राह्मणस्यवचःश्रुत्वाकन्याचित्रस्थस्यच ॥ कथां

१ [illegible] तस्यार्थः विजयांबु लोके (भांग) इति प्रसिद्धम् । २ दृष्टिभंगमितिपाठः ।

कथितुमा[illegible]न्यवाप्रहर्षिता ॥ ८४ ॥ मालावत्युवाच ॥ ॥ योगेनप्राणांस्तत्याजब्रह्मणःशापहेतुना ॥ सभायांलज्जितःकान्तोम
मविप्रनिशामय ॥८५ ॥ सर्वंश्रुतमपूर्वंचशुभाख्यानंमनोहरम् ॥ भवेद्भवेकुतःकेषांमहल्लभ्यंविपद्विना ॥ ८६ ॥ अधुनामत्प्राणकान्तंदेहि
देहिविचक्षण ॥ नत्वावःस्वामिनासार्द्धंयास्यामिस्वगृहंप्रति ॥ ८७ ॥ मालावतीवचःश्रुत्वाविप्ररूपीजनार्दनः ॥ सभांजगामदेवानां
शीघ्रंविप्रस्तदन्तिकात् ॥ ८८ ॥ इतिश्रीब्रह्मवै० सौतिशौ०ब्रह्मखण्डेमालावतीविष्णुसंवादेचिकित्साप्रणयनेषोडशोऽध्यायः ॥ १६ ॥
॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ दृष्ट्वाद्विजंदेवसंघःप्रत्युत्थानंचकारच ॥ परस्परञ्चसम्भाषाबभूवतत्रसंसदि ॥ १ ॥ मातंबुबुधिरेदेवाःश्रीहरिं
विप्ररूपिणम् ॥ पौर्वापर्य्यंविस्मृताश्चमोहिताविष्णुमायया ॥ २ ॥ सुरान्सम्बोध्यविप्रश्चवाचामधुरयाद्विज ॥ उवाचसत्यंपरमंप्राणि
नांयच्छुभावहम् ॥ ३ ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ उपबर्हणभार्य्येयंकन्याचित्ररथस्यच ॥ ययाचेजीवदानञ्चस्वामिनःशोककर्षिता ॥ ४ ॥
अधुनाकिमनुष्ठानमस्यकार्यस्यनिश्चितम्॥तन्मांब्रूतसुराःसर्वेनित्यंयत्समयोचितम्॥५॥शप्तुकामासुरान्सर्वान्साध्वीतेजस्विनीवरा ॥
अहंक्षेमाययुष्माकमागतोबोधितासती ॥ ६ ॥ स्तुतिःकृताचयुष्माभिःश्वेतद्वीपेहरेरपि ॥ युष्माकमीशोविष्णुश्चकथमेवात्रनागतः ॥
॥ ७ ॥ बभूवाकाशवाणीतिपश्चाद्यास्यतिकेशवः ॥ विपरीतंकथम्भूतंवाणीवाक्यमचञ्चलम् ॥ ८ ॥ ब्राह्मणस्यवचःश्रुत्वास्वयंब्रह्मा
जगद्गुरुः ॥ उवाचवचनंसत्यंहितंपरममङ्गलम् ॥ ९ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ मत्पुत्रोनारदःशप्तोगन्धर्वश्चोपबर्हणः ॥ योगेनप्राणां
स्तत्याजपुनःशापान्ममैवहि ॥ १० ॥ कालंलक्षयुगंव्याप्यस्थितिरस्यमहीतले ॥ शूद्रयोनिंततःप्राप्यभवितामत्सुतःपुनः ॥ ११ ॥
अस्यकालावशेषस्यकिञ्चिदस्तिद्विजोत्तम ॥ तत्तुवर्षसहस्रञ्चैवायुरस्यास्तिसाम्प्रतम् ॥ १२ ॥ दास्यामिजीवदानञ्चस्वयंविष्णोःप्रसा
दतः ॥ यथैनंनस्पृशेच्छापस्तत्करिष्यामिनिश्चितम् ॥ १३ ॥ नागतोहरिरत्रेतित्वयायत्कथितंद्विज ॥ हरिःसर्वत्रसर्वात्माविग्रहःकुत
आत्मनः ॥ १४ ॥ स्वेच्छामयःपरंब्रह्मभक्तानुग्रहविग्रहः ॥ सर्वंपश्यतिसर्वज्ञःसर्वत्रास्तिसनातनः ॥ १५ ॥ विषिश्चव्यातिवचनोतुश्च
सर्वत्रवाचकः ॥ सर्वव्यापीचसर्वात्मातेनविष्णुःप्रकीर्त्तितः ॥ १६ ॥ अपवित्रःपवित्रोवासर्वावस्थांगतोऽपिवा ॥ यःस्मरेत्पुण्डरीकाक्षं

सबाह्याभ्यन्तरःशुचिः ॥ १७ ॥ कर्मारम्भेचमध्येवाशेषेविष्णुंचयःस्मरेत् ॥ परिपूर्णंतस्यकर्मवैदिकंचभवेद्द्विज ॥ १८ ॥ अहंस्रष्टा
चजगतांविधातासंहरोहरः ॥ धर्मश्चकर्मणांसाक्षीयस्याज्ञापरिपालकः ॥ १९ ॥ कालःसंहरतेलोकान्यमःशास्ताचपापिनाम् ॥ उपै
तिमृत्युःसर्वांश्चभियायस्याज्ञयासदा ॥ २० ॥ सर्वेशायाचसर्वाद्याप्रकृतिःसर्वसूःपुरा ॥ साभीतायस्यपुरतोयस्याज्ञापरिपालिका ॥
॥ २१ ॥ ॥ महेश्वरउवाच ॥ ॥ पुत्राणांब्रह्मणस्तेषांकस्यवंशोद्भवोभवान् ॥ वेदानधीत्यभवताज्ञातःकःसारएवच ॥ २२ ॥ शिष्यः
कस्यमुनीन्द्रस्यकस्त्वंनाम्नाचभोद्विज ॥ बिभर्त्त्यर्कातिरिक्तंचशिशुरूपोऽसिसाम्प्रतम् ॥ २३ ॥ विडम्बयसिदेवांश्चविष्णुमस्माकमी
श्वरम् ॥ हृदिस्थश्चनजानासिपरमात्मानमीश्वरम् ॥ २४ ॥ यस्मिन्गतेपतेद्देहोदेहिनांपरमात्मनि ॥ प्रयान्तिसर्वेतत्पश्चान्नरदेवानुगा
इव ॥ २५ ॥ जीवस्तत्प्रतिबिम्बश्चमनोज्ञानश्चचेतना ॥ प्राणाश्चेन्द्रियवर्गाश्चबुद्धिर्मेधाधृतिःस्मृतिः ॥ २६ ॥ निद्रादयाचतन्द्राचक्षु
तृष्णापुष्टिरेवच ॥ श्रद्धासंतुष्टिरिच्छाचक्षमालज्जादिकाःस्मृताः ॥ २७ ॥ प्रयातियत्पुरःशक्तिरीश्वरेगमनोन्मुखे ॥ एतेसर्वेचशक्तिश्च
यस्याज्ञापरिपालकाः ॥ २८ ॥ ईश्वरेचस्थितेदेहीक्षमश्चसर्वकर्मसु ॥ गतेऽस्पृश्यःशवस्त्याज्यःकस्तंदेहीनमन्यते ॥ २९ ॥ स्वयंब्रह्माच
जगतांविधातासर्वकारकः ॥ पादारविन्दमनिशंध्यायतेद्रष्टुमक्षमः ॥ ३० ॥ युगलक्षंतपस्तप्तंश्रीकृष्णस्यचवेधसा ॥ तदाबभूवज्ञानीचज
गत्स्रष्टुंक्षमस्तदा ॥ ३१ ॥ असंख्यकालंसुचिरंतपस्तप्तंहरेर्मया ॥ तृप्तिंजगामनमनस्तृप्यतेकेनमङ्गले ॥ ३२ ॥ अधुनापञ्चवक्त्रेणयन्ना
मगुणकीर्तनम् ॥ गायन्भ्रमामिसर्वत्रनिःस्पृहःसर्वकर्मसु ॥ ३३ ॥ मत्तोयातिचमृत्युश्चयन्नामगुणकीर्त्तनात् ॥ शश्वज्जपन्तंतन्नामदृष्ट्वामृत्युः
पलायते ॥ ३४ ॥ सर्वब्रह्माण्डसंहर्त्ताऽप्यहंमृत्युंजयाभिधः ॥ सुचिरंतपसायस्यगुणनामानुकीर्त्तनात् ॥ ३५ ॥ कालेतत्रविलीनोऽहमावि
र्भूतस्ततःपुनः ॥ नकालोममसंहर्त्तानमृत्युर्यत्प्रसादतः ॥ ३६ ॥ गोलोकेयःसवैकुण्ठेश्वेतद्वीपेसएवच ॥ अंशांशिनोर्नभेदश्चब्रह्मन्व
ह्निस्फुलिंगवत् ॥ ३७ ॥ मन्वन्तरन्तुदिव्यानांयुगानामेकसप्ततिः ॥ अष्टाविंशतिमेशक्रेगतेचब्रह्मणोदिनम् ॥ ३८ ॥ एतत्संख्यावि
शिष्टस्यश[illegible]विधेः ॥ पातेलोचनपातश्चयद्विष्णोःपरमात्मनः ॥ ३९ ॥ अहंकलानामृषभःकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ परं

महिम्नः[illegible]नामिचकिञ्चन ॥ ४० ॥ इत्युक्त्वाशङ्करस्तत्रविररामचशौनक ॥ धर्मश्चवक्तुमारेभेयःसाक्षीसर्वकर्मणाम् ॥ ४१ ॥
॥ ॥ धर्मउवाच ॥ ॥ यत्पाणिपादौसर्वत्रचक्षुश्चसर्वदर्शनम् ॥ सर्वान्तरात्माप्रत्यक्षोऽप्रत्यक्षश्चदुरात्मनः ॥ ४२ ॥ अधुनाऽपि
सभांविष्णुर्नायातिइतियद्वचः ॥ त्वयोक्तंतत्कयाबुद्ध्यामुनीनांचमतिभ्रमः ॥ ४३ ॥ महन्निन्दाभवेद्यत्रनैवसाधुःशृणोतिताम् ॥
निन्दकःश्रोतृभिःसार्द्धंकुंभीपाकंव्रजेद्युगम् ॥ ४४ ॥ श्रुत्वादेवान्महन्निन्दांश्रीविष्णोःस्मरणाद्बुधः ॥ मुच्यतेसर्वपापेभ्यःपुण्यंप्राप्नोति
दुर्लभम् ॥ ४५ ॥ कामतोऽकामतोवापिविष्णुनिन्दांकरोतियः ॥ यःशृणोतिहसतिवासभामध्येनराधमः ॥ ४६ ॥ कुम्भीपाकेपचति
सयावद्विब्रह्मणोवयः ॥ स्थलंभवेदपूतंचसुरापात्रंयथाद्विज ॥ ४७ ॥ प्राणीचनरकंयातिश्रुतन्तत्रैवचेद्ध्रुवम् ॥ विष्णुनिन्दाचत्रिविधाब्र
ह्मणाकथितापुरा ॥ ४८ ॥ अप्रत्यक्षंचकुरुतेकिंवातंचनमन्यते ॥ देवान्यसाम्यंकुरुतेज्ञानहीनोनराधमः ॥ ४९ ॥ तस्यात्रनिष्कृति
र्नास्तियावद्वैब्रह्मणःशतम् ॥ गुरोर्निन्दांयःकरोतिपितुर्निन्दांनराधमः ॥ सयातिकालसूत्रंचयावच्चन्द्रदिवाकरौ ॥ ५० ॥ विष्णुर्गुरुश्च
सर्वेषांजनकोज्ञानदायकः ॥ पोष्टापाताभयत्रातावरदाताजगत्त्रये ॥ ५१ ॥ एषांचवचनंश्रुत्वात्रयाणांविप्रपुङ्गव ॥ प्रहस्योवाच
तान्देवान्वाचामधुरयापुनः ॥ ५२ ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ काकुताविष्णुनिन्दाऽहोहेदेवाधर्मशालिनः ॥ नागतोहरिरत्रे
तिव्यर्थाकाशसरस्वती ॥ ५३ ॥ इतिप्रोक्तंमयाभद्रंब्रूतधर्मार्थमीश्वराः ॥ सभायांपाक्षिकाःसन्तोघ्नन्तिस्मशतपूरुषम् ॥ ५४ ॥ यूयं
चभावुकाब्रूतविष्णुःसर्वत्रसन्ततम् ॥ इतिचेत्तत्कथंयाताःश्वेतद्वीपंवरायच ॥ ५५ ॥ अंशांशिनोर्नभेदश्चेदात्मनश्चेतिनिश्चितम् ॥
कलांहित्वानिषेवन्तेसन्तःपूर्णतमंकथम् ॥ ५६ ॥ कोटिजन्मदुराराध्यमसाध्यमसतामपि ॥ आशाबलवतीपुंसांकृष्णंसेवितुमि
च्छति ॥ ५७ ॥ किंक्षुद्राःकिंमहान्तश्चवाञ्छन्तिपरमंपदम् ॥ लब्धुमिच्छतिचन्द्रंचबाहुभ्यांवामनोयथा ॥ ५८ ॥ योविष्णु
र्विषयीविश्वेश्वेतद्वीपनिवासकृत् ॥ यूयंब्रह्मेशधर्माश्चदिक्पालाश्चदिगीश्वराः ॥ ५९ ॥ ब्रह्मविष्णुशिवाद्याश्चसुरलोकाश्चरा
चराः ॥ एवंकतिविधाःसन्तिप्रतिविश्वेषुसन्ततम् ॥ ६० ॥ विश्वानांचसुराणांचकःसंख्यांकर्तुमीश्वरः ॥ सर्वेषामीश्वरःकृष्णो

भक्तानुग्रहविग्रहः ॥ ६१ ॥ ऊर्ध्वंचसर्वंब्रह्माण्डाद्वैकुण्ठंसत्यमीप्सितम् ॥ तस्मादूर्ध्वंचगोलोकःपंचाशत्कोटियोजनम् ॥ ६२॥ चतुर्भु
जश्चवैकुण्ठेलक्ष्मीकान्तःसनातनः॥ सुनन्दनन्दकुमुदपार्षदादिभिरावृतः॥ ६३॥ गोलोकेद्विभुजःकृष्णोराधाकान्तःसनातनः ॥ गोपा
ङ्गनादिभिर्युक्तोद्विभुजैर्गोपपार्षदैः ॥ ६४ ॥ परिपूर्णतमंब्रह्मसचात्मासर्वदेहिनाम् ॥ स्वेच्छामयश्चविहरेद्रासेवृन्दावनेसदा ॥ ६५ ॥
तज्ज्योतिर्मंडलाकारंसूर्य्यकोटिसमप्रभम् ॥ ध्यायन्तेयोगिनःसन्तःसन्ततंचनिरामयम् ॥ ६६ ॥ नवीननीरदश्यामंद्विभुजंपीतवास
सम् ॥ कोटिकन्दर्पलावण्यलीलाधाममनोहरम् ॥ ६७ ॥ किशोरनयनंशश्वच्छान्तंसस्मितमीश्वरम् ॥ ध्यायन्तेवैष्णवाःसन्तःसेवन्ते
सत्यविग्रहम् ॥ ६८ ॥ यूयंचवैष्णवाब्रूतकस्यवंशोद्भवोभवान् ॥ शिष्यःकस्यमुनीन्द्रस्येत्येवंमांचपुनःपुनः ॥ ६९ ॥ यस्यवंशोद्भवोऽ
हंचयस्यशिष्यश्चबालकः ॥ तस्येदंवचनंज्ञानं देवसंघानिबोधत ॥ ७० ॥ शीघ्रंजीवयगन्धर्वंदेवेश्वरसुरेश्वर ॥ व्यक्तेविचारेमूर्खःकोवा
ग्युद्धेकिंप्रयोजनम् ॥ ७१ ॥ इत्युक्त्वाबालकस्तत्रविप्ररूपीजनार्दनः ॥ विरराजसभामध्येप्रजहासचशौनक ॥ ७२ ॥ इति श्रीब्रह्मवै
वर्तेमहापुराणेब्रह्मखण्डेविष्णुसुरसंघसंवादेविष्णुप्रशंसाप्रणयनेसप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥ ॥ छ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥
देवाःसार्द्धंब्राह्मणेनमोहिताविष्णुमायया ॥ प्रययुर्मालतीमूलंब्रह्मेशानपुरोगमाः ॥ १ ॥ ब्रह्माकमण्डलुजलंददौगात्रेशवस्यच ॥
संचारंमनसस्तस्यचकारसुन्दरंवपुः ॥ २ ॥ ज्ञानदानंददौतस्मैज्ञानानन्दःशिवःस्वयम् ॥ धर्मज्ञानंस्वयंधर्मोजीवदानञ्चब्राह्मणः ॥
॥ ३ ॥ वह्निदर्शनमात्रेणबभूवजठरानलः ॥ कामदर्शनमात्रेणसर्वकामःसुनिश्चितम् ॥ ४ ॥ तस्यवायोरधिष्ठानाज्जगत्प्राणस्वरूपिणः ॥
निश्वासस्यचसञ्चारःप्राणानांचबभूवह ॥ ५ ॥ सूर्य्याधिष्ठानमात्रेणदृष्टिशक्तिर्बभूवह ॥ वाक्यंवाणीदर्शनेनशोभाश्रीदर्शनेनच ॥
॥ ६ ॥ शवस्तथापिनोत्तस्थौयथाशेतेजडस्तथा ॥ विशिष्टबोधनंप्रापचाधिष्ठानंविनात्मनः ॥ ७ ॥ ब्रह्मणोवचनात्साध्वीतुष्टाव
परमेश्वरम् ॥ स्नात्वाशीघ्रंसरित्तोयेधृत्वाधौतेचवाससी ॥ ८ ॥ ॥ मालावत्युवाच ॥ ॥ वन्देतंपरमात्मानंसर्वकारणकारणम् ॥
विनायेनशवाःसर्वेप्राणिनोजगतीतले ॥ ९ ॥ निर्लिप्तंसाक्षिरूपञ्चसर्वेषांसर्वकर्मसु ॥ विद्यमानंनदृष्टञ्चसर्वैःसर्वत्रसर्वदा ॥ १० ॥

येनसृष्टा [illegible] र्वाधारापरात्परा ॥ ब्रह्मविष्णुशिवादीनांप्रसूर्यात्रिगुणात्मिका ॥ ११ ॥ जगत्स्रष्टास्वयंब्रह्मानियतोयस्यसेवया ॥ पाता
विष्णुश्चजगतांसंहर्त्ताशङ्करःस्वयम् ॥ १२ ॥ ध्यायन्तेयंसुराःसर्वेमुनयोमनवस्तथा ॥ सिद्धाश्चयोगिनःसन्तःसन्ततंप्रकृतेःपरम् ॥ १३ ॥
साकारंचनिराकारंपरंस्वेच्छामयंविभुम् ॥ वरंवरेण्यंवरदंवरार्हंवरकारणम् ॥ १४ ॥ तपःफलंतपोबीजंतपसांचफलप्रदम् ॥ स्वयंतपःस्व
रूपश्चसर्वरूपश्चसर्वतः ॥ १५ ॥ सर्वाधारंसर्वबीजंकर्मतत्कर्मणांफलम् ॥ तेषांचफलदातारंतद्बीजंक्षयकारणम् ॥ १६ ॥ स्वयंतेजःस्व
रूपंचभक्तानुग्रहविग्रहम् ॥ सेवाध्यानंनघटतेभक्तानांविग्रहंविना ॥ १७ ॥ तत्तेजोमण्डलाकारंसूर्य्यकोटिसमप्रभम् ॥ अतीवकमनीयंच
रूपतत्रमनोहरम् ॥ १८ ॥ नवीननीरदश्यामंशरत्पङ्कजलोचनम् ॥ शरत्पार्वणचन्द्रास्यमीषद्धास्यसमन्वितम् ॥ १९ ॥ कोटिकन्दर्पला
वण्यंलीलाधाममनोहरम् ॥ चन्दनोक्षितसर्वाङ्गंरत्नभूषणभूषितम् ॥ २० ॥ द्विभुजंमुरलीहस्तंपीतकौशेयवाससम् ॥ किशोरवयसं
शान्तंराधाकान्तमनन्तकम् ॥ २१ ॥ गोपाङ्गनापरिवृतंकुत्रचिन्निर्जनेवने ॥ कुत्रचिद्रासमध्यस्थंराधयापरिषेवितम् ॥ २२ ॥ कुत्रचि
द्गोपवेषंचवेष्टितंगोपबालकैः ॥ शतशृङ्गाचलोत्कृष्टेरम्येवृन्दावनेवने ॥ २३ ॥ निकरंकामधेनूनांरक्षन्तंशिशुरूपिणम् ॥ गोलोके
विरजातीरेपारिजातवनेवने ॥ २४ ॥ वेणुंक्वणन्तंमधुरंगोपीसम्मोहकारणम् ॥ निरामयेचवैकुंठेकुत्रचिच्चचतुर्भुजम् ॥ २५ ॥ लक्ष्मी
कान्तंपार्षदैश्चसेवितंचचतुर्भुजैः ॥ कुत्रचित्स्वांशरूपेणजगतांपालनायच ॥ २६ ॥ श्वेतद्वीपेविष्णुरूपंपद्मयापरिषेवितम् ॥ कुत्रचित्स्वां
शकलयाब्रह्माण्डेब्रह्मरूपिणम् ॥ २७ ॥ शिवस्वरूपंशिवदंस्वांशेनशिवरूपिणम् ॥ स्वात्मनःषोडशांशेनसर्वाधारंपरात्परम् ॥ २८ ॥
स्वयंमहद्विराड्रूपंविश्वौघंयस्यलोमसु ॥ लीलयास्वांशकलयाजगतांपालनायच ॥ २९ ॥ नानावतारंबिभ्रन्तंबीजंतेषांसनातनम् ॥ वस
न्तंकुत्रचित्सन्तंयोगिनांहृदयेसताम् ॥ ३० ॥ प्राणरूपंप्राणिनांचपरमात्मानमीश्वरम् ॥ तंचस्तोतुमशक्ताहमबलानिर्गुणंविभुम् ॥ ३१ ॥
निर्लक्ष्यंचनिरीहंचसारंवाङ्मनसोःपरम् ॥ यंस्तोतुमक्षमोऽनन्तःसहस्रवदनेनच ॥ ३२ ॥ पञ्चवक्त्रश्चतुर्वक्त्रोगजवक्त्रःषडाननः ॥ यंस्तो
तुंनक्षमामायामोहितायस्यमायया ॥ ३३ ॥ यंस्तोतुंनक्षमाश्रीश्चजडीभूतासरस्वती ॥ वेदानशक्तायंस्तोतुंकोवाविद्वांश्चवेदवित् ॥ ३४ ॥

किंस्तौमितमनीहंचशोकार्त्तास्त्रीपरात्परम् ॥ इत्युक्त्वासाचगान्धर्वीविररामरुरोदच ॥ ३५ ॥ कृपानिधिंप्रणनामभयार्ताचपुनः
पुनः ॥ कृष्णश्चशक्तिभिःसार्द्धमधिष्ठानंचकारह ॥ ३६ ॥ भर्तुरस्यान्तरेतस्याः परमात्मानिराकृतिः ॥ उत्थायशीघ्रंवीणांचधृत्वास्ना
त्वाचवाससी ॥ ३७ ॥ प्रणनाम[1]देवसंघंब्राह्मणंपुरतःस्थितम् ॥ नेदुर्दुन्दुभयोदेवाःपुष्पवृष्टिं[2]चचक्रिरे ॥ ३८ ॥ दृष्ट्वाचोपरिदम्पत्योःप्रद
दुःपरमाशिषम् ॥ गन्धर्वोदेवपुरतोननर्त्तचजगौक्षणम् ३९ ॥ जीवितंपुरतःप्रापदेवानांचवरेणच ॥ जगामपत्न्यासार्द्धंचपित्रामात्रा
चहर्षितः ॥ ४० ॥ उपबर्हणगन्धर्वोगन्धर्वनगरंपुनः ॥ मालावतीरत्नकोटिंधनानिविविधानिच ५ ४१ ॥ प्रददौब्राह्मणेभ्यश्चभो
जयामासतान्सती ॥ वेदांश्चपाठयामासकारयामासमङ्गलम् ॥ ४२ ॥ महोत्सवञ्चविविधंहरेर्नामैकमङ्गलम् ॥ जग्मुर्देवाश्चस्वस्था
नंविप्ररूपीहरिःस्वयम् ॥ ४३ ॥ एतत्तेकथितंसर्वंस्तवराजश्चशौनक ॥ इदंस्तोत्रंपुण्यरूपंपूजाकालेतुयःपठेत् ॥ ४४ ॥ हरिभक्तिं
हरेर्दास्यंलभतेवैष्णवोजनः ॥ वरार्थी यः पठेद्भक्त्या चास्तिकःपरमास्थया ॥ ४५ ॥ धर्मार्थकाममोक्षाणांनिश्चितंलभतेफलम् ॥
विद्यार्थीलभतेविद्यांधनार्थीलभतेधनम् ॥ ४६ ॥ भार्य्यार्थीलभतेभार्य्यांपुत्रार्थीलभतेसुतम् ॥ धर्मार्थीलभतेधर्मंयशोऽर्थीलभतेयशः॥
॥ ४७ ॥ भ्रष्टराज्योलभेद्राज्यंप्रजाभ्रष्टःप्रजांलभेत् ॥ रोगार्त्तोमुच्यतेरोगाद्बद्धोमुच्येतबन्धनात् ॥ ४८ ॥ भयान्मुच्येतभीतस्तुधनं
नष्टधनोलभेत ॥ दस्युग्रस्तोमहारण्येहिंस्रजन्तुसमन्वितः ॥ दावाग्निदग्धोमुच्येतनिमग्नश्चजलार्णवे ॥ ४९ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापु
राणेब्रह्मखण्डेगन्धर्वजीवदानेमहापुरुषस्तोत्रप्रणयनंनामाष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥ ॥ छ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ मालावतीधनंदत्त्वा
ब्राह्मणेभ्यःप्रहर्षिता ॥ चकारविविधंवेशंस्वात्मनःस्वामिनःकृते ॥ १ ॥ भर्त्तुश्चकारशुश्रूषांपूजांचसमयोचिताम् ॥ तेनसार्द्धंसुर
सिकारेमेसासुचिरंमुदा ॥ २ ॥ महापुरुषस्तोत्रंचपूजांचकवचंमनुम् ॥ विस्मृतंबोधयामासस्वयंरहसिसुव्रता ॥ ३ ॥ पुरादत्तंवसि
ष्ठेनस्तोत्रपूजादिकंहरेः ॥ गन्धर्वायचमालत्यैमन्त्रमेकंचपुष्करे ॥ ४ ॥ विस्मृतंस्तोत्रकवचंवसिष्ठश्चकृपानिधिः ॥ गन्धर्वराजंरहसि

१ प्रणेमुर्देवसंघाश्चेतिपाठः । २ पुष्पवृष्टिमुचोदिवीतिपाठः ।

बोधयामा... ॥ ५ ॥ एवंचकारराज्यंचकुबेरभवनोपमे ॥ आश्रमेपरमानन्दोगन्धर्वोबान्धवैः सह ॥ ६ ॥ यथातथागताभि
श्चस्त्रीभिरन्याभिरेवच ॥ आगत्यताभिःस्वस्वामीसंप्राप्तःपरयामुदा ॥ ७ ॥ ॥ शौनकउवाच ॥ ॥ किंस्तोत्रंकवचंविष्णोर्मन्त्र
पूजाविधिःपुरा ॥ दत्तोविशिष्टस्ताभ्यांचतंभवान्वक्तुमर्हति ॥ ८ ॥ द्वादशाक्षरमन्त्रंचशूलिनःकवचादिकम् ॥ दत्तंगन्धर्वराजायवसिष्ठेन
चकिंपुरा ॥ ९ ॥ तदपिब्रूहिहेसौतेश्रोतुंकौतूहलंमम ॥ शङ्करस्तोत्रकवचंमन्त्रंदुर्गतिनाशनम् ॥ १० ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥
तुष्टावयेनस्तोत्रेणमालतीपरमेश्वरम् ॥ तदेवस्तोत्रंदत्तंचमन्त्रंचकवचंशृणु ॥ ११ ॥ ॐनमोभगवतेरासमण्डलेशायस्वाहा ॥
इदंमन्त्रंकल्पतरुंप्रददौषोडशाक्षरम् ॥ १२ ॥ पुरादत्तंकुमारायब्रह्मणापुष्करेहरेः ॥ पुरादत्तंचकृष्णेनगोलोके शङ्करायच ॥ १३ ॥
ध्यानञ्चविष्णोर्वेदोक्तंशाश्वतंसर्वदुर्लभम् ॥ मूलेनसर्वंदेयंचनैवेद्यादिकमुत्तमम् ॥ १४ ॥ अतीवगुप्तंकवचंपितुर्वक्त्रान्मयाश्रुतम् ॥ पित्रेद
त्तंपुराविप्रगंगायांशूलिनाध्रुवम् ॥ १५ ॥ शूलिनेब्रह्मणेदत्तंगोलोकेरासमण्डले ॥ धर्मायगोपीकान्तेनकृपयापरमाद्भुतम् ॥ १६ ॥
॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ राधाकान्तमहाभागकवचंयत्प्रकाशितम् ॥ ब्रह्माण्डपावनंनामकृपयाकथयप्रभो ॥ १७ ॥ मांमहेशंचधर्मंचभक्तंचभ
क्तवत्सल ॥ त्वत्प्रसादेनपुत्रेभ्योदास्यामिभक्तिसंयुतः ॥ १८ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ शृणुवक्ष्यामिब्रह्मेशधर्मेदंकवचंपरम् ॥ अहं
दास्यामियुष्मभ्यंगोपनीयंसुदुर्लभम् ॥ १९ ॥ यस्मैकस्मैनदातव्यंप्राणतुल्यंममैवहि ॥ यत्तेजोममदेहेऽस्तितत्तेजःकवचेऽपिच ॥ २० ॥
कुरुसृष्टिमिमंधृत्वाधातात्रिजगतांभव ॥ संहर्त्ताभवहेशम्भोममतुल्योभवेभव ॥ २१ ॥ हेधर्मत्वमिमंधृत्वाभवसाक्षीचकर्मणाम् ॥
तपसांफलदातारोयूयंभवतमद्वरात् ॥ २२ ॥ ब्रह्माण्डपावनस्यास्यकवचस्यहरिःस्वयम् ॥ ऋषिश्छन्दश्चगायत्रीदेवोऽहंजगदीश्वरः ॥
॥ २३ ॥ धर्मार्थकाममोक्षेषुविनियोगःप्रकीर्त्तितः ॥ त्रिलक्षवारपठनात्सिद्धिदंकवचंविधे ॥ २४ ॥ योभवेत्सिद्धकवचोममतुल्योभवे
त्तुसः ॥ तेजसासिद्धियोगेनज्ञानेनविक्रमेणच ॥ २५ ॥ प्रणवोमेशिरःपातुनमोरामेश्वरायच ॥ भालंपायान्नेत्रयुग्मंनमोराधेश्वरायच ॥
॥ २६ ॥ कृष्णःपायाच्छ्रोत्रयुग्मं हे हरेघ्राणमेवच ॥ जिह्विकांवह्निजायातुकृष्णायेतिचसर्वतः ॥ २७ ॥ श्रीकृष्णायस्वाहेतिचकण्ठंपातुष

ड्क्षरः ॥ ह्रींकृष्णायनमोवक्रंक्लींपूर्वश्चभुजद्वयम् ॥ २८ ॥ नमोगोपांगनेशायस्कन्धावष्टाक्षरोऽवतु ॥ दन्तपंक्तिमोष्ठयुग्मंनमोगोपीश्वरा
यच ॥ २९ ॥ ॐनमोभगवतेरासमण्डलेशायस्वाहा ॥ स्वयंवक्षःस्थलंपातुमन्त्रोऽयंषोडशाक्षरः ॥ ३० ॥ ऐंकृष्णायस्वाहेतिचकर्णयुग्मंस
दाऽवतु ॥ ॐविष्णवेस्वाहेतिचकपोलंसर्वतोऽवतु ॥ ३१ ॥ ॐहरयेनमइतिपृष्ठंपादंसदाऽवतु ॥ ॐगोवर्द्धनधारिणेस्वाहासर्वशरीरकम् ॥
॥ ३२ ॥ प्राच्यांमांपातुश्रीकृष्णआग्नेय्यांपातुमाधवः ॥ दक्षिणेपातुगोपीशोनैर्ऋत्यांनन्दनन्दनः ॥ ३३ ॥ वारुण्यांपातुगोविन्दोवायव्यांरा
धिकेश्वरः ॥ उत्तरेपातुरासेशऐशान्यामच्युतःस्वयम् ॥ ३४ ॥ सततंसर्वतःपातुपरोनारायणःस्वयम् ॥ इतितेकथितंब्रह्मन्कवचंपरमाद्भु
तम् ॥ ३५ ॥ ममजीवनतुल्यंवयुष्मभ्यंदत्तमेवच ॥ अश्वमेधसहस्राणिवाजपेयशतानिच ॥ कलांनार्हन्तितान्येवकवचस्यैवधारणात् ॥ ३६ ॥
गुरुमभ्यर्च्यविधिवद्वस्त्रालङ्कारचन्दनैः ॥ स्नात्वातंचमनस्कृत्यकवचंधारयेत्सुधीः ॥ ३७ ॥ कवचस्यप्रसादेनजीवन्मुक्तोभवेन्नरः ॥ यदि
स्यात्सिद्धकवचोविष्णुरेवभवेद्द्विज ॥ ३८ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ शिवस्यकवचंस्तोत्रंश्रूयतामितिशौनक ॥ वशिष्ठेनचयद्दत्तंगन्धर्वा
यचयोमतुः ॥ ३९ ॥ ॐनमोभगवतेशिवायस्वाहेतिचमतुः ॥ दत्तोवशिष्ठेनपुरापुष्करेकृपयाविभो ॥ ४० ॥ अयंमन्त्रोरावणायप्रदत्तो
ब्रह्मणापुरा ॥ स्वयंशम्भुश्चबाणायतथादुर्वाससेपुरा ॥ ४१ ॥ मूलेनसर्वंदेयंचनैवेद्यादिकमुत्तमम् ॥ ध्यायेन्नित्यादिकंध्यानंवेदोक्तंसर्वस
म्मतम् ॥ ४२ ॥ ॐनमोमहादेवाय ॥ ॥ बाणासुरउवाच ॥ ॥ महेश्वरमहाभागकवचंयत्प्रकाशितम् ॥ संसारपावनंनामकृपयाकथ
यप्रभो ॥ ४३ ॥ ॥ महेश्वरउवाच ॥ ॥ शृणुवक्ष्यामिहेवत्सकवचंपरमाद्भुतम् ॥ अहंतुभ्यंप्रदास्यामिगोपनीयंसुदुर्लभम् ॥ ४४ ॥
पुरादुर्वाससेदत्तंत्रैलोक्यविजयायच ॥ ४५ ॥ ममैवेदंचकवचंभक्त्यायोधारयेत्सुधीः ॥ जेतुंशक्नोतित्रैलोक्यंभगवन्नवलीलया ॥ ४६ ॥
संसारपावनस्यास्यकवचस्यप्रजापतिः ॥ ऋषिश्छन्दश्चगायत्रीदेवोऽहंचमहेश्वरः ॥ धर्मार्थकाममोक्षेषुविनियोगःप्रकीर्त्तितः ॥ ४७ ॥
पंचलक्षजपेनैवसिद्धिदंकवचंभवेत् ॥ योभवेत्सिद्धकवचोममतुल्योभवेद्भुवि ॥ तेजसासिद्धियोगेनतपसाविक्रमेणच ॥ ४८ ॥ शम्भुर्मे
मस्तकंपातुमुखंपातुमहेश्वरः ॥ दन्तपंक्तिंनीलकण्ठोऽप्यधरोष्ठंहरःस्वयम् ॥ ४९ ॥ कण्ठंपातुचन्द्रचूडःस्कन्धौवृषभवाहनः ॥ वक्षःस्थलंनी

लकण्ठःपातुपृष्ठादिगम्बरः ॥५०॥ सर्वांगंपातुविश्वेशःसर्वदिक्षुचसर्वदा ॥ स्वप्नेजागरणेचैवस्थाणुर्मेपातुसन्ततम् ॥५१॥ इतितेकथितं
बाणकवचंपरमाद्भुतम् ॥ यस्मैकस्मैनदातव्यंगोपनीयंप्रयत्नतः ॥ ५२ ॥ यत्फलंसर्वतीर्थानांस्नानेनलभतेनरः ॥ तत्फलंलभतेनूनंकव
चस्यैवधारणत् ॥ ५३ ॥ इदंकवचमज्ञात्वाभजेन्मांयःसुमन्दधीः ॥ शतलक्षप्रजप्तोऽपिनमन्त्रःसिद्धिदायकः ॥ ५४ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥
इदंचकवचंप्रोक्तंस्तोत्रंचशृणुशौनक ॥ मन्त्रराजःकल्पतरुर्वशिष्ठोदत्तवान्पुरा ॥ ५५ ॥ ॐनमःशिवाय ॥ ॥ बाणासुरउवाच ॥ ॥
वन्देसुराणांसारंचसुरेशंनीललोहितम् ॥ योगीश्वरंयोगबीजंयोगिनांचगुरोर्गुरुम् ॥५६॥ ज्ञानानन्दंज्ञानरूपंज्ञानबीजंसनातनम् ॥ तप
सांफलदातारंदातारंसर्वसम्पदाम् ॥ ५७ ॥ तपोरूपंतपोबीजंतपोधनधनंवरम् ॥ वरंवरेण्यंवरदमीड्यंसिद्धगणैर्वरैः ॥ ५८ ॥ कारणंभु
क्तिमुक्तीनांनरकार्णवतारणम् ॥ आशुतोषंप्रसन्नास्यंकरुणामयसागरम् ॥ ५९ ॥ हिमचन्दनकुन्देन्दुकुमुदाम्भोजसन्निभम् ॥ ब्रह्मज्यो
तिःस्वरूपञ्चभक्तानुग्रहविग्रहम् ॥ ६० ॥ विषयाणांविभेदेनबिभ्रतंबहुरूपकम् ॥ जलरूपमग्निरूपमाकाशरूपमीश्वरम् ॥ ६१ ॥ वायुरूपंच
न्द्ररूपंसूर्य्यरूपंमहत्प्रभुम् ॥ आत्मनःस्वपदंदातुंसमर्थमवलीलया ॥ ६२ ॥ भक्तजीवनमीशंचभक्तानुग्रहकातरम् ॥ वेदानशक्तायंस्तो
तुंकिमहंस्तौमितंप्रभुम् ॥ ६३ ॥ अपरिच्छिन्नमीशानमहोवाङ्मनसोःपरम् ॥ व्याघ्रचर्माम्बरधरंवृषभस्थंदिगम्बरम् ॥ त्रिशूलप
ट्टिशधरंसस्मितंचन्द्रशेखरम् ॥ ६४ ॥ इत्युक्तास्तवराजेननित्यंबाणःसुसंयतः ॥ प्राणमच्छङ्करंभक्त्यादुर्वासाश्चमुनीश्वरः ॥ ६५ ॥
इदंदत्तंवसिष्ठेनगन्धर्वायपुरामुने ॥ कथितंचमहास्तोत्रंशूलिनःपरमाद्भुतम् ॥ ६६ ॥ इदंस्तोत्रंमहापुण्यंपठेद्भक्त्याचयोनरः ॥
स्नानस्यसर्वतीर्थानांफलमाप्नोतिनिश्चितम् ॥ ६७ ॥ अपुत्रोलभतेपुत्रंवर्षमेकंशृणोतियः ॥ संयतश्चहविष्याशीप्रणम्यशङ्करं
गुरुम् ॥ ६८ ॥ गलत्कुष्ठीमहाशूलीवर्षमेकंशृणोतियः ॥ अवश्यंमुच्यतेरोगाद्व्यासवाक्यमितिश्रुतम् ॥ ६९ ॥ कारागारेऽ
पिबद्धोयोनैवप्राप्नोतिनिर्वृतिम् ॥ स्तोत्रंश्रुत्वामासमेकंमुच्यतेबन्धनाद्ध्रुवम् ॥ ७० ॥ भ्रष्टराज्योलभेद्राज्यंभक्त्यामासंशृणोति
यः ॥ मासंश्रुत्वासंयतश्चलभेद्भ्रष्टधनोधनम् ॥ ७१ ॥ यक्ष्मग्रस्तोवर्षमेकमास्तिकोयःशृणोतिचेत् ॥ निश्चितंमुच्यतेरोगा

च्छङ्करस्यप्रसादतः ॥ ७२ ॥ यःशृणोतिसदाभक्त्यास्तवराजमिमंद्विज ॥ तस्यासाध्यंत्रिभुवनेनास्तिकिंचिच्चशौनक ॥ ७३ ॥
कदाचिद्बन्धुविच्छेदोनभवेत्तस्यभारते ॥ अचलंपरमैश्वर्य्यंलभतेनात्रसंशयः ॥ ७४ ॥ सुसंयतोऽतिभक्त्याचमासमेकंशृणोतियः ॥
अभार्य्योलभतेभार्य्यांसुविनीतांसतींवराम् ॥ ७५ ॥ महामूर्खश्चदुर्मेधामासमेकंशृणोतियः ॥ बुद्धिंविद्यांचलभतेगुरूपदेशमात्रतः ॥
॥ ७६ ॥ कर्मदुःखीदरिद्रश्चमासंभक्त्याशृणोतियः ॥ ध्रुवंवित्तंभवेत्तस्यशङ्करस्यप्रसादतः ॥ ७७ ॥ इहलोकेसुखंभुक्त्वाकृत्वाकीर्त्तिंसुदु
र्लभाम् ॥ नानाप्रकारधर्मंश्चयात्यन्तेशङ्करालयम् ॥ ७८ ॥ पार्षदप्रवरोभूत्वासेवतेतत्रशङ्करम् ॥ यःशृणोतित्रिसन्ध्यंचनित्यंस्तोत्र
मनुत्तमम् ॥ ७९ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेब्रह्मखण्डेसौतिशौनकसंवादेविष्णुशङ्करस्तोत्रकथनंनामैकोनविंशोऽध्यायः ॥ १९ ॥
॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ मुदामालावतीसार्द्धंगन्धर्वश्चोपबर्हणः ॥ रेमेकालावशेषश्चताभिश्चनिर्जनेवने ॥ १ ॥ गन्धर्वराजोमुमुदेपुत्र
दारादिभिःसह ॥ नानाविधंक्रतुवरंमहत्पुण्यंचकारह ॥२॥ राजत्वंबुभुजेराजाकुबेरभवनोपमे ॥ रेमेसुशीलयासार्द्धंस्थिरयौवनयुक्तया ॥
॥ ३ ॥ गन्धर्वराजःकालेचगङ्गातीरेमनोहरे ॥ पत्न्यासार्द्धमसूंस्त्यक्त्वावैकुण्ठञ्चययौमुदा ॥ ४ ॥ शैवःशिवप्रसादेनपुत्रस्यविष्णु
सेवया ॥ बभूवदासोवैकुण्ठेविष्णोःश्यामचतुर्भुजः ॥ ५ ॥ कृत्वापित्रोश्चसत्कारंगन्धर्वश्चोपबर्हणः ॥ ब्राह्मणेभ्योददौविप्रधनानिविविधि
धानिच ॥ ६ ॥ कालेस्वयंब्रह्मशापात्प्राणांस्त्यक्त्वाविचक्षणः ॥ सजज्ञेवृषलीगर्भेब्रह्मबीजेनशौनक ॥ ७ ॥ मालावतीवह्निकुण्डेपुष्करे
भारतेभुवि ॥ कृत्वातुवाञ्छितंकामंप्राणांस्तत्याजसासती ॥ ८ ॥ सृंजयस्यतुपत्न्यांचमनुवंशोद्भवस्यच ॥ जज्ञेनृपस्यसाध्वीसापुण्या
जातिस्मरावरा ॥ ९ ॥ उपबर्हणगन्धर्वःपतिर्मेभवितेतिच ॥ इतिकामाकामुकीसासुन्दरीसुन्दरीवरा ॥ १० ॥ ॥ शौनकउवाच ॥ ॥
ब्रह्मवीर्य्याच्छूद्रपत्न्यांगन्धर्वश्चोपबर्हणः ॥ जातःकेनप्रकारेणतद्भवान्वक्तुमर्हति ॥ ११ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ कान्यकुब्जेचदेशेच
द्रुमिलोनामराजकः ॥ कलावतीतस्यपत्नीवन्ध्याचापिपतिव्रता ॥ १२ ॥ स्वामिदोषेणसावन्ध्याकालेचभर्तुराज्ञया ॥ उपतस्थेवनेघो
रेनारदंक[illegible]म ॥ १३ ॥ ध्यायमानंचश्रीकृष्णंज्वलन्तंब्रह्मतेजसा ॥ तस्थौसुवेशंकृत्वासाध्यानान्तंचमुनेःपुरः ॥१४॥ ग्रीष्म

मध्याह्न[illegible]भातुल्यनतेजसा ॥ तपन्तंदूरतोऽप्येवंसमीपंगन्तुमक्षमा ॥ १५ ॥ ध्यानान्तेचमुनिश्रेष्ठः परःकृष्णपरायणः ॥ ददर्श
पुरतोदूरेसुन्दरींस्थिरयौवनाम् ॥ १६ ॥ चारुचम्पकवर्णाभांशरत्पङ्कजलोचनाम् ॥ शरत्पार्वणचन्द्रास्यांरत्नभूषणभूषिताम् ॥ १७ ॥
बृहन्नितम्बभारार्त्तांपीनश्रोणिपयोधराम् ॥ शोभितांपीतवस्त्रेणसस्मितांरक्तलोचनाम् ॥ १८ ॥ मोहितांमुनिरूपेणकामबाणप्रपीडि
ताम् ॥ दर्शयन्तींस्तनश्रोणिंमैथुनासक्तचेतसा ॥ १९ ॥ सिन्दूरबिन्दुभूषाढ्यांसुचारुकज्जलोज्ज्वलाम् ॥ पदालक्तकशोभाढ्यांरूपेणै
वयथोर्वशीम् ॥ २०॥ मुनिःपप्रच्छदृष्ट्वातांकात्वंकामिनिनिर्जने ॥ कस्यपत्नीकथंवात्रसत्यंब्रूहिचपुंश्चलि ॥ २१ ॥ मुनेश्चवचनंश्रुत्वा
कम्पिताचकलावती ॥ उवाचविनयेनैवक्तत्वाचश्रीहरिंहृदि ॥ २२ ॥ ॥ कलावत्युवाच ॥ ॥ गोपिकाहंद्विजश्रेष्ठद्रुमिलस्यचका
मिनी ॥ पुत्रार्थिनीचागताहंत्वन्मूलंभर्त्तुराज्ञया ॥ २३ ॥ वीर्य्याधानंकुरुमयिस्त्रीनोपेक्ष्याह्युपस्थिता ॥ तेजीयसांनदोषायवह्नेःसर्व
भुजोयथा ॥ २४ ॥ वृषलीवचनंश्रुत्वाचुकोपमुनिसत्तमः ॥ उवाचनीत्यंसत्यञ्चकोपप्रस्फुरिताधरः ॥ २५ ॥ ॥ काश्यपउवाच ॥ ॥
यःस्वलक्ष्मीञ्चभोगार्हांपरायदातुमिच्छति ॥ तंसात्यजतिमूढञ्चवेदवादइतिध्रुवम् ॥२६॥ नत्वंद्रुमिलभोगार्हापुनरेवभविष्यसि ॥ विरक्ते
नस्वयंत्यक्तानगृह्णातिचत्वांपुनः ॥ २७ ॥ यःशूद्रपत्नींगृह्णातिब्राह्मणोज्ञानदुर्बलः ॥ सचण्डालोभवेत्सत्यंनकर्मार्होद्विजातिषु ॥२८॥
पितृश्राद्धेचयज्ञेचशिलास्पर्शेसुरार्चने ॥ नाधिकारश्चतस्यैवमित्याहकमलोद्भवः ॥२९॥ कुम्भीपाकंस्वयंयातिपातयित्वाचपूरुषान् ॥
मातामहान्स्वात्मनश्चदशपूर्वान्दशापरान् ॥ ३० ॥ तत्तर्पणंमूत्रमेवपिण्डंसद्यःपुरीषकम् ॥ शालग्रामस्यतत्स्पर्शेचोपवासस्त्रिरात्रकम् ॥
॥ ३१ ॥ तदिष्टदेवोगृह्णातिननैवेद्यंनतज्जलम् ॥ संन्यासिनांब्राह्मणानांतदन्नञ्चपुरीषवत् ॥ ३२ ॥ कुम्भीपाकेपच्यतेसशक्रान्तंयाव
देवहि ॥ एकविंशतिपुरुषैः सार्द्धंसत्यञ्चपुंश्चलि ॥ ३३ ॥ पत्रोच्छिष्टञ्चयोभुङ्क्तेशूद्राणांब्राह्मणाधमः ॥ तत्तुल्योऽधरभोजीचैवेत्याङ्गिर
सभाषितम् ॥ ३४ ॥ शूद्रोवायदिगृह्णातिब्राह्मणींज्ञानदुर्बलः ॥ सपच्यतेकालसूत्रेयावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ ३५ ॥ अष्टादशेन्द्रावच्छिन्नं
कालंचकालसूत्रके ॥ ब्राह्मणीपच्यतेतत्रभक्षिताक्रिमिभिर्ध्रुवम् ॥३६॥ ततश्चण्डालयोनौचलब्ध्वाजन्मचब्राह्मणी ॥ शूद्रश्चकुष्ठीभवति

ज्ञातिभिःपरिवर्जितः ॥ ३७ ॥ इत्युक्त्वाचमुनिश्रेष्ठोविररामचशौनक ॥ वृषलीतत्पुरस्तस्थौशुष्ककण्ठौष्ठतालुका ॥ ३८ ॥ एतस्मि
न्नन्तरेतेनपथायातिचमेनका ॥ तस्याऊरुंस्तनंदृष्ट्वामुनेर्वीर्य्यंपपातह ॥ ३९ ॥ ऋतुस्नाताचवृषलीपीत्वातत्क्षणंमुदा ॥ मुनिंप्रणम्यप्र
हृष्टाप्रययौभर्तुरन्तिकम् ॥ ४० ॥ गत्वाप्रणम्यद्रुमिलंकान्ताकान्तंमनोहरम् ॥ सर्वंनिवेदयामासवृत्तांतंगर्भहेतुकम् ॥४१॥ कलावती
वचःश्रुत्वाप्रहृष्टवदनेक्षणः ॥ उवाचकान्तांमधुरंपरिणामसुखावहम् ॥ ४२ ॥ ॥ द्रुमिलउवाच ॥ ॥ विप्रस्यवीर्यंत्वद्गर्भेवैष्णवस्यमहा
त्मनः ॥ वैष्णवोभविताबालस्त्वंचभाग्यवतीसती ॥४३॥ यद्गर्भेवैष्णवोजातोयस्यवीर्य्येणवासति ॥ तयोर्यातिचवैकुण्ठंपुरुषाणांशतं
शतम् ॥ ४४ ॥ तौचविष्णुविमानेनसद्रत्ननिर्मितेनच ॥ यातौवैकुण्ठनगरंजन्ममृत्युजराहरम् ॥ ४५ ॥ कस्यचिद्ब्राह्मणस्यैवगे
हंगच्छशुभानने ॥ पश्चान्ममान्तिकंभद्रेयास्यसीतिहरेःपुरम् ॥ ४६ ॥ इत्युक्त्वागोपराजश्चस्नात्वाकृत्वातुतर्पणम् ॥ संपूज्याभीष्टदेवञ्च
ब्राह्मणेभ्योधनंददौ ॥ ४७ ॥ अश्वानांचचतुर्लक्षंगजानांलक्षमेवच ॥ शतंमत्तगजेन्द्राणांब्राह्मणेभ्योददौमुदा ॥ ४८ ॥ उच्चैःश्रवःप
ञ्चलक्षंरथानांचसहस्रकम् ॥ शकटानांत्रिलक्षञ्चब्राह्मणेभ्योददौमुदा ॥ ४९ ॥ गवांद्वादशलक्षंचमहिषाणांत्रिलक्षकम् ॥ त्रिलक्षंरा
जहंसानांब्राह्मणेभ्योददौमुदा ॥ ५० ॥ पारावतानांलक्षञ्चशुकानांचशतंमुने ॥ लक्षंचदासदासीनांब्राह्मणेभ्योददौमुदा ॥ ५१ ॥
ग्रामाणांचसहस्रञ्चनगराणांशतंशतम् ॥ धान्यतण्डुलशैलंचब्राह्मणेभ्योददौमुदा ॥ ५२ ॥ शतकोटिंसुवर्णानांरत्नानांचसहस्रकम् ॥
मुद्राणांकोटिकलशंब्राह्मणेभ्योददौमुदा ॥ ५३ ॥ ददौतैजसपात्राणांभूषणानामसंख्यकम् ॥ तांस्त्रियंरत्नभूषाढ्यांब्राह्मणेभ्योददौमुदा
॥ ५४ ॥ राज्यंदत्त्वामहाराजोऽप्यन्तर्बाह्येहरिंस्मरन् ॥ जगामबदरींगोपोमनोगामीमुदान्वितः ॥ ५५ ॥ तत्रमासंतपःकृत्वागङ्गा
तीरेमनोहरे ॥ प्राणांस्तत्याजयोगेनसद्योदृष्टोमहर्षिभिः ॥ ५६ ॥ सचविष्णुविमानेनरत्नेंद्रनिर्मितेनच ॥ संयुक्तोविष्णुदूतैश्चवैकुण्ठं
चजगामह ॥ ५७ ॥ तत्रप्रापहरेर्दास्यंहरिदासोबभूवसः ॥ वृत्तान्तश्चकलावत्याःश्रूयतामितिशौनक ॥ ५८ ॥ गतेकलावतीनाथे
उच्चैश्चप्ररु[illegible] ॥ [illegible]हौप्राणांस्त्यक्तुकामाब्राह्मणेनैवरक्षिता ॥ ५९ ॥ ब्राह्मणोमातरित्युक्त्वातांगृहीत्वामुदान्वितः ॥ जगामरत्नपूर्णंच

स्वगेहेचंदक्ष[illegible] ॥ ६० ॥ साविप्रगेहेसाध्वींचसुषावतनयंवरम् ॥ तप्तकांचनवर्णाभंज्वलन्तंब्रह्मतेजसा ॥ ६१ ॥ तत्रस्थायोषितः
सर्वाददृशुर्बालकंशुभम् ॥ ग्रीष्ममध्याह्नमार्तण्डजिततंब्रह्मतेजसा ॥ ६२ ॥ कामदेवाधिकंरूपेचन्द्राधिकशुभाननम् ॥ शरत्पार्वणच
न्द्रास्यंशरत्पङ्कजलोचनम् ॥ ६३ ॥ हस्तपादादिवलितंसुकपोलंमनोहरम् ॥ पद्मचक्राङ्कितंपादपद्मंवाऽतुलमुज्ज्वलम् ॥ ६४ ॥
करयुग्मंवातुलंचरुदन्तंचस्तनार्थिनम् ॥ योषितोबालकंदृष्ट्वाप्रययुःस्वाश्रमंमुदा ॥ ६५ ॥ पुत्रदारयुतोविप्रःप्रहृष्टश्चननर्तह ॥ सबालो
ववृधेतत्रशुक्लपक्षेयथाशशी ॥ ६६ ॥ पुपोषब्राह्मणस्तांचसपुत्रांचयथासुताम् ॥ ६७ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेब्रह्मखण्डेसौतिशौन
कसंवादेउपबर्हणजन्मकथनंनामविंशोऽध्यायः ॥ २० ॥ ॥ छ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ बभूवकालेबालश्चक्रमेणपञ्चहायनः ॥
जातिस्मरोज्ञानयुक्तःपूर्वमन्त्रस्मृतःसदा ॥ १ ॥ गीयतेसततंकृष्णयशोनामगुणादिकम् ॥ क्षणंरोदितिनृत्येनपुलकाञ्चितविग्रहः ॥ २ ॥
कृष्णसम्बन्धिनींगाथांशृणोतियत्रतत्रवै ॥ तत्सम्बन्धिपुराणञ्चतत्रतिष्ठतिबालकः ॥ ३ ॥ धूलिधूसरसर्वांगोधूलिनैवेद्यमीप्सितम् ॥
धूलिषुप्रतिमांकृत्वाधूलिनापूजयेद्धरिम् ॥ ४ ॥ पुत्रमाह्वयतेमाताप्रातराशायचेन्मुने ॥ हरिंसंपूजयामीतिमातरंसंवदेत्पुनः ॥ ५ ॥ ॥
शौनकउवाच ॥ ॥किन्नामबालकस्यास्यजन्मन्यत्रबभूवह ॥ व्युत्पत्त्यासंज्ञयावापितद्भवान्वक्तुमर्हति ॥ ६ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥
अनावृष्ट्यवशेषेचकालेबालोबभूवह ॥ नारंददौजन्मकालेतेनायंनारदाभिधः ॥ ७ ॥ ददातिनारंज्ञानञ्चबालकेभ्यश्चबालकः ॥ जाति
स्मरोमहाज्ञानीतेनायंनारदाभिधः ॥ ८ ॥ वीर्य्येणनारदस्यैवबभूवबालकोमुने ॥ मुनीन्द्रस्यवरेणैवतेनायंनारदाभिधः ॥ ९ ॥ ॥
शौनकउवाच ॥ ॥ शिशुनामचविज्ञातंव्युत्पत्त्याचयथोचितम् ॥ मुनीन्द्रस्यकथंनामनारदश्चेतिमंगलम् ॥ १० ॥ ॥
सौतिरुवाच ॥ ॥ अपुत्रकायविप्रायधर्मपुत्रोनरोमुनिः ॥ ददौपुत्रंकश्यपायतेनायंनारदाभिधः ॥ ११ ॥ ॥ शौनकउवाच ॥ ॥
अधुनानामव्युत्पत्तिःश्रुतासौतेशिशोरपि ॥ शूद्रयोनौब्रह्मपुत्रःकथंसनारदाभिधः ॥ १२ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ कल्पान्तरेब्रह्म
कण्ठाद्बभूवुर्बहवोनराः ॥ नरान्ददौतत्कण्ठश्चतेनतन्नरदंस्मृतम् ॥ १३ ॥ ततोबभूवबालश्चनरदात्कण्ठदेशतः ॥ अतोब्रह्मानामचक्रेना

रदश्चेतिमंगलम् ॥ १४ ॥ साम्प्रतंशिशुवृत्तान्तंसावधानंनिशामय ॥ उपालम्भरहस्येनविशिष्टंकिंप्रयोजनम् ॥ १५ ॥ ववृधेगोपि
काबालोविप्रगेहेदिनेदिने ॥ सपुत्रांपालितांचक्रेब्राह्मणः स्वसुतांयथा ॥ १६ ॥ एतस्मिन्नन्तरेविप्राआययुर्विप्रमन्दिरम् ॥ शिशवःपञ्चव
र्षीयामहातेजस्विनोयथा ॥ १७ ॥ प्रच्छन्नंह्रतवन्तश्चगीष्ममध्याह्नभास्करम् ॥ मधुपर्कादिकंदत्त्वातान्ननामगृहीद्विज ॥ १८ ॥ फलमू
लादिकंकालेचत्वारोमुनिपुङ्गवाः ॥ विप्रदत्तंबुभुजिरेतच्छेषंबुभुजेशिशुः ॥ १९ ॥ चतुर्थकोमुनिस्तस्मैकृष्णमन्त्रंददौमुदा ॥ तेषांदासःस
बभूवद्विजस्यमातुराज्ञया ॥ २० ॥ एकदाशिशुमाताचगच्छन्तीनिशिवर्त्मनि ॥ ममारसर्पदष्टाचतत्क्षणंस्मरतीहरिम् ॥ २१ ॥ सद्योजगा
मवैकुण्ठंविष्णुयानेनसासती ॥ विष्णुपार्षदसंयुक्तासद्रत्ननिर्मितेनच ॥ २२ ॥ प्रातर्बालोद्विजैःसार्धंप्रययौविप्रमन्दिरात ॥ तत्त्वज्ञानंद
दुस्तस्मैब्राह्मणाश्चकृपालवः ॥ २३ ॥ ब्रह्मपुत्राःशिशुंत्यक्त्वास्वस्थानंप्रययुःकिल ॥ महाज्ञानीशिशुस्तस्थौगंगातीरेमनोहरे ॥ २४ ॥
तत्रस्नात्वाविप्रदत्तंविष्णुमंत्रंजजापसः ॥ क्षुत्पिपासारोगशोकहरंवेदेषुदुर्लभम् ॥ २५ ॥ महारण्येचघोरेचअश्वत्थमूलसन्निधौ ॥ कृत्वा
योगासनंतस्थौसुचिरंतत्रबालकः ॥ २६ ॥ ॥ शौनकउवाच ॥ ॥ कंमन्त्रंबालकःप्रापकुमारेणचधीमता ॥ दत्तंपरंश्रीहरेश्च तद्व
वान्वक्तुमर्हति ॥ २७ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ कृष्णेनदत्तोगोलोकेकृपयाब्रह्मणेपुरा ॥ द्वाविंशत्यक्षरोमन्त्रोवेदेषुचसुदुर्लभः ॥ २८ ॥
तच्चब्रह्माददौभक्त्याकुमारायचधीमते ॥ कुमारेणसदत्तश्चमन्त्रश्चशिशवेद्विज ॥ २९ ॥ ॐश्रीनमोभगवतेरासमण्डलेश्वराय ॥ श्रीकृ
ष्णायस्वाहेतिचमन्त्रोऽयंकल्पपादपः ॥ ३० ॥ महापुरुषस्तोत्रञ्चपूर्वोक्तंकवचंचयत् ॥ अस्यौपयौगिकंध्यानंसामवेदोक्तमेवच
॥ ३१ ॥ तेजोमण्डलरूपेचसूर्य्यकोटिसमप्रभे ॥ योगिभिर्वाञ्छितंध्यानेयोगैःसिद्धगणैःसुरैः ॥ ३२ ॥ ध्यायन्तेवैष्णवारूपं तदभ्यन्त
रसन्निधौ ॥ अतीवकमनीयानिर्वचनीयंमनोहरम् ॥ ३३ ॥ नवीनजलदश्यामंशरत्पंकजलोचनम् ॥ शरत्पार्वणचन्द्रास्यंपक्वबिम्बा
धिकाधरम् ॥ ३४ ॥ मुक्तापंक्तिविनिन्दैकदन्तपंक्तिमनोहरम् ॥ सस्मितंमुरलीन्यस्तहस्तावलम्बनेनच ॥ ३५ ॥ कोटिकन्दर्पलावण्यं
लीलाधाममनोहरम् ॥ चन्द्रलक्षप्रभाजुष्टंपुष्टश्रीयुक्तविग्रहम् ॥ ३६ ॥ त्रिभंगभंगिवायुक्तंद्विभुजंपीतवाससम् ॥ रत्नकेयूरवलयरत्ननूपु

रभूषितम् ॥ २७ ॥ रत्नकुण्डलयुग्मेनगण्डस्थलविराजितम् ॥ मयूरपुच्छचूडंचरत्नमालाविभूषितम् ॥ ३८ ॥ शोभितंजानुपर्य्यन्तं मालतीवनमालया ॥ चन्दनोक्षितसर्वांगंभक्तानुग्रहकारकम् ॥ ३९ ॥ मणिनाकौस्तुभेन्द्रेणवक्षस्थलसमुज्ज्वलम् ॥ वीक्षितंगोपिकाभिश्चशश्वद्वीडितलोचनैः ॥ ४० ॥ स्थिरयौवनयुक्ताभिर्वेष्टिताभिश्चसन्ततम् ॥ भूषणैर्भूषिताभिश्चराधावक्षःस्थलस्थितम् ॥४१॥ ब्रह्मविष्णुशिवाद्यैश्चपूजितंवंदितंस्तुतम् ॥ किशोरंराधिकाकान्तंशान्तरूपंपरात्परम् ॥ ४२ ॥ निर्लिप्तंसाक्षिरूपंचनिर्गुणंप्रकृतेःपरम् ॥ ध्यायेत्सर्वेश्वरंतंचपरमात्मानमीश्वरम् ॥ ४३ ॥ इदंतेकथितंध्यानंस्तोत्रंचकवचंमुने ॥ मन्त्रौपयौगिकंसत्यंमन्त्रश्चकल्पपादपः ॥४४॥ साम्प्रतंबालकस्तस्थौध्यानस्थस्तत्रशौनक ॥ दिव्यंवर्षसहस्रंचनिराहारःकृशोदरः ॥ ४५ ॥ शक्तिमान्परिपुष्टश्चसिद्धमन्त्रप्रभावतः ॥ ददर्शबालकोध्यानेदिव्यंलोकंचबालकम् ॥४६॥ रत्नसिंहासनस्थंचरत्नभूषणभूषितम् ॥ किशोरवयसंश्यामंगोपवेशंचसस्मितम् ॥४७॥ गोपैर्गोपांगनाभिश्चवेष्टितंपीतवाससम् ॥ द्विभुजंमुरलीहस्तंचन्दनेनविचर्चितम् ॥ ४८ ॥ ब्रह्मविष्णुशिवाद्यैश्चस्तूयमानंपरात्परम् ॥ दृष्ट्वाचसुचिरंशान्तंशान्तश्चगोपिकासुतः ॥ ४९ ॥ विररामचशोकार्त्तोयदातद्रष्टुमक्षमः ॥ रुरोदाश्वत्थमूलेचनदृष्ट्वाबालकंशिशुः ॥ ५० ॥ बभूवाकाशवाणीतिरुदन्तंबालकंप्रति ॥ सत्यंप्रबोधयुक्तंचहितमेवमिताक्षरम् ॥ ५१ ॥ सकृद्यद्दर्शितंरूपंतदेवनाधुनापुनः ॥ अपिपक्वकषायाणांदुर्दर्शंचकुयोगिनाम् ॥५२॥ एतस्मिन्विग्रहेऽतीतेसंप्राप्तेदिव्यविग्रहे ॥ पुनर्द्रक्ष्यसिगोविन्दंजन्ममृत्युहरंहरिम् ॥५३॥ इति श्रुत्वाबालकश्चविररामसुदान्वितः ॥ कालेतत्याजतीर्थेचतनुंकृष्णंहृदिस्मरन् ॥ ५४ ॥ नेदुर्दुन्दुभयःस्वर्गेपुष्पवृष्टिर्बभूवह ॥ बभूवशापमुक्तश्चनारदश्चमहामुनिः ॥ ५५ ॥ तनुंत्यक्त्वासजीवश्चविलीनोब्रह्मविग्रहे ॥ बभूवप्राक्तनान्नित्यः कालभेदेतिरोहितः ॥ ५६ ॥ आविर्भावस्तिरोभावःस्वेच्छयानित्यदेहिनाम् ॥ जन्ममृत्युजराव्याधिर्भक्तानांनास्तिशौनक ॥ ५७ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणे ब्रह्मखण्डेसौतिशौनकसंवादेनारदशापविमोचनंनामैकाविंशोध्यायः ॥ २१ ॥

॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ कतिकल्पान्तरेऽतीते स्रष्टुःसृष्टिविधौपुनः ॥ मरीचिमिश्रैर्मुनिभिःसार्द्धंकण्ठाद्बभूवसः ॥ १ ॥ विधेर्नरदनाम्नश्चकण्ठदेशाद्बभूवसः ॥ नारदश्चेतिवि

ख्यातोमुनीन्द्रस्तेनहेतुना ॥ २ ॥ यःपुत्रश्वेतसोधातुर्बभूवमुनिपुंगवः ॥ तेनप्रचेताइतिचनामचक्रेपितामहः ॥ ३ ॥ बभूव
धातुर्यःपुत्रःसहसादक्षपार्श्वतः ॥ सर्वकर्मणिदक्षश्चतेनदक्षःप्रकीर्तितः ॥ ४ ॥ वेदेषुकर्दमःशब्दश्छायायांवर्त्ततेस्फुटः ॥ बभूव
कर्दमाद्बालःकर्दमस्तेनकीर्त्तितः ॥ ५ ॥ तेजोभेदेमरीचिश्चवेदेषुवर्त्ततेस्फुटम् ॥ जातः सद्योऽतितेजस्वीमरीचिस्तेनकीर्त्तितः ॥ ६ ॥
क्रतुसंघश्चबालेनकृतोजन्मान्तरेऽधुना ॥ ब्रह्मपुत्रेऽपितन्नामक्रतुरित्यभिधीयते ॥७॥ प्रधानांगमुखंधातुस्ततोजातश्चबालकः ॥ इरस्तेज
स्विवचनोऽप्यंगिरास्तेनकीर्त्तितः ॥ ८ ॥ अतितेजस्विनिभृगुर्वर्त्ततेनाम्निशौनक ॥ जातःसद्योऽतितेजस्वीभृगुस्तेनप्रकीर्त्तितः ॥ ९ ॥
बालोऽप्यरुणवर्णश्चजातःसद्योऽतितेजसा॥प्रज्वलन्नूर्ध्वेतपसाचारुणिस्तेनकीर्त्तितः ॥१०॥ हंसाआत्मवशायस्ययोगेनयोगिनोध्रुवम्॥
बालःपरमयोगीन्द्रस्तेनहंसीप्रकीर्त्तितः ॥ ११ ॥ वशीभूतश्चशिष्यश्चजातः सद्योहिबालकः ॥ अतिप्रियश्चधातुश्चवशिष्ठस्तेनकीर्त्ति
तः ॥ १२ ॥ सन्ततंयस्ययत्नश्चतपःसुबालकस्यच ॥ प्रकीर्त्तितोयतिस्तेनसंयतःसर्वकर्मसु ॥ पुलस्तपःसुवेदेषुवर्त्ततेहःस्फुटेऽपिच ॥
॥ १३ ॥ स्फुटस्तपःसमूहश्चपुलहस्तेनबालकः ॥ पुलस्तपःसमूहश्चयस्यास्तिपूर्वजन्मनाम् ॥ तपःसंघस्वरूपश्चपुलस्त्यस्तेन
बालकः ॥ १४ ॥ त्रिगुणायांप्रकृत्यांत्रिर्विष्णावश्चप्रवर्त्तते ॥ तयोर्भक्तिःसमायस्यतेनबालोऽत्रिरुच्यते ॥ १५ ॥ जटावह्निशिखारू
पाःपञ्चसन्तिचमस्तके ॥ तपस्तेजोभवायस्यसचपञ्चशिखःस्मृतः ॥ १६ ॥ अपान्तरतमेदेशेतपस्तेपेऽन्यजन्मनि ॥ अपान्तरतमाना
मशिशोस्तेनप्रकीर्तितम् ॥ १७ ॥ स्वयंतपःसमाप्नोतिवाहयेत्प्रापयेत्परान् ॥ वोढुंसमर्थस्तपसिवोढुस्तेनप्रकीर्तितः ॥ १८ ॥
तपसस्तेजसाबालोदीप्तिमान्सततंमुने ॥ तपःसुरोचतेचित्तंरुचिस्तेनप्रकीर्तितः ॥ १९ ॥ कोपकालेबभूवुर्येस्रष्टुरेकादशस्मृताः ॥
रोदनादेवरुद्राश्चकोपितास्तेनहेतुना ॥ २० ॥ ॥ शौनकउवाच ॥ ॥ रुद्रेष्वेकतमोबालोमहेशइतिमेभ्रमः ॥ भवान्पुराणतत्त्वज्ञः
सन्देहंछेत्तुमर्हति ॥ २१ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ विष्णुःसत्त्वगुणःपाताब्रह्मास्रष्टारजोगुणः ॥ तमोगुणास्तेरुद्राश्चदुर्निवाराभयं
कराः ॥ २२ ॥ कालाग्निरुद्रःसंहर्त्तातेष्वेकःशंकरांशकः ॥ शुद्धसत्त्वस्वरूपश्चशिवश्चशिवदःसताम् ॥ २३ ॥ अन्येकृष्णस्यचक

लास्तावंशौविष्णुशंकरौ ॥ समौसत्त्वस्वरूपौद्वौपरिपूर्णतमस्यच ॥ २४ ॥ उक्तंरुद्रोद्भवेकालेकथंविस्मरसिद्विज ॥ माययामोहि
ताःसर्वेमुनीनाञ्चमतिभ्रमः ॥ २५ ॥ सनकश्चसनन्दश्चतृतीयश्चसनातनः ॥ सनत्कुमारोभगवांश्चतुर्थोब्रह्मणःसुतः ॥ २६ ॥ ब्रह्मा
स्रष्टुंपूर्वंपुत्रानुवाचतेनसेहिरे ॥ तेनप्रकोपितोधातारुद्राःकोपोद्भवामुने ॥ २७ ॥ सनकश्चसनन्दश्चतौद्वावानन्दवाचकौ ॥ आनन्दितौ
चबालौद्वौभक्तिपूर्णतमौसदा ॥ २८ ॥ सनातनश्चश्रीकृष्णोनित्यःपूर्णतमःस्वयम् ॥ तद्भक्तस्तत्समःसत्यंतेनबालःसनातनः ॥
॥ २९ ॥ सनत्तुनित्यवचनःकुमारःशिशुवाचकः ॥ सनत्कुमारंतेनेममुवाचकमलोद्भवः ॥ ३० ॥ ब्रह्मणोबालकानाञ्चव्युत्पत्तिःकथि
तामुने ॥ साम्प्रतंनारदाख्यानंश्रूयताञ्चयथाक्रमम् ॥ ३१ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेब्रह्मखण्डेसौतिशौनकसंवादेब्रह्मपुत्रव्युत्पत्ति
कथनंनामद्वाविंशतितमोऽध्यायः ॥ २२ ॥ ॥ छ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ स्रष्टासृष्टिविधानेननियोज्यसर्वबालकान् ॥ नार
दंप्रेरयामाससृष्टिंकर्त्तुञ्चशौनक ॥ १ ॥ हितंसत्यंवेदसारंपरिणामसुखावहम् ॥ उवाचनारदंब्रह्मावेदवेदांगपारगम् ॥ २ ॥ ब्रह्मोवाच ॥
एहिवत्सकुलश्रेष्ठनारदप्राणवल्लभ ॥ ज्ञानदीपशिखाज्ञानतिमिरक्षयकारक ॥ ३ ॥ सर्वेषामपिवन्द्यानांजनकःपरमोगुरुः ॥ विद्यादा
तामन्त्रदाताद्वौसमौचपितुःपरौ ॥ ४ ॥ तवाहंजनकःपुत्रविद्यादाताचपालकः ॥ ममाज्ञयाचमत्प्रीत्याकुरुदारपरिग्रहम् ॥ ५ ॥ सचशि
ष्यःसोऽपिपुत्रोयश्चाज्ञांपालयेद्गुरोः ॥ नक्षेमंतस्यमूढस्ययोगुरोरवचस्करः ॥ ६ ॥ सपण्डितःसचज्ञानीसक्षेमीसचपुण्यवान् ॥ गुरोर्व
चस्करोयोहिक्षेमंतस्यपदेपदे ॥ ७ ॥ सर्वेषामाश्रमाणाञ्चप्रधानःपुण्यवान्गृही ॥ स्त्रीपुत्रपौत्रयुक्तश्चमन्दिरंतपसःफलम् ॥ ८ ॥ पितरः
पूर्वकालेचतिथिकालेचदेवताः ॥ सर्वेगृहस्थमायान्तिनिपानमिवधेनवः ॥ ९ ॥ नित्यंनैमित्तिकंकाम्यंकुर्वन्तिगृहिणःसदा ॥ इहएत
त्सुखंपुण्यंस्वर्गभोगःपरत्रच ॥ १० ॥ जीवन्मुक्तोगृहस्थश्चस्वधर्मपरिपालकः ॥ यशस्वीपुण्यवांश्चैवकीर्तिमान्धनवान्सुखी ॥ ११ ॥ यश
स्वीकीर्तिमान्योहिमृतोजीवतिसन्ततम् ॥ यशःकीर्तिविहीनोहिजीवन्नपिमृतोहिसः ॥ १२ ॥ ब्रह्मणोवचनंश्रुत्वानारदोमुनिसत्तमः ॥
उवाचविनयंभीतःशुष्ककण्ठौष्ठतालुकः ॥ १३ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एकदावाग्विरोधेनचोभयोस्तातपुत्रयोः ॥ हानिर्बभूवदे

वेनमहतीवायशस्करी ॥ १४ ॥ मयाप्राप्तश्चत्वच्छापाद्गान्धर्वंशौद्रमेवच ॥ जन्मकर्मचमच्छापात्त्वमपूज्योभवेभव ॥ १५ ॥ बभूव
शापोमुक्तोमेकालेतेभविताविधे ॥ दोषायकल्पतेशश्वद्विरोधोनगुणायच ॥ १६ ॥ सपितासगुरुर्बन्धुःसपुत्रःसमधीश्वरः ॥ यःश्रीकृ
ष्णपादपद्मेदृढांभक्तिंश्चकारयेत् ॥ १७ ॥ असद्वर्त्मनिचाज्ञानाद्गच्छन्तियदिबालकाः ॥ निवर्त्तयतितानेवसपिताकरुणानिधिः ॥
॥ १८ ॥ कारयित्वाकृष्णपादेभक्तित्यागश्चयःपिता ॥ अन्यस्मिन्विषयेपुत्रंसकिंहन्तप्रवर्त्तयेत् ॥ १९ ॥ दारग्रहोहिदुःखायकेवलंनसु
खायच ॥ तपःस्वर्गभक्तिमुक्तिकर्मणांव्यवधायकः ॥ २० ॥ योषितस्त्रिविधाब्रह्मन्गृहिणांमूढचेतसाम् ॥ साध्वीभोग्याचकुलटास्ताः
सर्वाःस्वार्थतत्पराः ॥ २१ ॥ परलोकभियासाध्वीतथेहयशसात्मनः ॥ कामस्नेहाच्चकुरुतेभर्तुःसेवांचसन्ततम् ॥ २२ ॥ भोग्याभोगा
र्थिनीशश्वत्कामस्नेहेनकेवलम् ॥ कुरुतेकान्तसेवाश्चनचभोगाद्दतेक्षणम् ॥ २३ ॥ वस्त्रालंकारसम्भोगसुस्निग्धाहारमुत्तमम् ॥ यावत्प्रा
प्नोतिसाभोग्यातावच्चवशगाप्रिया ॥ २४ ॥ कुलाङ्गारसमानारीकुलटाकुलनाशिनी ॥ कपटात्कुरुतेसेवांस्वामिनोनचभक्तितः ॥ २५ ॥
सदापुंयोगमाशंसुर्मनसामदनातुरा ॥ आहारादधिकंजारंप्रार्थयन्तीनवंनवम् ॥ २६ ॥ जारार्थेस्वपतिंतातहन्तुमिच्छतिपुंश्चली ॥ तस्यां
योविश्वसेन्मूढोजीवनंतस्यनिष्फलम् ॥ २७ ॥ कथितायोषितः सर्वाउत्तमाधममध्यमाः ॥ स्वात्मारामाविजानन्तिमनस्तासांनपण्डिताः
॥ २८ ॥ हृदयंक्षुरधाराभंशरत्पद्मोत्सवंमुखम् ॥ सुधासमंसुमधुरंवचनंस्वार्थसिद्धये ॥ २९ ॥ प्रकोपेविषतुल्यंचविश्वासेसर्वनाशन
म् ॥ दुर्ज्ञेयंतदभिप्रायंनिगूढंकर्मकेवलम् ॥ ३० ॥ सदातासामविनयःप्रबलंसाहसंपरम् ॥ दोषोत्कर्षश्छलोत्कर्षःशश्वन्मायादुर
त्यया ॥ ३१ ॥ पुंसश्चाष्टगुणःकामःशश्वत्कामोजगद्गुरो ॥ आहारोद्विगुणोनित्यंनैष्ठुर्य्यंचचतुर्गुणम् ॥ ३२ ॥ कोपःपुंसःषड्गुणश्च
व्यवसायश्चनिश्चितम् ॥ यत्रेमेदोषनिवहाःकास्थातत्रपितामह ॥ ३३ ॥ काक्रीडाकिंसुखंपुंसोविण्मूत्रमलवेश्मनि ॥ तेजःप्रणष्टंसम्भोगे
दिवालापेयशःक्षयः ॥ ३४ ॥ धनक्षयोऽतिप्रीतौचात्यासक्तौचवपुःक्षयः ॥ साहित्येपौरुषंनष्टंकलहेमाननाशनम् ॥ सर्वनाशश्चविश्वा
सेब्रह्मन्नारी[illegible]म् ॥ ३५ ॥ यावद्धनीचतेजस्वीसश्रीकोयोग्यतापरः ॥ पुमान्नारींवशीकर्तुंसमर्थस्तावदेवहि ॥ ३६ ॥ रोगिणंनि

र्द्धनंवृद्धंयाषद्भ्रस्तऽप्रियम् ॥ लोकाचारभयात्तस्मैददात्याहारमल्पकम् ॥ ३७ ॥ इत्येवंकथितंसर्वंब्रह्मन्नात्मागमोयथा ॥ सर्वंजाना
सिसर्वज्ञस्वात्मारामेश्वरोभवान् ॥ ३८ ॥ अनुग्रहंकुरुविभोविदायंदेहिसाम्प्रतम् ॥ कृष्णभक्तिंप्रार्थयामित्वयिकल्पतरोःपरे ॥ ३९ ॥
इत्युक्तानारदस्तत्रधृत्वातातपदाम्बुजम् ॥ आज्ञांययाचेपितरंगन्तुंतपसिमङ्गले ॥ ४० ॥ कृताञ्जलिपुटोभूत्वाभक्तिनम्रात्मकन्धरः ॥
कृत्वाप्रदक्षिणंनत्वाब्रह्माणंगन्तुमुद्यतः ॥ ४१ ॥ गच्छन्तंतनयंदृष्ट्वाविधाताजगतांमुने ॥ रुरोदोच्चैर्मुक्तकण्ठंमहासांसारिकोयथा ॥४२ ॥
करेधृत्वासमालिङ्ग्यचुचुम्बचपुनःपुनः ॥ चिरंवक्षसिकृत्वाचवासयामासजानुनि ॥४३॥ स्वात्मारामेश्वरोब्रह्मायोगीन्द्राणांगुरोर्गुरुः ॥
भेदंसोढुंनशक्तोभूद्विच्छेदोदुःसहोनृणाम् ॥ ४४ ॥ कातरःपुत्रभेदेनमोहितोविष्णुमायया ॥ शोकार्त्तोवक्तुमारेभेसुतंसम्बोध्यशौनक
॥ ४५ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेब्रह्मखण्डेब्रह्मनारदसंवादेत्रयोविंशतितमोऽध्यायः ॥ २३ ॥ ॥ छ ॥ ॥ ॥ श्रीब्रह्मो
वाच ॥ ॥ त्वंगच्छतपसेवत्सकिंमेसंसारकर्मणि ॥ अहंयास्यामिगोलोकंविज्ञातुंकृष्णमीश्वरम् ॥ १ ॥ सनकश्चसनन्दश्चतृ
तीयश्चसनातनः ॥ सनत्कुमारोनीरागश्चतुर्थःपुत्रएवच ॥ २ ॥ यतीहंसीचारुणिश्चवोढुःपञ्चशिखस्तथा ॥ पुत्रास्तपस्विनःसर्वेकिंमे
संसारकर्मणि ॥ ३ ॥ वचस्करोमरीचिर्मेअङ्गिराश्चभृगुस्तथा ॥ रुचिरत्रिःकर्दमश्चप्रचेताश्चक्रतुर्मनुः ॥ ४ ॥ वसिष्ठोवशगःशश्वत्सर्वेषु
चसुतेषुच ॥ अन्येऽविवेकिनोऽसाध्याःकिंमेसंसारकर्मणि ॥ ५ ॥ निबोधवत्सवक्ष्यामिवेदोक्तवचनंशुभम् ॥ पारम्पर्य्यक्रमपरंचतुर्व
र्गफलप्रदम् ॥ ६ ॥ धर्मार्थकाममोक्षांश्चसर्वेवाञ्छन्तिपण्डिताः ॥ वेदप्रणिहितानेतान्सभासुमुनिशंसितान् ॥ ७ ॥ वेदप्रणिहितोधर्मो
ह्यधर्मस्तद्विपर्य्ययः ॥ आदौविप्रोयज्ञसूत्रंपरिधायसुखंसुखी ॥ ८ ॥ समधीत्यततोवेदान्ददातिगुरुदक्षिणाम् ॥ ततःप्रकृष्टकुलजांसुवि
नीतांसमुद्वहेत् ॥९॥ सासाध्वीकुलजायाचपतिसेवासुतत्परा ॥ सद्वंशेदुर्विनीताचसंभवेन्नकदाचन ॥ आकरेपद्मरागाणांजन्मकाचमणेः
कुतः ॥१०॥ असद्वंशप्रसूतायापित्रोर्दोषेणनारद ॥ दुर्विनीताचसादुष्टास्वतन्त्रासर्वकर्मसु ॥ ११ ॥ नवत्सदुष्टाःसर्वाश्चयोषितःकमला
कलाः ॥ स्ववेश्यांशाश्चकुलटाअसद्वंशसमुद्भवाः ॥ १२ ॥ निर्गुणंस्वामिनंसाध्वीसेवतेचप्रशंसति ॥ नसेवतेचकुलटाप्रियंनिंदति

सद्गुणम् १३॥साधुःसद्वंशजांकन्यांप्रयत्नेनपरिग्रहेत् ॥ तस्यांपुत्रान्समुत्पाद्यवृद्धस्तुतपसेव्रजेत् ॥ १४॥ वरंहुतवहेवासःसर्पवक्त्रेचकण्टके॥
एतेभ्योदुःखदोवासःस्त्रियादुर्मुखयासह ॥१५॥ मत्तोधीतस्त्वयावेदोमह्यञ्चगुरुदक्षिणाम् ॥ पुत्रदेहीदमेवेहकुरुदारपरिग्रहम् ॥ १६ ॥
वत्सत्वंकुलजातांचपूर्वपत्नींचमालतीम् ॥ विवाहंकुरुकल्याणकल्याणेचदिनेनघ ॥ १७ ॥ मनुवंशोद्भवस्येहसृंजयस्यगृहेसती ॥
त्वत्कृतेजन्मलब्ध्वाचकुरुतेभारतेतपः ॥ १८ ॥ गृह्णीष्वपरमांरत्नमालाञ्चकमलाकलाम् ॥ भारतेनभवेद्व्यर्थंजनानांतपसःफलम् ॥
॥ १९ ॥ आदौ भवेद्गृहीलोकोवानप्रस्थस्ततःपरम् ॥ ततस्तपस्वीमोक्षायक्रमएषश्रुतौश्रुतः ॥ २० ॥ वैष्णवानांहरेरर्चातपस्याच
श्रुतौश्रुता ॥ २१ ॥ वैष्णवत्वंगृहेतिष्ठकुरुकृष्णपदार्चनम् ॥ अन्तर्बाह्येहरिर्यस्यतस्यकिंतपसासुत ॥ २२ ॥ नान्तर्बाह्येहरिर्य
स्यतस्यकिंतपसानघ ॥ तपसाहरिराराध्योनान्यःकश्चनविद्यते ॥ २३ ॥ यत्रतत्रकृतंकृष्णसेवनंपरमंतपः ॥ वत्समद्वचनेनैवगृ
हेस्थित्वाहरिंभज ॥ २४ ॥ गृहीभवमुनिश्रेष्ठगृहिणांसर्वदासुखम् ॥ कामिन्यांसुखसम्भोगःस्वर्गभोगसमोमतः ॥ २५ ॥
तद्दर्शनमुपस्पर्शंवाञ्छन्त्येवमुमुक्षवः ॥ सर्वस्पर्शसुखात्स्त्रीणामुपस्पर्शसुखंपरम् ॥ २६ ॥ ततःसुखतमेपुत्रदर्शनंस्पर्शनंमुने ॥
सर्वेभ्यःप्रेयसीकान्ताप्रियातेनप्रकीर्त्तिता ॥ २७ ॥ पुत्रप्रयोजनाकान्ताशतकान्ताप्रियःसुतः ॥ नास्तिपुत्रात्परोबन्धुर्नास्तिपुत्रात्परः
प्रियः ॥ २८ ॥ सर्वेभ्योजयमन्विच्छेत्पुत्रादेकात्पराजयम् ॥ नचात्मनिप्रियोऽर्थश्चतस्मादपिसुतःप्रियः ॥ २९॥ अतःप्रियतमेपुत्रेन्य
सेदात्मपरंधनम् ॥ इत्येवमुक्त्वासब्रह्माविररामचशौनक ॥ उवाचवचनंतातंनारदो ज्ञानिनांवरः ॥ ३० ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥
स्वयंविज्ञायसर्वार्थंस्वपुत्रंवेददर्शने ॥ प्रवर्त्तयत्यसन्मार्गेसदयालुः कथंपिता ॥ ३१ ॥ जलबुद्बुदवत्सर्वं संसारमतिनश्वरम् ॥ जलरेखा
यथामिथ्यातथाब्रह्मञ्जगत्त्रयम् ॥ ३२ ॥ विहायहरिदास्यञ्चविषयेयन्मनश्चलम् ॥ दुर्लभंमानवंजन्ममाभूत्तन्निष्फलंक्वचित् ॥ ३३ ॥
कावाकस्यप्रियापुत्रोबन्धुःकोवाभवार्णवे ॥ कर्मोर्मिभिर्योजनाचतदपायोवियोजना ॥ ३४ ॥ सुकर्मकारयेद्योहितन्मित्रंसपितागुरुः ॥
दुर्बुद्धिं [illegible] कथंपिता ॥३५॥ इत्येवंकथितंतातवेदबीजंयथागमम् ॥ ध्रुवंतथापिकर्त्तव्यंतवाज्ञापरिपालनम् ॥ ३६ ॥

[illegible]
आदा[illegible]नारायणाश्रमम् ॥ नारायणकथांश्रुत्वाकरिष्येदारसंग्रहम् ॥ ३७ ॥ इत्येवमुक्कासमुनिर्विरराममपितुः
पुरः ॥ पुष्पवृष्टिस्तदुपरितत्क्षणेनबभूवह ॥ ३८ ॥ क्षणंपितुःपुरःस्थित्वानारदोमुनिसत्तमः ॥ उवाचचपुनर्वेदंवचनंमङ्गलप्रदम् ॥
॥ ३९ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ देहिमेकृष्णमन्त्रंचयन्मनोवाञ्छितंमम ॥ तत्सम्बन्धिचयज्ज्ञानंयत्रतद्गुणवर्णनम् ॥ ४० ॥
ततःपश्चात्करिष्यामित्वत्प्रीत्यादारसंग्रहम् ॥ मानसेपरिपूर्णेचकार्य्यंकर्तुंपुमान्सुखी ॥ ४१ ॥ नारदस्यवचःश्रुत्वाप्रहृष्टःकमलोद्भवः ॥
उवाचपुनरेवेदंपुत्रंज्ञानविदांवरः ॥ ४२ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ पत्युर्मन्त्रंपितुर्मन्त्रंनगृह्णीयाद्विचक्षणः ॥ विविक्ताश्रमिणांचैवनम
न्त्रः सुखदायकः ॥ ४३ ॥ निषेकाल्लभ्यतेमन्त्रोगुरुर्भर्त्ताचकामिनी ॥ विद्यासुखंभयंदुःखंपुरुषैःस्वेच्छयानच ॥ ४४ ॥ महेश्वरस्त
वगुरुःप्राक्तनोनःपुरातनः ॥ गच्छवत्सशिवंशान्तंशिवदंज्ञानिनांगुरुम् ॥ ४५ ॥ ततएवभवान्मन्त्रंज्ञानंलब्ध्वापुरातनात् ॥ नारायण
कथांश्रुत्वाशीघ्रमागच्छमद्गृहम् ॥ ४६ ॥ इत्युक्त्वाजगतांधाताविररामचशौनक ॥ प्रणम्यपितरंभक्त्याशिवलोकंययौमुनिः ॥ ४७ ॥
इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेब्रह्मखण्डेसौतिशौनकसंवादेब्रह्मनारदोक्तसंसारसुखासुखवर्णनंनामचतुर्विंशतितमोऽध्यायः ॥ २४ ॥ छ ॥
॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ क्षणेनविप्रप्रवरोमुदान्वितोजगामशम्भोःसदनंमनोहरम् ॥ ऊर्ध्वंध्रुवाद्योजनलक्षमीप्सितंमहार्हरत्नौघवि
निर्मितंमहत् ॥ १ ॥ निराश्रयेयोगबलेनशम्भुनाधृतंविचित्रंविविधालयान्वितम् ॥ दृष्टंसुपुण्याशयसाधकैर्वरैर्मुनींद्रवर्यैःपरिपूरितंशु
भम् ॥ २ ॥ मयूखशून्यंरविचन्द्रयोर्मुनेहुताशनैर्वेष्टितमेवकेवलम् ॥ प्राकाररूपैरतिरिक्तवर्द्धितैरुच्चैरसंख्याप्रमितैः शिखोज्ज्वलैः ॥
॥ ३ ॥ पुरंवरंयोजनलक्षविस्तृतंत्रिकोटिरत्नेन्द्रगृहान्वितंसदा ॥ विराजितंहीरकसारनिर्मितैश्चित्रैर्विचित्रैर्विविधैर्मनोहरैः ॥ ४ ॥
माणिक्यमुक्तामणिदर्पणैर्युतंनस्वप्नदृष्टंद्विजविश्वकर्मणः ॥ आकल्पमेकैःशिवसेवितैर्जनैर्निषेवितंसन्ततमेवशौनक ॥ ५ ॥ सिद्धैर्नियु
क्तंशतकोटिलक्षकैस्त्रिकोटिलक्षैश्चयुतंस्वपार्षदैः ॥ युक्तंत्रिलक्षैर्विकटैश्चभैरवैःक्षेत्रैश्चतुर्लक्षशतैश्चवेष्टितम् ॥ ६ ॥ सुरद्रुमैर्वेष्टितमेवसन्ततं
मन्दारवृक्षप्रवरैःसुपुष्पितैः ॥ विराजितंसुन्दरकामधेनुभिर्यथाबलाकाशतकैर्नभस्तलम् ॥ ७ ॥ दृष्ट्वामुनिर्विस्मयमापमानसेकिन्नात्र

चित्रंसुरयोगिनांगुरौ ॥ लोकंत्रिलोकाच्चविलक्षणंपरंभीमृत्युरोगार्त्तिजराहरंवरम् ॥ ८ ॥ दूरेसभामण्डलमध्यगंशिवंददर्शशान्तंशिवदं
मनोहरम् ॥ पञ्चत्रिनेत्रंविधुपञ्चवक्त्रकंगङ्गाधरंनिर्मलचन्द्रशेखरम् ॥ ९ ॥ प्रतप्तहेमाभजटाधरंविभुंदिगम्बरंशुभ्रमनन्तमक्षरम् ॥ मन्दाकि
नीपुष्करबीजमालयाकृष्णेतिनामैवमुदाजपन्तम् ॥ १० ॥ सुनीलकण्ठंभुजगेन्द्रमण्डितंयोगीन्द्रसिद्धेन्द्रमुनीन्द्रवन्दितम् ॥ सिद्धेश्वरंसि
द्धविधानकारणंमृत्युंजयंकालयमान्तकारकम् ॥ ११ ॥ प्रसन्नहास्यास्यमनोहरंवरंविश्वाश्रयाणांशिवदंवरप्रदम् ॥ सदाशुतोषंभवरोगवर्जितं
भक्तप्रियंभक्तजनैकबन्धुम् ॥ १२ ॥ गत्वासमीपंमुनिरेषशूलिनंननाममूर्ध्नापुलकाङ्कविग्रहः ॥ वीणांत्रितन्त्रींक्कणयन्पुनर्जगौकृष्णंसतुष्टा
वकलंसुकण्ठः ॥ १३ ॥ दृष्ट्वामुनीन्द्रप्रवरञ्चसस्मितंविधेःसुतंवेदविदांवरिष्ठम् ॥ योगीन्द्रसिद्धेन्द्रमहर्षिभिःसह हर्षेणपीठादुदपश्यदीश्व
रः ॥ १४ ॥ ददौचतस्मैमुनयेससंभ्रमादालिङ्गनञ्चाशिषमासनादिकम् ॥ पप्रच्छभद्रागमनप्रयोजनंतपोधनंतंतपसाञ्चशौनक ॥ १५ ॥ सद्र
त्नसिंहासनसुन्दरेपरश्चोवासशम्भुर्वरपार्षदैःसह ॥ नोवासधातुस्तनयःकृताञ्जलिस्तुष्टावभक्त्याप्रणतः प्रभुंद्विज ॥ १६ ॥ गन्धर्वराजेनकृ
तेननारदस्तोत्रेणरम्येणशुभप्रदेनच ॥ स्तुत्वाप्रणामंपुनरेवकृत्वाभवाज्ञयोवासभवस्यवामतः ॥ १७ ॥ चकारतत्रैवनिवेदनंशिवेमनोऽभि
लाषंनिजकामपूरके ॥ श्रुत्वामुनेस्तद्वचनंकृपानिधिर्द्रुतंप्रतिज्ञायचकारचोमिति ॥ १८ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेब्रह्मखण्डेसौतिशौ
नकसंवादेकैलासंप्रतिनारदागमनंनामपञ्चविंशतितमोऽध्यायः ॥ २५ ॥ ॥ छ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ हरिस्तोत्रञ्चकवचंमन्त्रं
पूजाविधिंपरम् ॥ हरंययाचेदेवर्षिर्ध्यानञ्चज्ञानमेवच ॥ १ ॥ स्तोत्रंचकवचंमन्त्रंध्यानंपूजाविधिंतथा ॥ तत्प्राक्तनीयज्ञानंचददौतस्मैमहे
श्वरः ॥ २ ॥ सर्वंप्राप्यमुनिश्रेष्ठःपरिपूर्णमनोरथः ॥ उवाचप्रणतोभक्त्यागुरुंप्रणतवत्सलम् ॥ ३ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ आह्निकं
ब्राह्मणानांचवदवेदविदांवर ॥ स्वधर्मपालनंनित्यंयतोभवतिनित्यशः ॥ ४ ॥ ॥ श्रीमहेश्वरउवाच ॥ ॥ ब्राह्मेमुहूर्त्तेचोत्थायब्रह्म
रन्ध्रस्थपङ्कजे ॥ सूक्ष्मेसहस्रपत्रेस्वेनिर्मलेग्लानिवर्जिते ॥ ५ ॥ रात्रिवासंपरित्यज्यगुरुंतत्रैवचिन्तयेत् ॥ व्याख्यामुद्राकरंप्रीतंसस्मितं
शिष्यवत्सलम् ॥ ६ ॥ प्रसन्नवदनंशान्तंपरितुष्टंनिरन्तरम् ॥ साक्षाद्ब्रह्मस्वरूपंचपरमंचिन्तयेत्सदा ॥ ७ ॥ ध्यात्वैवंगुरुमाराध्यहृ
त्पद्मेनिर्मलेस्मिते ॥ सहस्रपत्रेविस्तीर्णेदेवमिष्टंविचिन्तयेत् ॥ ८ ॥ यस्यदेवस्ययद्ध्यानंयद्रूपंतद्विचिन्तयेत् ॥ गृहीत्वातदनुज्ञांचकर्त्त

व्यंसमया[illegible] ॥ ९ ॥ आदौध्यात्वागुरुंनत्वासंपूज्यविधिपूर्वकम् ॥ पश्चात्तदाज्ञामादायध्यायेदिष्टंप्रपूजयेत् ॥ १० ॥ गुरुप्रदर्शितो
देवोमन्त्रपूजाविधिर्जपः ॥ नदेवेनगुरुर्दृष्टस्तस्माद्देवाद्गुरुःपरः ॥ ११ ॥ गुरुर्ब्रह्मागुरुर्विष्णुर्गुरुर्देवोमहेश्वरः ॥ गुरुःप्रकृतिरीशाद्यागुरु
श्चन्द्रोऽनलोरविः ॥ १२ ॥ गुरुर्वायुश्चवरुणोगुरुर्मातापितासुहृत् ॥ गुरुरेवपरंब्रह्मनास्तिपूज्योगुरोःपरः ॥ १३ ॥ अभीष्टदेवेरुष्टेचसम
र्थोरक्षणेगुरुः ॥ नसमर्थोगुरौरुष्टेरक्षणेसर्वदेवताः ॥ १४ ॥ यस्यतुष्टोगुरुःशश्वज्जयस्तस्यपदेपदे ॥ यस्यरुष्टोगुरुस्तस्यसर्वनाशश्चसर्वदा
॥ १५ ॥ नसंपूज्यगुरुंदेवंयोमूढःपूजयेद्भ्रमात् ॥ ब्रह्महत्याशतंपापीलभतेनात्रसंशयः ॥ १६ ॥ सामवेदेचभगवानित्युवाचहरिः
स्वयम् ॥ तस्मादभीष्टदेवाच्चगुरुःपूज्यतमःपरः ॥ १७ ॥ गुरुमिष्टंस्वयंध्यात्वास्तुत्वावैसाधकोमुने ॥ निर्मलंस्थलमासाद्यविण्मूत्रं
ह्युत्सृजेन्मुदा ॥ १८ ॥ जलंजलसमीपंचसरन्ध्रंप्राणिसन्निधिम् ॥ देवालयसमीपंचवृक्षमूलंचवर्त्मच ॥ १९ ॥ हलोत्कर्षस्थलञ्चैवसस्य
क्षेत्रंचगोष्ठकम् ॥ नदीकन्दरगर्भंचपुष्पोद्यानंचपंकिलम् ॥ २० ॥ ग्रामाद्यभ्यन्तरंचैवनृणांगृहसमीपकम ॥ शंकुंसेतुंशरवणंश्म
शानंवह्निसन्निधिम् ॥ २१ ॥ क्रीडास्थलंमहारण्यंमंचकाधःस्थलंतथा ॥ वृक्षच्छायायुतंस्थानमन्तःप्राण्यवपर्णकम् ॥ २२ ॥ दूर्वा
स्थानंकुशस्थानंवल्मीकस्थानमेवच ॥ वृक्षारोपणभूमिंचकार्य्यार्थंचपरिष्कृतम ॥ २३ ॥ एतत्सर्वंपरित्यज्यसूर्य्यतापविवर्जितम् ॥
कृत्वागर्त्तंपुरीषंचमूत्रंचपरिवर्जयेत ॥ २४ ॥ पुरीषमूत्रोत्सर्गंचदिवाकुर्य्यादुदङ्मुखः ॥ पश्चिमाभिमुखोरात्रौसन्ध्यायांदक्षिणामुखः
॥ २५ ॥ मौनीभूत्वाचनिश्वासंयथागन्धोनसञ्चरेत् ॥ त्यक्त्वामृदासमाच्छाद्यशौचंकुर्य्याद्विचक्षणः ॥ २६ ॥ कृत्वातुलोष्टशौचं
चजलशौचंततःपरम् ॥ मृद्युक्तंतज्जलंचैवतत्प्रमाणंनिशामय ॥ २७ ॥ एकांलिङ्गेमृदंदद्याद्वामहस्तेचतुष्टयम् ॥ उभयोर्हस्तयोर्द्वेतुमूत्र
शौचंप्रकीर्तितम् ॥ २८ ॥ मूत्रशौचंद्विगुणितंमैथुनानन्तरंयदि ॥ मैथुनानन्तरंयद्वामूत्रशौचंचतुर्गुणम् ॥ २९ ॥ एकालिङ्गेगुदेति
स्त्रस्तथावामकरेदश ॥ उभयोःसप्तदातव्याःपादःषष्टेनशुध्यति ॥ ३० ॥ पुरीषशौचंविप्राणांगृहिणामिदमेवच ॥ विधवानांद्विगुणितं
शौचमेवंप्रकीर्त्तितम् ॥ ३१ ॥ यतीनां वैष्णवानांचब्रह्मर्षेर्ब्रह्मचारिणाम् ॥ चतुर्गुणंचगृहिणांतेषांशौचंप्रकीर्त्तितम् ॥ ३२ ॥
नोयावदुपनीयेतद्विजःशूद्रस्तथाङ्गना ॥ गन्धलेपक्षयकरंतेषांशौचंप्रकीर्त्तितम् ॥ ३३ ॥ शौचंक्षत्रविशोश्चैवद्विजानांगृहिणांसमम् ॥

द्विगुणंवैष्णवादीनांमुनीनांपरिकीर्त्तितम् ॥ ३४ ॥ न्यूनाधिकंनकर्त्तव्यशौचंशुद्धिमभीप्सता ॥ प्रायश्चित्तंप्रयुज्येतविहिताति
क्रमेकृते ॥ ३५ ॥ शौचंतन्नियमंमत्तःसावधानंनिशामय ॥ मृच्छौचेचशुचिर्विप्रोऽप्यशुचिश्चव्यतिक्रमे ॥ ३६ ॥ वल्मीकमूषि
कोत्खातांमृदमन्तर्जलांतथा ॥ शौचावशिष्टांगेहाच्चनादद्याल्लेपसम्भवाम् ॥ ३७ ॥ अन्तःप्राण्यवपर्णांचहलोत्खातांविशेषतः ॥
कुशमूलोत्थितांचैवदूर्वामूलोत्थितांतथा ॥ ३८ ॥ अश्वत्थमूलान्नीतांच तथैवशयनोत्थिताम् ॥ चतुष्पथाच्चगोष्ठानांगोष्पदानां
तथैवच ॥ ३९ ॥ शस्यस्थलानांक्षेत्राणामुद्यानानांमृदंत्यजेत् ॥ स्नातोवाप्यथवाऽस्नातोविप्रःशौचेनशुध्यति ॥ ४० ॥
शौचहीनोऽशुचिर्नित्यमनर्हःसर्वकर्मसु ॥ कृत्वाशौचमिदंविप्रोमुखंप्रक्षालयेत्सुधीः ॥ ४१ ॥ आदौषोडशगण्डूषैर्मुखशुद्धिं
विधायच ॥ दन्तकाष्ठेनदन्तंचतत्पश्चात्परिमार्जयेत् ॥ ४२ ॥ पुनःषोडशगण्डूषैर्मुखशुद्धिंसमाचरेत् ॥ दन्तमार्जनकाष्ठानांनि
यमंशृणुनारद ॥ ४३ ॥ निरूपितंसामवेदेहरिणाचाह्निकक्रमे ॥ अपामार्गंसिन्धुवारमाम्रंचकरवीरकम् ॥ ४४ ॥ खदिरं
चशिरीषंचजातिपुन्नागशालकम् ॥ अशोकमर्जुनंचैवक्षीरिवृक्षंकदम्बकम् ॥ ४५ ॥ जम्बूकंबकुलंतोक्मंपलाशंचप्रशस्तकम् ॥ बदरीं
पारिभद्रंचमन्दारंशाल्मलिंतथा ॥ ४६ ॥ वृक्षंकण्टकयुक्तंचलतादिपरिवर्जयेत् ॥ पिप्पलंचप्रियालंचतिन्तिडीकंचतालकम् ॥ ४७ ॥
खर्जूरंनारिकेलंचतालंचपरिवर्जयेत् ॥ दन्तशौचविहीनश्चसर्वशौचविहीनकः ॥ ४८ ॥ शौचहीनोऽशुचिर्नित्यमनर्हःसर्वकर्मसु ॥ कृत्वा
शौचंशुचिर्विप्रोधृत्वाधौतेचवाससी ॥ ४९ ॥ प्रक्षाल्यपादावाचम्यप्रातःसन्ध्यांसमाचरेत् ॥ एवंत्रिसंध्यंसंध्यांचकुरुतेकुलजोद्विजः ॥
॥५०॥सस्नातःसर्वतीर्थेषुत्रिसन्ध्यंयःसमाचरेत्॥सन्ध्यात्रितयहीनस्स्यादनर्हःसर्वकर्मसु॥५१॥यदह्नाकुरुतेकर्मनतस्यफलभाग्भवेत् ॥
नोपतिष्ठतियःपूर्वांनोपास्तेयस्तुपश्चिमाम् ॥ ५२ ॥ सशूद्रवद्बहिःकार्य्यःसर्वस्माद्द्विजकर्मणः ॥ पूर्वांसन्ध्यांपरित्यज्यमध्यमांपश्चिमां
तथा ॥ ५३ ॥ ब्रह्महत्यामात्महत्यांप्रत्यहंलभतेद्विजः ॥ एकादशीविहीनोयःसन्ध्याहीनश्चयोद्विजः ॥ ५४ ॥ कल्पंव्रजेत्कालसूत्रंय
थाहिवृषलीपतिः ॥ प्रातःसन्ध्यांविधायैवंगुरुमिष्टंसुरंरविम ॥ ५५ ॥ ब्रह्माणमीशंविष्णुंचमायांपद्मांसरस्वतीम् ॥ प्रणम्यगुरुमाज्यंचद
र्पणंमधुकांचनम् ॥ ५६ ॥ स्पृष्ट्वास्नानादिकंकालेकुर्यात्साधकसत्तमः ॥ पुष्करिण्यान्तुवाप्यान्तुयदास्नानंसमाचरेत् ॥ ५७ ॥ समुद्ध

स्यपंचाप[illegible]मीविचक्षणः॥नद्यांनदेकन्दरेवातीर्थेवास्नानमाचरेत् ॥५८॥ कुर्य्यात्स्नात्वातुसङ्कल्पंततःस्नानंपुनर्मुने ॥ श्रीकृष्ण
प्रीतिकामश्चवैष्णवानांमहात्मनाम् ॥ ५९ ॥ सङ्कल्पोगृहिणांचैवकृतपातकनाशकः ॥ विप्रःकृत्वातुसङ्कल्पंमृदंगात्रेप्रलेपयेत् ॥ ६० ॥
वेदोक्तमन्त्रेणानेनदेहशुद्धिकृतेनरः ॥ अश्वक्रान्तेरथक्रांतेविष्णुक्रान्तेवसुन्धरे ॥ ६१ ॥ मृत्तिकेहरमेपापंयन्मयादुष्कृतंकृतम् ॥ उद्धृता
सिवराहेणकृष्णेनशतबाहुना ॥ ६२ ॥ आरुह्यममगात्राणिसर्वंपापंप्रमोचय ॥ पुण्यंदेहिमहाभागेस्नानानुज्ञांकुरुष्वमाम् ॥ ६३ ॥ इत्यु
क्त्वाचजलेनाभिप्रमाणेमन्त्रपूर्वकम् ॥ चतुर्हस्तप्रमाणांचकृत्वामण्डलिकांशुभाम् ॥ ६४ ॥ तीर्थान्यावाहयेत्तत्रहस्तंदत्त्वातपोधन ॥
यानियानिचतीर्थानिसर्वाणिकथयामिते ॥ ६५ ॥ गङ्गेचयमुनेचैवगोदावरिसरस्वति ॥ नर्मदेसिन्धुकावेरिजलेऽस्मिन्सन्निधिंकुरु ॥
॥ ६६ ॥ नलिनीनन्दिनीसीतामालिनीचमहापगा ॥ विष्णुपादाब्जसम्भूतागंगात्रिपथगामिनी ॥ ६७॥ पद्मावतीभोगवतीस्वर्णरेखा
चकौशिकी ॥ दक्षापृथ्वीचसुभगाविश्वकायाशिवामृता ॥ ६८ ॥ विद्याधरीसुप्रसन्नातथालोकप्रसाधिनी ॥ क्षेमाचवैष्णवीशान्ताशा
न्तिदागोमतीसती ॥ ६९॥ सावित्रीतुलसीदुर्गामहालक्ष्मीःसरस्वती ॥ कृष्णप्राणाधिकाराधालोपामुद्रादितीरतिः ॥७०॥ अहल्याचा
दितिःसंज्ञास्वधास्वाहाप्यरुन्धती ॥ शतरूपादेवहूतिरित्याद्याःसंस्मरेत्सुधीः ॥ ७१ ॥ स्नात्वास्नात्वामहापूतःकुर्य्यात्तुतिलकंबुधः ॥
बाह्वोर्मूलेललाटेचकण्ठदेशेचवक्षसि ॥ ७२ ॥ स्नानंदानंतपोहोमोदेवतापितृकर्मच ॥ तत्सर्वंनिष्फलंयातिललाटेतिलकंविना ॥७३॥
ब्राह्मणस्तिलकंकृत्वाकुर्य्यात्सन्ध्याञ्चतर्पणम् ॥ नमस्कृत्यसुरान्भक्त्यागृहंगच्छेन्मुदान्वितः ॥ ७४ ॥ प्रक्षाल्यपादौयत्नेनधृत्वाधौतेचवा
ससी ॥ मन्दिरंप्रविशेत्प्राज्ञइत्याहहरिरेवच ॥७५॥ विनापादक्षालनंयःस्नात्वाविशतिमन्दिरम् ॥ तस्यस्नानादिकंनष्टंजपहोमादिपञ्च
कम् ॥७६॥ परिधायस्निग्धवस्त्रंगृहंचप्रविशेद्गृही ॥ रुष्टालक्ष्मीर्गृहाद्यातिशापंदत्त्वासुदारुणम ॥७७॥ जङ्घोर्ध्वंतश्चयोविप्रःपादौप्रक्षालये
द्यदा ॥ तावद्भवतिचाण्डालोयावद्गङ्गांनपश्यति ॥ ७८ ॥ उपविश्यासनेब्रह्मञ्छुचिराचम्यसाधकः ॥ पूजांकुर्य्यात्तुवेदोक्तांभक्तियुक्तोहि
संयुतः ॥ ७९ ॥ शालग्रामेमणौमन्त्रेप्रतिमायांजलेस्थले ॥ गोपृष्ठेवागुरौविप्रेप्रशस्तमर्चनंहरेः ॥८०॥ सर्वेषुशस्तापूजाचशालग्रामेच
नारद ॥ सुराणामेवसर्वेषांयत्राधिष्ठानमेवच ॥८१॥सस्नातःसर्वतीर्थेषुसर्वयज्ञेषुदीक्षितः ॥ शालग्रामोदकेनैवयोऽभिषेकंसमाचरेत् ८२॥

शालग्रामजलंभक्त्यानित्यमश्नातियोनरः ॥ जीवन्मुक्तःसचभवेद्यात्यन्तेकृष्णमन्दिरम् ॥ ८३ ॥ शालग्रामशिलाचक्रंयत्रतिष्ठति नारद ॥ सचक्रोभगवांस्तत्रसर्वतीर्थानिनिश्चितम् ॥८४॥ तत्रयोहिमृतोदेहीज्ञानाज्ञानेनदैवतः ॥ रत्ननिर्मितयानेनसयातिश्रीहरेःपदम् ॥ ॥८५॥ शालग्रामंविनाऽन्यत्रकःसाधुःपूजयेद्धरिम् ॥ कृत्वातत्रहरेःपूजांपरिपूर्णंफलंलभेत् ॥८६॥ पूजाधारश्चकथितःश्रूयतांपूजनक्रमः ॥ हरेःपूजांबहुमतांकथयामियथागमम् ॥८७॥ कश्चिद्ददातिहरयेचोपचारांश्चषोडश ॥ सुन्दराणिपवित्राणिनित्यंभक्त्याचवैष्णवः ॥८८॥ कश्चिद्द्वादशवस्तूनिपंचवस्तूनिकश्चन ॥ येषामेवयथाशक्तिर्भक्तिर्मूलञ्चपूजने ॥ ८९ ॥ आसनंवसनंपाद्यमर्घ्यमाचमनीयकम् ॥ पुष्पं चन्दनधूपञ्चदीपंनैवेद्यमुत्तमम् ॥ ९० ॥ गन्धंमाल्यंचशय्यांचललितांसुविलक्षणाम् ॥ जलमन्नंचताम्बूलंसाधारंदेयमेवच ॥ ९१ ॥ गन्धान्नतल्पताम्बूलंविनाद्रव्याणिद्वादश ॥ पाद्यार्घ्यजलनैवेद्यपुष्पाण्येतानिपंचच ॥ ९२॥ सर्वाण्येतानिमूलेनदद्यात्साधकसत्तमः ॥ गुरूपदिष्टंमूलंचप्रशस्तंसर्वकर्मसु ॥ ९३ ॥ आदौकृत्वाभूतशुद्धिंप्राणायामंततःपरम् ॥ अंगप्रत्यंगयोर्न्यासंमन्त्रन्यासंततः परम् ॥ ९४ ॥ वर्णन्यासंविनिर्वर्त्यचार्घ्यपात्रंविनिर्दिशेत् ॥ त्रिकोणमण्डलंकृत्वातत्रकूर्मंप्रपूजयेत ॥ ९५ ॥ जलेनापूर्य्यशंखंचतत्रसं स्थापयेद्द्विजः ॥ जलंसंपूज्यविधिवत्तीर्थान्यावाहयेत्ततः ॥ ९६ ॥ पूजोपकरणंतेनजलेनक्षालयेत्पुनः ॥ ततोगृहीत्वापुष्पंचकृत्वायो गासनंशुचिः ॥ ९७ ॥ ध्यानेनगुरुदत्तेनध्यायेत्कृष्णमनन्यधीः ॥ ध्यात्वापाद्यादिकंसर्वंदद्यान्मूलेनसाधकः ॥ ९८ ॥ अंगप्रत्यंगदेवं चतन्त्रोक्तंपूजयेद्धरिम् ॥ मूलंजप्त्वायथाशक्तिदेवमन्त्रंविसर्जयेत् ॥ ९९ ॥ दत्त्वोपहारंविविधंस्तुत्वाचकवचंपठेत् ॥ ततःकृत्वापरीहारं मूर्ध्नाचप्रणमेद्भुवि ॥ १०० ॥ कृत्वावैदेवपूजाञ्चयज्ञंकुर्य्याद्विचक्षणः ॥ श्रौतस्मार्त्ताग्नियुक्तञ्चबलिंदद्यात्ततोमुने ॥ १०१ ॥ नित्यश्रा द्धंयथाशक्तिदानंवित्तानुरूपकम् ॥ कृत्वाकृतीसविहरेत्क्रमएषश्रुतौश्रुतः ॥ १०२ ॥ इतितेकथितंसर्ववेदोक्तंसूत्रमुत्तमम् ॥ आह्निक स्यचविप्राणांकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ १०३ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्तेमहापुराणेब्रह्मखण्डेशिवनारदसंवादेआह्निकनिरूपणंनामषड्विंश तितमोऽध्यायः ॥ ॥ २६ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ भक्ष्यंकिंवाप्यभक्ष्यंचद्विजानांगृहिणांप्रभो ॥ यतीनांवैष्णवानांचविधवाब्रह्म चारि[illegible] किंकर्त्तव्यमकर्त्तव्यमभोग्यंभोग्यमेववा ॥ सर्वंकथयसर्वज्ञसर्वेशःसर्वकारणम् ॥ २ ॥ ॥ महेश्वरउवाच ॥ ॥

का[illegible] चरंमुनिः ॥ कश्चित्समीरणाहारीफलाहारीचकश्चन ॥ ३ ॥ अन्नाहारीयथाकालेगृहीचगृहिणीयुतः ॥ येषा
मिच्छाचयाब्रह्मन्नुचीनांविविधागतिः ॥ ४ ॥ हविष्यान्नंब्राह्मणानांप्रशस्तंगृहिणांसदा ॥ नारायणोच्छिष्टमिष्टमभक्ष्यमनिवेदितम् ॥
॥ ५ ॥ अन्नंविष्टाजलंमूत्रंयद्विष्णोरनिवेदितम् ॥ विण्मूत्रंसर्वथाप्रोक्तमन्नंचहरिवासरे ॥ ६ ॥ ब्राह्मणःकामतोऽन्नंचयोभुङ्क्तेहरिवासरे ॥
त्रैलोक्यजनितंपापंसोऽपिभुङ्क्तेनसंशयः ॥ ७ ॥ नभोक्तव्यंनभोक्तव्यंनभोक्तव्यंचनारद ॥ गृहिभिर्ब्राह्मणैरन्नंसंप्राप्तेहरिवासरे ॥ ८ ॥
गृहीशैवश्चशाक्तश्चब्राह्मणोज्ञानदुर्बलः ॥ प्रयातिकालसूत्रंचभुक्त्वाचहरिवासरे ॥९॥ कृमिभिःशालिमानैश्चभक्षितस्तत्रतिष्ठति ॥ विण्मू
त्रभोजनंकृत्वायावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ १० ॥ जन्माष्टमीदिनेरामनवमीदिवसेहरेः ॥ शिवरात्रौचयोभुङ्क्तेसोपिद्विगुणपातकी ॥ ११ ॥ उप
वासासमर्थश्चफलंमूलंजलंपिबेत् ॥ [1]नष्टेशरीरेसभवेदन्यथाचात्मघातकः ॥ १२ ॥ सकृद्भुङ्क्तेहविष्यान्नंविष्णोर्नैवेद्यमेवच ॥ नभवेत्प्र
त्यवायीसचोपवासफलंलभेत् ॥ १३ ॥ एकादश्यामनाहारंगृहीविप्रश्चभारते ॥ सचतिष्ठतिवैकुण्ठेयावद्वैब्रह्मणोवयः ॥ १४ ॥ गृहि
णांशैवशाक्तानामिदमुक्तंचनारद ॥ विशेषतोवैष्णवानांयतीनांब्रह्मचारिणाम् ॥ १५ ॥ नित्यंनैवेद्यभोजीयःश्रीविष्णोस्सहिवैष्णवः ॥
नित्यंशतोपवासानांजीवन्मुक्तफलंभवेत् ॥ १६ ॥ वांछन्तितस्यसंस्पर्शंतीर्थान्यखिलदेवताः ॥ आलापंदर्शनंचैवसर्वपापप्रणाशनम्
॥ १७ ॥ द्विस्विन्नमन्नंपृथुकंशुद्धंदेशविशेषके ॥ नात्यन्तशस्तंविप्राणांभक्षणेननिवेदने ॥ १८ ॥ अभक्ष्यंवैयतीनांचविधवाब्रह्मचा
रिणाम् ॥ ताम्बूलंचयथाब्रह्मन्तथैतद्वस्तुनध्रुवम् ॥ १९ ॥ ताम्बूलंविधवास्त्रीणांयतीनांब्रह्मचारिणाम् ॥ तपस्विनांचविप्रेन्द्रगोमांस
सदृशंध्रुवम् ॥ २० ॥ सर्वेषांब्राह्मणानांयदभक्ष्यंशृणुनारद ॥ यदुक्तंसामवेदेचहरिणाचाह्निकक्रमे ॥ २१ ॥ ताम्रपात्रेपयःपानमुच्छि
ष्टेघृतभोजनम् ॥ दुग्धंलवणसार्द्धंचसद्योगोमांसभक्षणम् ॥ २२ ॥ नारिकेलोदकंकांस्येताम्रपात्रेस्थितंलघु ॥ ऐक्षवंताम्रपात्रस्थंसुरा
तुल्यंनसंशयः ॥ २३ ॥ उत्थायवामहस्तेनयस्तोयंपिबतिद्विजः ॥ सुरापीचसविज्ञेयःसर्वधर्मबहिष्कृतः ॥ २४ ॥ अनिवेद्यंहरे
रन्नंभुक्तशेषश्चनित्यशः ॥ पीतशेषजलंचैवगोमांससदृशंमुने ॥ २५ ॥ [2]वानिङ्गणफलंचैवगोमांसंकार्त्तिकेस्मृतम् ॥ माघेचमूलकंचैवक ॥ ३९ ॥

१ नचेच्छरीरीति पाठः । २ कलिंगण इत्यर्थः ।

लम्बीशयनेतथा ॥ २६ ॥ श्वेतवर्णंचतालंचमसूरंमत्स्यमेवच ॥ सर्वेषांब्राह्मणानांचत्याज्यंसर्वत्रदेशके ॥२७॥ मत्स्यांश्चकामतोभुक्त्वा
सोपवासस्त्र्यहंवसेत् ॥ प्रायश्चित्तंततःकृत्वाशुद्धिमाप्नोतिवाडवः ॥ २८ ॥ प्रतिपत्सुचकूष्माण्डमभक्ष्यंह्यर्थनाशनम् ॥ द्वितीयायांचबृ
हतींभोजनेनस्मरेद्धरिम् ॥ २९ ॥ अभक्ष्यंचपटोलंचशत्रुवृद्धिकरंपरम् ॥ तृतीयायांचतुर्थ्यांचमूलकंधननाशनम् ॥ ३० ॥ कलङ्ककारणं
चैवपंचम्यांबिल्वभक्षणम् ॥ तिर्य्यग्योनिंप्रापयेत्तुषष्ठ्यांचैवनिम्बभक्षणम् ॥ ३१ ॥ रोगवृद्धिकरंचैवनराणांतालभक्षणम् ॥ सप्तम्यांचत
थातालंशरीरस्यचनाशकम् ॥ ३२ ॥ नारिकेलफलंभक्ष्यमष्टम्यांबुद्धिनाशनम् ॥ तुम्बीनवम्यांगोमांसंदशम्यांचकलम्बिका ॥ ३३ ॥
एकादश्यांतथाशिम्बीद्वादश्यांपूतिकातथा ॥ त्रयोदश्यांचवार्त्ताकीनभक्ष्यापुत्रनाशनम् ॥ ३४ ॥ चतुर्दश्यांमाषभक्ष्यंमहापापकरंपरम्
पंचदश्यांतथामांसमभक्ष्यंगृहिणांमुने ॥ ३५ ॥ गृहिणांप्रोक्षितंमांसंभक्ष्यमन्यदिनेषुच ॥ प्रातःस्नानेतथाश्राद्धेपार्वणेव्रतवासरे ॥३६॥
प्रशस्तंसार्षपंतैलंपक्वतैलंचनारद ॥ कुहूपूर्णेन्दुसंक्रांतिचतुर्दश्यष्टमीषुच ॥ ३७ ॥ रवौश्राद्धेव्रताहेचदुष्टंस्त्रीतिलतैलकम् ॥ मांसंचरक्त
शाकंचकांस्यपात्रेचभोजनम् ॥ ३८ ॥ निषिद्धंशयनंचैवकूर्ममांसंचमन्त्रितम् ॥ निषिद्धंसर्ववर्णानांदिवास्वस्त्रीनिषेवणम् ॥ ३९ ॥
रात्रौचदधिभक्ष्यंचशयनंसन्ध्ययोर्दिने ॥ रजस्वलास्त्रीगमनमेतन्नरककारणम् ॥ ४० ॥ उदक्यवीरयोरन्नंपुंश्चल्यन्नमभक्षकम् ॥ शूद्रा
न्नंयाजकान्नंचशूद्रश्राद्धान्नमेवच ॥ ४१ ॥ अभक्ष्यान्नंचविप्रेर्षेयदन्नंवृषलीपतेः ॥ ब्रह्मन्वार्धुषिकान्नंचगणकान्नमभक्षकम् ॥ ४२ ॥ अग्र
दानिद्विजान्नंचचिकित्साकारकस्यच ॥ हस्तचित्राहरौतैलमग्राह्यंचाप्यभक्षकम् ॥४३॥ मूलेमृगेभाद्रपदेमांसंगोमांसतुल्यकम् ॥ अमा
यांकृत्तिकायांचद्विजैःक्षौरंविवर्जितम् ॥ ४४ ॥ कृत्वातुमैथुनंक्षौरंयोदेवांस्तर्पयेत्पितॄन् ॥ रुधिरंतद्भवेत्तोयंदाताचनरकंव्रजेत् ॥ ४५ ॥
यत्कर्त्तव्यमकर्त्तव्यंयद्भोज्यंयदभोज्यकम् ॥ सर्वंतुभ्यंनिगदितंकिंभूयः श्रोतुमिच्छसि ॥ ४६ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेब्रह्मखण्डे
सौतिशौनकसंवादेनारदंप्रतिशिवोपदेशभक्ष्याभक्ष्यादिविवरणंनामसप्तविंशतितमोऽध्यायः ॥ २७ ॥ छ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥
श्रुतंसर्वंजगन्नाथत्वत्प्रसादाज्जगद्गुरो ॥ भवान्ब्रह्मस्वरूपश्चवदब्रह्मनिरूपणम् ॥ १ ॥ प्रभोकिंब्रह्मसाकारंकिंनिराकारमीश्वर ॥

किंतु [illegible] थावशेषणमेवच ॥ २ ॥ किंवादृश्यमदृश्यंवालिप्तंदेहिषुकिंनवा ॥ किंवातल्लक्षणंशस्तंवेदेवाकिंनिरूपितम् ॥ ३ ॥
ब्रह्मातिरिक्ताप्रकृतिःकिंवाब्रह्मस्वरूपिणी ॥ प्रकृतेर्लक्षणंकिंवासारभूतंश्रुतौश्रुतम् ॥ ४ ॥ प्राधान्यंकस्यसृष्टौचद्वयोर्मध्येवरंपरम् ॥
विचार्य्यमनसासर्वंसर्वज्ञवदमांध्रुवम् ॥ ५ ॥ नारदस्यवचःश्रुत्वापञ्चवक्रःप्रहस्यच ॥ भगवान्कर्त्तुमारेभेपरब्रह्मनिरूपणम् ॥ ६ ॥
॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ यद्यत्पृष्टंत्वयावत्सनिगूढंज्ञानमुत्तमम् ॥ सुदुर्लभञ्चवेदेषुपुराणेषुचनारद ॥ ७ ॥ अहंब्रह्माचविष्णुश्चशेषोधर्मो
महान्विराट् ॥ सर्वंनिरूपितंब्रह्मन्नस्माभिःश्रुतिभिर्मुने ॥ ८ ॥ यद्विशेषणयुक्तञ्चदृश्यंप्रत्यक्षमेवच ॥ तन्निरूपितमस्माभिर्वेदेवेदविदां
वर ॥ ९ ॥ वैकुण्ठेचपुरापृष्टेधर्मेणब्रह्मणातदा ॥ यदुवाचहरिःकिञ्चिन्निबोधकथयामिते ॥ १० ॥ सारभूतञ्चतत्त्वानामज्ञानान्धकलोच
नम् ॥ द्वैधभ्रमतमोध्वंससुप्रकृष्टप्रदीपकम् ॥ ११ ॥ परमात्मस्वरूपञ्चपरंब्रह्मसनातनम् ॥ सर्वदेहस्थितंसाक्षिस्वरूपंदेहिकर्मणाम् ॥ १२ ॥
प्राणाःपञ्चस्वयंविष्णुर्मनोब्रह्माप्रजापतिः ॥ सर्वज्ञानस्वरूपेऽहंशक्तिःप्रकृतिरीश्वरी ॥ १३ ॥ आत्माधीनावयंसर्वेस्थितेतस्मिन्वयं
स्थिताः ॥ गतेगताश्चपरमेनरदेवमिवानुगाः ॥ १४ ॥ जीवस्तत्प्रतिबिम्बञ्चसर्वभोगीहिकर्मणाम् ॥ यथार्कचन्द्रयोर्बिम्बंजलपूर्णघटे
षुच ॥ १५ ॥ बिम्बंघटेषुभग्नेषुप्रलीनंचन्द्रसूर्य्ययोः ॥ तथालयप्रसंगेसजीवोब्रह्मणिलीयते ॥ १६ ॥ एकमेवपरंब्रह्मशेषेवत्सभवक्षये ॥
वयंप्रलीनास्तत्रैवजगदेतच्चराचरम् ॥ १७ ॥ तच्चज्योतिःस्वरूपञ्चमण्डलाकारमेवच ॥ ग्रीष्ममध्याह्नमार्त्तण्डकोटिकोटिसमप्रभम् ॥ १८ ॥
आकाशमिवविस्तीर्णंसर्वव्यापकमव्ययम् ॥ सुखदृश्यंयथाचन्द्रबिम्बंयोगिभिरेवच ॥ १९ ॥ वदन्तियोगिनस्तत्रपरंब्रह्मसनातनम् ॥ दिवा
निशञ्चध्यायन्तेसत्यंतत्सर्वमङ्गलम् ॥ २० ॥ निरीहञ्चनिराकारंपरमात्मानमीश्वरम् ॥ स्वेच्छामयंस्वतन्त्रञ्चसर्वकारणकारणम् ॥ २१ ॥
परमानन्दरूपंचपरमानन्दकारणम् ॥ परंप्रधानंपुरुषंनिर्गुणंप्रकृतेःपरम् ॥ तत्रैवलीनाप्रकृतिःसर्वबीजस्वरूपिणी ॥ २२ ॥ यथाग्नौदा
हिकाशक्तिःप्रभासूर्य्येयथामुने ॥ यथादुग्धेचधावल्यंजलेशैत्यंयथैवच ॥ २३ ॥ यथाशब्दश्चगगनेयथागन्धःक्षितौसदा ॥ तथाहिनिर्गु
णंब्रह्मनिर्गुणाप्रकृतिस्तथा ॥ २४ ॥ सृष्ट्युन्मुखेनतद्ब्रह्मचांशेनपुरुषःस्मृतः ॥ सएवसगुणोवत्सप्राकृतोविषयीस्मृतः ॥ २५ ॥ त्रिर्गुणा
साद्वितत्रैवपराच्छायामयीस्मृता ॥ २६ ॥ यथामृदाकुलालश्चघटंकर्त्तुंक्षमःसदा ॥ तथाप्रकृत्यातद्ब्रह्मसृष्टिंस्रष्टुंक्षमोमुने ॥ २७ ॥ स्वर्णे

नकुण्डलंकर्त्तुंस्वर्णकारःक्षमोयथा ॥ तथाब्रह्मतयासार्द्धंसृष्टिंकर्तुमिहेश्वरः ॥२८॥ कुलालसृष्टानचमृन्नित्याचैवसनातनी ॥ नस्वर्णका
रसृष्टंतत्स्वर्णंवानित्यमेवच ॥ २९ ॥ नित्यंतत्परमंब्रह्मनित्याचप्रकृतिःस्मृता ॥ द्वयोःसमंचप्राधान्यमितिकेचिद्वदन्तिहि ॥३०॥ मृदं
स्वर्णंसमाहर्त्तुंकुलालस्वर्णकारकौ ॥ नसमर्थौचमृत्स्वर्णंतयोराहरणेक्षमम् ॥ ३१ ॥ तस्मात्तत्प्रकृतेर्ब्रह्मपरमेवचनारद ॥ इतिकेचिद्वदन्त्ये
वंद्वयोर्वैनित्यताध्रुवम् ॥ ३२ ॥ केचिद्वदन्तितद्ब्रह्मस्वयंचप्रकृतिःपुमान् ॥ ब्रह्मातिरिक्तप्रकृतिर्वदन्तीतिचकेचन ॥ ३३ ॥ तद्ब्रह्मपरमं
धामसर्वकारणकारणम् ॥ तद्ब्रह्मलक्षणंब्रह्मन्निदंकिंचिच्छ्रुतौश्रुतम् ॥३४॥ ब्रह्मचात्माचसर्वेषांनिर्लिप्तंसाक्षिरूपिच ॥ सर्वव्यापिचसर्वा
दिलक्षणंचश्रुतौश्रुतम् ॥ ३५ ॥ तद्ब्रह्मशक्तिःप्रकृतिःसर्वबीजस्वरूपिणी ॥ यतस्तच्छक्तिमद्ब्रह्मचेदंप्रकृतिलक्षणम् ॥ ३६ ॥ तेजोरूपं
चतद्ब्रह्मध्यायन्तेयोगिनःसदा ॥ वैष्णवास्तन्नमन्यन्तेमद्भक्ताःसूक्ष्मबुद्धयः॥३७॥तत्तेजःकस्यनाश्चर्य्यंध्यायन्तेपुरुषंविना ॥ कारणेन
विनाकार्यंकुतोवाप्रभवेद्भुवि ॥३८॥ ध्यायन्तेवैष्णवास्तस्मात्तत्ररूपंमनोहरम् ॥ स्वेच्छामयस्यपुंसश्चसाकारस्यात्मनःसदा ॥ ३९ ॥
तत्तेजोमण्डलाकारेसूर्य्यकोटिसमप्रभे ॥नित्यंस्थलंचप्रच्छन्नंगोलोकाभिधमेवच ॥४०॥ लक्षकोट्यायोजनानांचतुरस्रंमनोहरम् ॥ रत्ने
न्द्रसारनिर्माणैर्गोपीभिश्चावृतंसदा॥४१॥सुदृश्यंवर्त्तुलाकारंयथाचंद्रस्यमण्डलम् ॥ नानारत्नैश्चखचितंनिराधारंतदिच्छया॥४२॥ऊर्ध्वं
चनित्यवैकुण्ठात्पंचाशत्कोटियोजनम् ॥ गोगोपगोपीसंयुक्तंकल्पवृक्षसमन्वितम् ॥ ४३ ॥ कामधेनुभिराकीर्णंरासमण्डलमंडितम् ॥
वृंदावनवनाच्छन्नंविरजावेष्टितंमुने ॥४४॥ शतशृङ्गंशातकुम्भैःसुदीप्तंश्रीमदीप्सितम् ॥ लक्षकोट्यापरिमितैराश्रमैःसुमनोहरैः ॥४५॥
शतमंदिरसंयुक्तमाश्रमंसुमनोहरम् ॥ प्राकारपरिखायुक्तंपारिजातवनान्वितम् ॥ ४६ ॥ कौस्तुभेन्द्रेणमणिनाराजितंपरमोज्ज्वलम् ॥
हीरसारसुसंक्लृप्तसोपानैश्चातिसुन्दरैः ॥ ४७ ॥ मणीन्द्रसाररचितैःकपाटैर्दर्पणान्वितैः ॥ नानाचित्रविचित्राढ्यैराश्रमंचसुसंस्कृतम् ॥
॥४८॥ षोडशद्वारसंयुक्तंसुदीप्तंरत्नदीपकैः ॥ रत्नसिंहासनेरम्येमहार्घमणिनिर्मिते ॥४९॥ नानाचित्रविचित्राढ्येवसन्तंवरमीश्वरम् ॥
नवीननीरदश्यामंकिशोरवयसंशिशुम् ॥ ५० ॥ शरन्मध्याह्नमार्त्तण्डप्रभामोचकलोचनम् ॥ शरत्पार्वणपूर्णेन्दुशुभदीप्तिमदाननम् ॥
॥५१॥ [illegible]र्लावण्यलीलानिन्दितमन्मथम् ॥ कोटिचंद्रप्रभाजुष्टंपुष्टंश्रीयुक्तविग्रहम् ॥५२॥ सस्मितंमुरलीहस्तंसुप्रशस्तंसुम

ङ्गलेम् ॥ [illegible]मपातांशुकयुगेनसमुज्ज्वलम् ॥५३॥ चन्दनोक्षितसर्वांगंकौस्तुभेनविराजितम् ॥ आजानुमालतीमालावनमालाविभूषितम् ॥५४॥ त्रिभङ्गभङ्गचसंयुक्तंमणिमाणिक्यभूषितम् ॥ मयूरपुच्छचूडञ्चसद्रत्नमुकुटोज्ज्वलम् ॥५५॥ रत्नकेयूरवलयरत्नमञ्जीररञ्जितम् ॥ रत्नकुण्डलयुग्मेनगण्डस्थलसुशोभितम् ॥५६॥ मुक्तापंक्तिसद्दक्षाभदशनंसुमनोहरम् ॥ पक्वबिम्बाधरोष्ठञ्चनासिकोन्नतिशोभनम् ॥ ५७ ॥ वीक्षितंगोपिकाभिश्चवेष्टिताभिस्समंततः ॥ स्थिरयौवनयुक्ताभिःसस्मिताभिश्चसादरम् ॥ ५८ ॥ भूषिताभिश्चसद्रत्ननिर्मितैर्भूषणैःपरम् ॥ सुरेन्द्रैश्चमुनीन्द्रैश्चमुनिभिर्मानवेन्द्रकैः ॥ ५९ ॥ ब्रह्माविष्णुशिवानन्तधर्माद्यैर्वन्दितंमुदा ॥ भक्तप्रियंभक्तनाथंभक्तानुग्रहकारकम् ॥६०॥ रासेश्वरंसुरसिकंराधावक्षस्थलस्थितम् ॥ एवंरूपमरूपंतंमुनेध्यायन्तिवैष्णवाः ॥ ६१ ॥ सततंध्येयमस्माकंपरमात्मानमीश्वरम् ॥ अक्षरंपरमंब्रह्मभगवन्तंसनातनम् ॥ ६२ ॥ स्वेच्छामयंनिर्गुणञ्चनिरीहंप्रकृतेःपरम् ॥ सर्वाधारंसर्वबीजंसर्वज्ञंसर्वमेवच ॥ ६३ ॥ सर्वेश्वरंसर्वपूज्यंसर्वसिद्धिकरंप्रदम् ॥ सएवभगवानादिर्गोलोकेद्विभुजःस्वयम् ॥ ६४ ॥ गोपवेषश्चगोपालैःपार्षदैःपरिवेष्टितः ॥ परिपूर्णतमःश्रीमान्श्रीकृष्णोराधिकेश्वरः ॥ ६५ ॥ सर्वान्तरात्मासर्वत्रप्रत्यक्षःसर्वगःस्मृतः ॥ कृषिश्चसर्ववचनोनकारश्चात्मवाचकः ॥ सर्वात्माचपरंब्रह्मतेनकृष्णःप्रकीर्त्तितः ॥६६॥ कृषिश्चसर्ववचनोनकारश्चादिवाचकः ॥ सर्वादिपुरुषोव्यापीतेनकृष्णःप्रकीर्त्तितः ॥६७॥ सएवांशेनभगवान्वैकुण्ठेचचतुर्भुजैः ॥ चतुर्भुजैःपार्षदैस्तैरावृतः कमलापतिः ॥६८॥ सएवकलयाविष्णुःपाताचजगतांप्रभुः॥श्वेतद्वीपेसिन्धुकन्यापतिरेवचतुर्भुजः ॥६९॥ एतत्तेकथितंसर्वंपरब्रह्मस्वरूपकम् ॥ अस्माकंचिन्तनीयञ्चसेव्यंवन्दितमीप्सितम् ॥७०॥ इत्युक्त्वाशङ्करस्तत्रविररामचशौनक ॥७१॥गन्धर्वराजस्तोत्रेणतु ेवतञ्चनारदः ॥ मुनिस्तोत्रेणसन्तुष्टोभगवानादिरच्युतः ॥७२॥ ज्ञानंमृत्युञ्जयस्तस्मैप्रददौवरमीप्सितम् ॥ मुनीन्द्रस्तंसंप्रणम्यप्रहृष्टवदनेक्षणः ॥ तदाज्ञयापुण्यरूपंययौनारायणाश्रमम् ॥७३॥

इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेब्रह्मखण्डेसौतिशौनकसंवादेब्रह्मस्वरूपवैकुण्ठादिवर्णनंनारदप्रस्थानंनामाष्टाविंशतितमोऽध्यायः ॥ २८ ॥

॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ ददर्शाश्रममाश्चर्य्यंदेवर्षिर्नारदस्तथा ॥ ऋषिर्नारायणस्यैबदरीवनसंयुतम् ॥ १ ॥ नानावृक्षफलाकीर्णंपुंस्कोकिलरुतश्रुतम् ॥ शरभेन्द्रैःकेसरीन्द्रैर्व्याघ्रौघैःपरिवेष्टितम्॥२॥ऋषीन्द्रस्यप्रभावेणहिंसाभयविवर्जितम् ॥ महारण्यमगम्यञ्चस्वर्गादपि

मनोहरम् ॥ ३ ॥ सिद्धेन्द्राणांमुनीन्द्राणामाश्रमाणांत्रिकोटिभिः ॥ आवृतंचन्दनारण्यैःपारिजातवनान्वितम् ॥ ४ ॥ ददर्शतमृषीन्द्र
श्चसभामध्येमनोहरम् ॥ रत्नसिंहासनस्थश्चवसन्तंयोगिनांगुरुम् ॥ ५ ॥ जपन्तंपरमंब्रह्मकृष्णमात्मानमीश्वरम् ॥ प्रणनामचतंदृष्ट्वाब्र
ह्मपुत्रश्चशौनक ॥ ६ ॥ उत्थायसहसालिङ्ग्यययुयुजेपरमाशिषम् ॥ पप्रच्छकुशलंस्नेहाच्चकारातिथिपूजनम् ॥ ७ ॥ रत्नसिंहासनेर
म्येवासयामासनारदम् ॥ निवसन्नासनेरम्येवर्त्मश्रमविवर्जितः ॥ ८ ॥ उवाचतमृषिश्रेष्ठंभगवन्तंसनातनम् ॥ अधीतवेदान्सर्वांश्चपितुः
स्थानेसुदुर्गमान् ॥ ९ ॥ ज्ञानंसम्प्राप्ययोगीन्द्रान्मन्त्रंवैशङ्कराद्विभो ॥ मनोमेनहितृप्नोतिदुर्निवारंचचंचलम् ॥ १० ॥ दृष्टंमयात्वत्प
दाब्जंमनसाप्रेरितेनच ॥ किंचिज्ज्ञानविशेषंचलब्धुमिच्छामिसाम्प्रतम् ॥ ११ ॥ यत्रकृष्णगुणाख्यानंजन्ममृत्युजरापहम् ॥ १२ ॥
ब्रह्मविष्णुशिवाद्याश्चसुरेन्द्रश्चसुराविभो ॥ कंचिन्तयन्तिमुनयोमनवश्चविचक्षणाः ॥ १३ ॥ कस्मात्सृष्टिश्चभवतिकुत्रवासंप्रलीयते ॥
कोवासर्वेश्वरोविष्णुःसर्वकारणकारकः ॥ १४ ॥ तस्येश्वरस्यकिंरूपंकर्मवाकिंजगत्पते ॥ विचार्य्यमनसासर्वंतद्भवान्वक्तुमर्हति॥ १५॥
नारदस्यवचःश्रुत्वाप्रहस्यभगवानृषिः ॥ कथांकथितुमारेभेपुण्यांभुवनपावनीम् ॥ १६ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेब्रह्मखण्डेसौति
शौनकसंवादेनारायणंप्रतिनारदप्रश्नोनामैकोनत्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ २९ ॥ ॥ छ ॥ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ ॥ लम्बोदरो
हरिरुमापतिरीशशेषाब्रह्मादयःसुरगणामनवोमुनीन्द्राः ॥ वाणीशिवात्रिपथगाकमलादिकाश्चसंचिन्तयेद्भगवतश्चरणारविन्दम् ॥ १ ॥
संसारसागरमतीवगभीरघोरंदावाग्निसर्पपरिवेष्टितचेष्टिताङ्गम् ॥ संलंघ्यगन्तुमभिवाञ्छतियोहिदास्यंसंचिन्तयेद्भगवतश्चरणारविन्दम् ॥
॥ २ ॥ गोवर्द्धनोद्धरणकीर्त्तिरतीवखिन्नाभूर्धारिताचदशनाग्रतएवचार्द्रा ॥ विश्वानिलोमविवरेषुबिभर्तुरादेःसंचिन्तयेद्भगवतश्चरणारवि
न्दम् ॥ ३ ॥ वेदांगवेदमुखनिःसृतकीर्त्तिरंशैर्वेदांगवेदजनकस्यहरेर्विधातुः ॥ जन्मांतकादिभयशोकविदीर्णदेहःसंचिन्तयेद्भगवतश्चरणा
रविन्दम् ॥ ४ ॥ गोपाङ्गनावदनपङ्कजषट्पदस्यरासेश्वरस्यरसिकारमणस्यपुंसः ॥ वृन्दावनेविहरतोब्रजवेषविष्णोःसंचिन्तयेद्भगवतश्च
रणारविन्दम् ॥५॥ चक्षुर्निमेषपतितोजगतांविधातातत्कर्मवत्सकथितुंभुविकःसमर्थः ॥ त्वंचापिनारदमुनेपरमादरेणसंचिन्तनंकुरुहरे
श्चरणार[illegible] ॥ ६ ॥ यूयंवयंतस्यकलाकलांशाःकलाकलांशामनवोमुनीन्द्राः ॥ कलाविशेषाभवपारमुख्यामहान्विराड्यस्यकला

विशेषः [illegible] सहस्रशीर्षाशिरसःप्रदेशेबिभर्त्तिसिद्धार्थसमंचविश्वम् ॥ कूर्मेचशेषोमशकोगजेयथाकूर्मश्चकृष्णस्यकलाकलांशः ॥८॥
गोलोकनाथस्यविभोयशोऽमलंश्रुतौपुराणेनहिकिंचनस्फुटम् ॥ नपाद्ममुख्याःकथितुंसमर्थाःसर्वेश्वरंतंभजपाद्ममुख्यम् ॥ ९ ॥
विश्वेषुसर्वेषुचविश्वधाम्नः सन्त्येवशश्वद्विधिविष्णुरुद्राः ॥ तेषांचसंख्याःश्रुतयश्चदेवाः परंनजानन्तितमीश्वरंभज ॥ १० ॥ करोति
सृष्टिंसविधेर्विधाताविधायनित्यांप्रकृतिंजगत्प्रसूम् ॥ ब्रह्मादयःप्राकृतिकाश्चसर्वेभक्तिप्रदांश्रींप्रकृतिंभजन्ति ॥ ११ ॥ ब्रह्मस्वरूपाप्र
कृतिर्नभिन्नाययाचसृष्टिंकुरुतेसनातनः ॥ श्रियश्चसर्वाः कलयाजगत्सुमायाचसर्वेचतयाविमोहिताः ॥ १२ ॥ नारायणीसापरमास
नातनीशक्तिश्चपुंसःपरमात्मनश्च ॥ आत्मेश्वरश्चापिययाचशक्तिमांस्तयाविनास्रष्टुमशक्तएव ॥ १३ ॥ गत्वाविवाहंकुरुवत्ससाम्प्रतं
कर्तुंप्रयुक्तश्चपितुर्निदेशः ॥ गुरोर्निदेशप्रतिपालकोभवेःसर्वत्रपूज्योविजयीचसन्ततम् ॥ १४ ॥ स्वपत्नींपूजयेद्योहिवस्त्रालङ्कार
चन्दनैः ॥ प्रकृतिस्तस्यसन्तुष्टायथाकृष्णोद्विजार्च्चने ॥ १५ ॥ साचयोषित्स्वरूपाचप्रतिविश्वेषुमायया ॥ योषितामपमानेनपराभूता
चसाभवेत् ॥ १६ ॥ दिव्यास्त्रीपूजितायेनपतिपुत्रवतीसती ॥ प्रकृतिःपूजितातेनसर्वमङ्गलदायिनी ॥ १७ ॥ मूलप्रकृतिरेकासापूर्णं
ब्रह्मस्वरूपिणी ॥ सृष्टौपंचविधासाचविष्णुमायासनातनी ॥ १८ ॥ प्राणाधिष्ठातृदेवीयाकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ सर्वासांप्रेयसी
कान्तासाराधापरिकीर्तिता ॥ १९ ॥ नारायणप्रियालक्ष्मीःसर्वसम्पत्स्वरूपिणी ॥ रागाधिष्ठातृदेवीयासाचपूज्यासरस्वती ॥ २० ॥
सावित्रीवेदमाताचपूज्यरूपाविधेःप्रिया ॥ शङ्करस्यप्रियादुर्गायस्याःपुत्रोगणेश्वरः ॥ २१ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणे
ब्रह्मखण्डेसौतिशौनकसंवादेभगवत्स्तुतितत्स्वरूपमायास्वरूपवर्णनंनामत्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३० ॥ ॥ छ ॥ ॥

इति श्रीब्रह्मवैवर्त्ते महापुराणे प्रथमं ब्रह्मखण्डं सम्पूर्णम् ॥

१ वागधिष्ठातृ इति पाठः ।

ब्रह्मदेव.
नारद
ऋषि
कृष्ण.
राधा.
वि.
ब्र.
शं.
शिव
पा.
नारद
चंद्र
दक्ष
दक्षकन्या.
नारद
नारायण
नर

[OrderDescription]
,CREATED=19.06.20 10:45
,TRANSFERRED=2020/06/19 at 11:01:22
,PAGES=99
,TYPE=STD
,NAME=S0003183
,Book Name=M-3013-SHRIBRAHAMVARTATE MAHAPURAN PRATHAMKHAND
,ORDER_TEXT=
,[PAGELIST]
,FILE1=00000001.TIF
,FILE2=00000002.TIF
,FILE3=00000003.TIF
,FILE4=00000004.TIF
,FILE5=00000005.TIF
,FILE6=00000006.TIF
,FILE7=00000007.TIF
,FILE8=00000008.TIF
,FILE9=00000009.TIF
,FILE10=00000010.TIF
,FILE11=00000011.TIF
,FILE12=00000012.TIF
,FILE13=00000013.TIF

FILE14=00000014.TIF
,FILE15=00000015.TIF
,FILE16=00000016.TIF
,FILE17=00000017.TIF
,FILE18=00000018.TIF
,FILE19=00000019.TIF
,FILE20=00000020.TIF
,FILE21=00000021.TIF
,FILE22=00000022.TIF
,FILE23=00000023.TIF
,FILE24=00000024.TIF
,FILE25=00000025.TIF
,FILE26=00000026.TIF
,FILE27=00000027.TIF
,FILE28=00000028.TIF
,FILE29=00000029.TIF
,FILE30=00000030.TIF
,FILE31=00000031.TIF
,FILE32=00000032.TIF
,FILE33=00000033.TIF
,FILE34=00000034.TIF
,FILE35=00000035.TIF

FILE36=00000036.TIF
,FILE37=00000037.TIF
,FILE38=00000038.TIF
,FILE39=00000039.TIF
,FILE40=00000040.TIF
,FILE41=00000041.TIF
,FILE42=00000042.TIF
,FILE43=00000043.TIF
,FILE44=00000044.TIF
,FILE45=00000045.TIF
,FILE46=00000046.TIF
,FILE47=00000047.TIF
,FILE48=00000048.TIF
,FILE49=00000049.TIF
,FILE50=00000050.TIF
,FILE51=00000051.TIF
,FILE52=00000052.TIF
,FILE53=00000053.TIF
,FILE54=00000054.TIF
,FILE55=00000055.TIF
,FILE56=00000056.TIF
,FILE57=00000057.TIF

FILE58=00000058.TIF
,FILE59=00000059.TIF
,FILE60=00000060.TIF
,FILE61=00000061.TIF
,FILE62=00000062.TIF
,FILE63=00000063.TIF
,FILE64=00000064.TIF
,FILE65=00000065.TIF
,FILE66=00000066.TIF
,FILE67=00000067.TIF
,FILE68=00000068.TIF
,FILE69=00000069.TIF
,FILE70=00000070.TIF
,FILE71=00000071.TIF
,FILE72=00000072.TIF
,FILE73=00000073.TIF
,FILE74=00000074.TIF
,FILE75=00000075.TIF
,FILE76=00000076.TIF
,FILE77=00000077.TIF
,FILE78=00000078.TIF
,FILE79=00000079.TIF

FILE80=00000080.TIF
,FILE81=00000081.TIF
,FILE82=00000082.TIF
,FILE83=00000083.TIF
,FILE84=00000084.TIF
,FILE85=00000085.TIF
,FILE86=00000086.TIF
,FILE87=00000087.TIF
,FILE88=00000088.TIF
,FILE89=00000089.TIF
,FILE90=00000090.TIF
,FILE91=00000091.TIF
,FILE92=00000092.TIF
,FILE93=00000093.TIF
,FILE94=00000094.TIF
,FILE95=00000095.TIF
,FILE96=00000096.TIF
,FILE97=00000097.TIF
,FILE98=00000098.TIF
,FILE99=00000099.TIF
,